

1. ~ american [alliage américain; amerikanische Legierung; american alloy; amerikai ötvözet; американский сплав]: Aliaj de aluminiu cu 7...9% Cu, cu bune proprietăți de rezistență la temperaturi înalte și retragere redusă, folosit în deosebi pentru fabricarea pistoanelor de motoare cu ardere internă.

2. ~ Darcet [alliage D.; D.-Legierung; D. alloy, D.-féle ötvözet; сплав Дарчета]: Aliaj de bismut cu 25% Pb și 25% Sn, foarte ușor fuzibil. Temperatura de topire 94°.

3. ~ de argint [alliage d'argent; Silberlegierung; silver alloy; ezüstötvözet; серебряный сплав]: Argintul fiind un metal moale, se întrebuițează sub formă de aliaje cu diferite alte metale. Aliajele argintului cu cuprul servesc la confecționarea tăvilor de argint și a altor obiecte prețioase, ca și la batera monetelor.

4. ~ de aur [alliage d'or; Goldlegierung; gold alloy; aranyötvözet; золотой сплав]: În stare de puritate aurul fiind foarte moale, pentru fabricarea obiectelor se întrebuițează diferite aliaje de aur. Aurul poate da aliaje cu zincul, cadmiul, mercurul, plumbul, cuprul și argintul. Importanță deosebită prezintă aliajele aurului cu cuprul și cu argintul. Cuprul îi dă o duritate mai mare, făcându-l mai rezistent la roaderi mecanice, fără să-i diminueze celelalte proprietăți mecanice. Conținutul în aur se indică uzual în carate, aurul pur având 24 carate. Obiectele de aur au, în general, între 14 și 24 carate.

5. ~ de cusineți [alliage antifriction; Lagermetall; alloy for bearings; csapágytém; подшипниковый, антифрикционный сплав]: Oricare din aliajele întrebuițate la căptușirea cusinelor palierelor de mașini, etc. Au o mare rezistență la uzură și permit ajustarea perfectă de arborele pe care-l înconjură, pentru repartizarea uniformă a sarcinii de suportat. Sunt compuse dintr'un fond plastic și din granule foarte dure, formate din mai multe metale, dintre care unele sunt susceptibile de a da între ele combinații dure, amestecate în celelalte metale de miscibilitate mai mare sau într'un eutectic. Exemple de aliaje de cusineți: Pb+Sb (12...17%), uneori + Ba; Sn (85...88%) + Cu (4...5%) + Sb (8...10%); Cu (10%) + Pb (65%) + Sb (25%); Pb (37...80%) + Sn (12...38%) + Sb (8...25%); Pb (30%) + Sn (52%) + Sb (16%) + Cu (2%).

6. ~ Delta [alliage Delta; Delta-Legierung; Delta alloy; delta ötvözet; сплав Дельта]: Aliaj de cupru și zinc (alamă) cu 4% Cu și cu 2...3% Fe. Coloarea galbenă aurie; ușor forjabil și foarte rezistent, în special la acțiunea apei de mare sau a altor ape sărate de cari, în mod practic, este inatacabil. Servește la fabricarea de piese pentru pompe, roți, vane, etc., cari vin în contact cu aceste ape.

7. ~ Elektron [alliage Elektron; Elektronmetall; Elektron metal; elektron tém; сплав Электрон]: Aliaj foarte ușor, cu bază de magneziu și cu concentrație variabilă de Al, Zn, Mn și eventual Si, folosit mai ales la fabricarea de

piese turnate pentru industria de avioane, automobile și automotoare, și în construcția de mașini electrice. Conține aluminiu 0,2...10%, mangan 0,2...1%, zinc 0,1...4,5%, iar restul magneziu. Prezintă pericol de aprindere.

8. ~ german [alliage allemand; deutsche Legierung; german alloy; német ötvözet; немецкий сплав]: Aliaj de aluminiu pentru turnare, cu 2...5% Cu și 8...12% Zn, cu limită de elasticitate ridicată, folosit în industria automobilelor pentru piese supuse la sollicitări dinamice importante.

9. ~ KS [alliage KS; KS Seewasser; KS-alloy; KS ötvözet; KC сплав]: Aliaj plasticizabil de aluminiu, cu 2,5% Mg, 1% Mn și 0,2% Si, folosit la construcția avioanelor, hidroavioanelor și imbarcațiunilor navale sub forma de tablă, țevi și profile.

10. ~ desărământ [alliage désencuvrant; Entkupferungs-Legierung; copper removing alloy; réztelenítő ötvözet; отмеднивающий сплав]: Aliaj special (20% Sn + 80% Pb) sau oxizi de plumb (Pb_3O_4), întrebuițat în încărcăturile de pulberi pentru a împiedeca inelarea (v. Inelare).

11. ~ monetar [alliage monétaire; Münzlegierung; mint alloy; pénzötvözet; монетный сплав]: Metalele brute, cu excepțiunea nichelului, a aluminului și zincului, nu se întrebuițează ca atări pentru baterea monetelor. Din două sau mai multe metale, cari se pretează la fabricarea monetelor și răspund condițiunilor necesare, se obțin aliaje monetare. Acestea sunt: de aur, de argint, de cupru sau de nichel:

12. ~ monetar de argint [alliage monétaire d'argent; Silbermünzlegierung; silver mint-alloy; ezüstpénzötvözet; серебряный монетный сплав]: Aliaj întrebuițat la baterea monetelor. Se cunosc aliaje binare (argint-cupru) și aliaje cu mai mulți componenți. Dintre aliajele cu mai mulți componenți, deși s'au încercat multe sisteme, nu s'a întrebuițat pentru baterea monetelor decât aliajul cuaternar cu compoziția: 50% argint, 40% cupru, 5% nichel și 5% zinc.

13. ~ monetar de aur [alliage monétaire d'or; Goldmünzlegierung; gold mint-alloy; aranypénzötvözet; золотой монетный сплав]: Întrebuițat pentru baterea monetelor; are titlul 900/00 aur și 100/00 cupru sau 916,666/00 aur și 83,334/00 cupru. Primul titlu a fost adoptat de marea majoritate a națiunilor, printre cari țara noastră, Franța, Italia și Germania. Al doilea titlu, corespunzând exact aurului de 22 carate, a fost adoptat de Anglia, coloniile și dominiile engleze și de unele din țările legate, prin raporturi comerciale mai strânse, de Imperiul britanic.

14. ~ monetar de cupru [alliage monétaire de cuivre; Kupfermünzlegierung; copper mint-alloy; rézpénzötvözet; медный монетный сплав]: Cuprul se întrebuițează: ca metal secundar în aliajele aur-cupru și argint-cupru, pentru a ameliora calitățile monetare ale metalelor nobile, și ca metal principal în aliajele monetare cari servesc pentru fabricarea monetelor de valoare no-

minală și intrinsecă mică. Aliajele monetare de cupru din al doilea grup se împart în:

1. ~ **cupru-staniu-zinc** [alliage cuivre-étain-zinc; Kupfer-Zinn-Zink-Legierung; copper-tin-zinc alloy; réz-ön-cink ~; МЕДНО-ОЛОВЯНО-ЦИНКОВЫЙ СПЛАВ], întrebuințat cel mai mult: 95% cupru, 4% staniu și 1% zinc, sau în alte proporții în cari cuprul nu scade în niciun caz sub 95%, deoarece sub această limită aliajul nu se poate lamina la rece;

2. ~ **cupru-aluminiu** [alliage cuivre-aluminium; Kupfer-Aluminium Legierung; copper-aluminium alloy; réz-aluminium ~; МЕДНО-АЛЮМИНИЕВЫЙ СПЛАВ], cu compoziții cari variază între limitele următoare: cupru 91...95% și aluminiu 5...9%, conținând uneori și 2% zinc sau nichel, și

3. ~ **cupru-zinc** [alliage cuivre-zinc; Kupfer-Zink Legierung; copper-zinc alloy; réz-cink ~; МЕДНОЦИНКОВЫЙ СПЛАВ], din categoria alamei și tombacului, mai puțin utilizat în tehnica monetară.

4. ~ **monetar de nichel** [alliage monétaire de nickel; Nickelmünzlegierung; nickel mint-alloy; nikkelpénztövezet; НИКЕЛЕВЫЙ МОНЕТНЫЙ СПЛАВ]: Pentru baterea monetelor se întrebuințează un singur aliaj de nichel: 75% cupru și 25% nichel, având următoarele calități: maleabilitate foarte mare, rezistență mare la frecare și coroziune, culoare asemănătoare cu aceea a nichelului pur. În afară de acest aliaj se întrebuințează, pentru baterea monetelor, nichelul pur (cca 99,6% Ni).

5. ~ **T. C. B. A.** [alliage T. C. B. A.; T. C. B. A.-Legierung; T. C. B. A. alloy; T. C. B. A.-ötvözet; СПЛАВ Т. Ч. Б. А.]: Produs care constă din granule de Relit (carbură turnată de wolfram și molibden) sau Pobedit (aliaj de carbură de wolfram cu cobalt și nichel), împreună cu praf de carbură de wolfram, ambele introduse în tuburi de fier cu diametrul de 5...6 mm, servind ca electrozi pentru încărcarea pe cale electrică sau autogenă a sabelor de foraj.

6. ~ **ușor** [alliage léger; Leichtlegierung; light alloy; könnyű ötvözet; легкий сплав]: Aliaj cu greutatea specifică în general sub 3,5, cu bază de aluminiu sau magneziu, având proprietăți mecanice superioare metalelor pure, dar în majoritatea cazurilor păstrând densitatea lor mică. Deosebim:

7. **Aliaje de aluminiu** [alliances d'aluminium; Aluminium-Legierungen; aluminium alloys; aluminium-ötvözetek; АЛЮМИНИЕВЫЕ СПЛАВЫ], cari se împart în aliaje cu densitatea medie între 3 și 5, foarte puțin întrebuințate — și aliaje cu mare conținut de Al și cu densitatea sub 3. În acest grup intră: Aliaje Al-Si de genul Alpax (v.); aliaje Al-Si-Mg-Cu de genul duraluminului (v.); aliaje Al-Cu cu 3...15% Cu, cari se călesc și pot fi supuse tratamentului de revenire; aliaje Al-Si-Mg cu densitatea 2,7 și cari suportă tratamente termice de călire și revenire. În această clasă sunt cuprinse trei aliaje întrebuințate industrial: almasilium (Mg 1,25%, Si 1%), între-

buințat pentru fabricarea de piese ambuteșate în locul duraluminului, când nu se cer proprietățile acestuia; almelec (Mg 0,75%, Si 0,5...0,6%) și aldrey (Mg 0,4%, Si 0,6%) întrebuințat într-o largă măsură drept conductor electric. Sunt cunoscute și întrebuințate industrial: aliajul cu 4,5% Cu, cu rezistența de rupere egală cu a duraluminului; aliajul cu 8% Cu și cel cu 13% Cu, folosite numai în stare turnată și indicate în special pentru rezistența la uzură (pistoane de motoare cu explozie).

8. ~ **de magneziu** [alliances de magnésium; Magnesium-Legierungen; magnesium alloys; mǎgnézium ~; МАГНЕЗИЕВЫЙ СПЛАВ], cari se împart în aliaje cu conținut slab de magneziu și cu conținut ridicat de magneziu. Prima categorie cuprinde duraluminul (v.); aluminiul (1% Mg), aliaj de aluminiu cu Si și Mg, cu foarte interesante proprietăți mecanice; hidronalul (7...12% Mg), foarte rezistent la coroziune, în special a apei sărate. Din a doua categorie fac parte aliajele cu 90...92% Mg, restul Al cu sau fără Zn. Acestea sunt foarte ușoare, rezistente la coroziune, se pot turna, lamina, forja, trefila, presa, etc. Se întrebuințează în stare turnată pentru cartere de avion, în stare matrițată pentru pistoane de motoare cu explozie, axe, diverse cartere; în stare forțată pentru elice, piese de ventilator; în stare laminată și trefilată pentru bare, profile, etc., întrebuințate în special în aeronautică.

9. **Aliajul Supra** [alliage Supra; Supra-Legierung; supra-alloy; szuperfém; супер-сплав]: Aliaj de aluminiu cu 5% Cu, 12% Si, cu bune proprietăți de turnare, folosit pentru piese complicate, rezistente la oscilații în motoarele cu ardere internă.

10. ~ **Y** [alliage Y; Y-Legierung; Y-metal; Y-fém; МЕТАЛЛ-СПЛАВ-Y]: Aliaj de aluminiu cu 3,5...4,5% Cu, 1,8...2,3% Ni, 1,2...1,7% Mg și mai puțin de 0,6% Si, 0,6% Fe; se pretează atât la turnare, cât și la prelucrarea plastică; folosit în industria aeronautică și în construcțiile de automobile, în deosebi pentru piese forjate și presate: biele, capete de cilindri, etc., solicitate puternic.

11. ~ **Wood** [alliage W.; W.-Metall; W.-metal; W.-fém; сплав Вуда]: Aliaj foarte ușor fuzibil, de bismut, cu 25% plumb, 12,5% staniu și 12,5% cadmiu. Temperatura de topire 60°.

12. **Alică** [poste, plomb; Schrot; shot; sörét; свинцовая дробь]: Bilă mică de plumb, folosită ca proiectil în cartușele de vânătoare. Încărcătura unui cartuș este compusă din mai multe alică.

13. **Alicărie** [pierres cassées; Steinschlag, Steingeschläge; broken stone, crushed stone; törmelek; щебень]. Drum.: Spărturi de bolovani, de piatră sau de cărmizi.

14. **Alicotă, parte** ~ [partie aliquote; aliquoter Teil; aliquot part; aliquotus rész, hányszoros rész; аликовтвая часть]: Parte a unui tot, conținută în el de un număr întreg de ori.

1. **Alidad**, cerc ~ [cercle alidade; Alhidade; alidade circle; alhidádé-kör; алидадный круг]. *Topog.*: Cercul interior orizontal al teodolitului, care se rotește în jurul axei verticale a aparatului; este rigid, fixat în luneta teodolitului, și se rotește în interiorul cercului orizontal fixat de trunchiul de bază al teodolitului.

2. **Alidadă** [alidade; Alhidade; alidade; alhidádé; алидада]: Dispozitiv cu care sunt echipate instrumentele goniometrice și care servește la formarea și măsurarea unghiurilor. Se deosebesc: Alidade pentru aparate terestre goniografice, alidade pentru aparate terestre goniometrice, pentru aparate de navigație pe apă, pentru aparate de navigație aeriană și pentru aparate speciale.

3. ~ **autoreductoare** [alidade autoréductrice; Kippregel; telescopic alidade; önröduktós alhidádé; телескопическая, раздвижная алидада]. V. Alidadă cu lunetă.

4. ~ cu lunetă [alidade à lunette; Kippregel; telescopic alidade; távcsőves alhidádé mérőasztal; алидада с подзорной трубой]: Dispozitiv constituit dintr'o riglă metalică pe care este fixată o lunetă de vizare; constituie partea principală a planșetei topografice. Se deosebesc: Alidade cu lunetă, fără cerc vertical, cari servesc la determinarea și măsurarea grafică a unghiurilor orizontale; ele sunt alidade cu lunete simple; alidade cu lunetă, cu cerc vertical, cari servesc la determinarea și măsurarea grafică a unghiurilor orizontale și la măsurarea unghiurilor verticale, respectiv la efectuarea nivelmentului (alidadă nivelatoare și alidade autoreductoare).

5. ~ cu pinule [alidade à pinnules; Diopterlineal; diopter alidade; dioptrikus vonalzós alhidádé; алидада с диоптром]: Dispozitiv cu care sunt echipate instrumentele goniografice, servind la formarea și măsurarea unghiurilor orizontale. Se deosebesc două feluri de alidade cu pinule: alidade cu pinule la planșetele topografice, constituită dintr'o riglă de metal sau de lemn pe care este fixat un vizor cu pinule — și alidade cu pinule, la grafometre.

6. ~ **nivelatoare**: V. Alidadă cu lunetă.

7. ~ **holometrică**. Alidade holometrică Goulier și alidade holometrică Wild. V. Alidadă cu lunetă.

8. **Alifatică**, combinație ~ [combinaison aliphatique; aliphatische Verbindung; aliphatic combination; alifatikus kapcsolat; алифатическая комбинация]. *Chim.*: Substanță chimică aparținând seriei de hidrocarburi grase, în care atomii de carbon ai unei molecule sunt legați unul de altul în formă de lanț liber, la cele două capete. Termenul este întrebuințat și pentru celelalte substanțe organice cari derivă din hidrocarburi alifatică, cum sunt alcoolii, cetonele, aldehidele, eterii, esterii, etc.

9. **Aligoté** Agr.: Varietate de struguri (pentru vin), din viță franceză, cu răspândire aproape universală. Ciorchinii, de obicei câte

trei pe coardă, sunt cilindro-conici, cu bobite îndesate, mici, rotunde, cu peliță groasă și elastică, de culoare verde-gălbui, cu miezul zemos, cu cca 80 % randament în must. Epoca de coacere: a doua. Varietate cu flori normal constituite și polen fertil. Se poate cultiva singură, fără a fi amestecată cu alte varietăți. Cere o tăiere lungă, la 10...12 ochi, deși poate fi tăiată și scurt, la 3...4 ochi, dacă butucul are creștere slabă. Se complăce pe port-altoiuri obișnuite în cultură. Rezistă bine la oidium; sensibil la mană. În toamnele ploioase, strugurii sunt expuși putrezirii, datorită diferitelor mucegaiuri. Producția mijlocie la ha este de 500...600 decalitri. Vinul, de bună calitate, are în mijlociu 11...12° alcool și aciditate normală, de 4...4,5‰, exprimată în acid sulfuric. În anii buni, poate asigura material de bună calitate pentru șampanizare.

10. **Alimb**. Partea care se descarcă dintr'un vas (șlep) pentru a ușura trecerea peste un obstacol ivit în cursul transportului. Sin. Limb. V. Alimbare.

11. **Alimbare** [allégeage, délestage; Leichtern; lightenig of a ship, unballasting; könnyítés, tehermentesítés; временное облегчение судна частичной разгрузкой]: Operațiunea de descărcare a unei părți din marfa dintr'o navă în alta, spre a o ușura ca să poată trece astfel cu un pescaj mai mic un prag, un banc sau o bară.

12. **Alimentare** [alimentation; Speisung; feeding; táplálás, ellátás; снабжение]. *Tehn.*: 1. A furniza unui sistem tehnic, unei localități sau unei regiuni, materialul sau energia necesară în vederea funcționării, întreținerii, respectiv a mersului normal. — 2. Instalațiile pentru această alimentare. — Example:

13. ~ cu apă [alimentation d'eau; Wasserversorgung; water supply; vízellátás; снабжение водой]. *Canal.*: Totalitatea lucrărilor tehnice pentru captarea, conducerea, înmagazinarea și distribuirea apei într'o localitate. Apa potabilă necesară alimentării aglomerațiilor urbane sau rurale se captează uneori din râuri sau din alte ape curgătoare (apa necesitând în acest caz instalații speciale de purificare), iar alteori din pufuri de mare adâncime (când apele extrase cu ajutorul pompelor sunt, în general, direct potabile).

14. ~ cu combustibil [alimentation à combustible; Kraftstoffzuführung; fuel feeding; tüzelőanyaggal való ellátás; снабжение горючим]. *Termot.*: Furnisare de combustibil la focare, mașini cu ardere internă, aglomerații (gaze), etc.

15. ~ cu energie electrică [alimentation en énergie électrique; Versorgung mit elektrischer Energie; electric energy feed; villamos energiával való ellátás; снабжение электроэнергией]. V. sub Transportul energiei electrice și Distribuția energiei electrice.

16. ~ prin cădere [alimentation par chute; Kraftstoffzuführung durch Gefälle; fall fuel feed, head fuel feeding; tüzelőanyaggal való ellátás esés útján; подача горючего падением, самотоком]: Sistem de alimentare care consistă în a

aduce combustibilul (de ex. benzina) la carburator folosind greutatea lui (fig. 66). Rezervorul de benzină este plasat la un nivel superior nivelului din carburator. V. și sub Carburator.

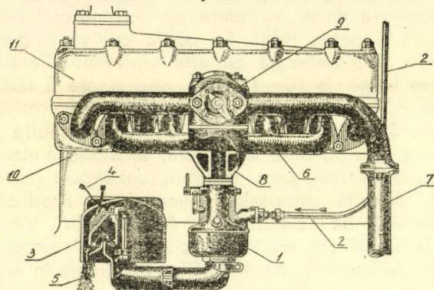

Fig. 66. Alimentare prin cădere.

1) carburator; 2) conducta de alimentare cu combustibil; 3) filtru de aer (epurator); 4) intrarea aerului; 5) praful eliminat de aer; 6) țeava de aspirație; 7) țeava de evacuare; 8) camera de încălzire a amestecului carburant; 9) pârghia clapetei regulatorului gazelor de încălzire; 10) bloc motor; 11) culasa motorului.

1. ~ prin pompă [alimentation par pompe; Pumpenzuführung; pump fuel feeding; ellátás szivattyúzás útján; насосное питание]: Procedeu de alimentare, în care rezervorul e așezat la un nivel inferior carburatorului; combustibilul este trimis la carburator cu ajutorul unei pompe de aspirare-refulare, plasată între rezervor și carburator.

2. ~ prin vacuum [alimentation par vacuum; Unterdruckförderung; vacuum fuel feeding; ellátás vákuum segítségével; питание помощью вакуума (всасыванием)]: Procedeu care întrebuințează un exhaustor pentru producerea vidului în carburator; benzina este adusă la carburator de diferența de presiune dintre rezervor și camera carburatorului.

3. **Alimentator** [appareil d'alimentation; Speiseapparat; feeder, feed-roller; tápláló szerkezet, tápláló berendezés; питатель, питательный прибор, подающий ~]: Organ care servește la alimentarea unei mașini, a unei instalații, etc. Exemple:

4. ~ cu lingură [distributeur à cuiller; Schöpfaufgabe, Rüssel; feeder with scoop; meritő kanalas ~; ложечковый, ковшевой питатель]. Mine: Dispozitiv care servește pentru alimentarea morilor de minereu, compus dintr-o cutie cilindrică plată, echipată cu o parte prelungită, care formează lingura. Dacă moara trebuie alimentată și când lucrează în circuit închis, cu clasificator, se întrebuințează un

5. ~ cu lingură pentru alimentare dublă [distributeur à tambour et cuiller; Schöpfaufgabe mit Rüssel und Zentraleinlauf; feeder with scoop for double feeding; központossnyílású meritőkanalas ~; ковшевой питатель с двойной подачей], care are o lingură cu un orificiu central.

6. **Alimentator** [cylindre d'alimentation; Speisewalze; feeding roller; táplálóhenger; питатель-

ный валик, цилиндр]. Ind. text.: Valțuri sau cutii care servesc la introducerea materiei prime într-o mașină, pentru a fi prelucrată. Exemplu: Lada alimentatoare situată înaintea sortimentelor de mașini de tors, pentru asigurarea unui debit continuu cât mai constant.

7. **Alineat** [alinéa; Absatz; paragraph; bekezdés; абзац]. Arte gr.: 1. Rând într-o carte sau într'un manuscris, în care primul cuvânt este puțin retras. — 2. Textul dintre două alineate în înțelesul de sub 1.

8. **Aliniament** [alignement; Baufluchtlinie, Aligment; building line; építési vonal, egyptes vonal; лицевая, фасадная линия]: 1. Poziția mai multor puncte sau obiecte de-a-lungul unei linii. — 2. Topog.: Materializarea — prin jaloane, țărși de pichetare, etc. — a unei linii drepte sau a axei unui traseu de cale de comunicație. — Av.: Direcție materializată cu ajutorul radiofarurilor. — 4. C.f.: Linia dreaptă între două curbe succesive ale unei căi ferate sau șosele. — 5. Arh.: Șiruri de monumente megalitice (menhiri), așezate pe mai multe linii paralele. Cele mai cunoscute alinamente, cari se întind pe o lungime de cca 3 km, sunt cele dela Carnac din Bretagne. V. și Megalitic.

9. **Aliniere** [alignement; Geraderichten, Geraderichtung; alinement; vonalbaállítás, vonalkitűzés; выравнивание, равнение]. Cad.: Operațiune de jalonare sau de pichetare a unui traseu în linie dreaptă, care poate fi și un hotar (gard, trotoar, etc.),

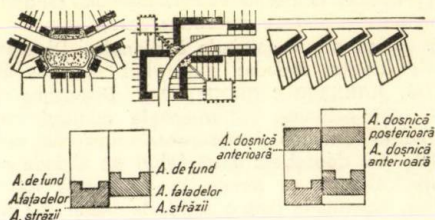

Fig. 67. Alinieri.

10. ~ [alignement; Bauflucht; building line; építési vonal; фасадная линия]. Urb.: Linie teoretică pe care se așază limitele unei construcții (fig. 67). Alinierea poate fi obligatorie sau numai limitativă. În acest din urmă caz, construcția se poate așeza și înapoia alinierii. Se mai disting:

11. ~ de fațadă [alignement de façade; Frontbauflucht; front building line; építési vonal; лицевая линия зданий], pe care se așază fațada principală a unei clădiri;

12. ~ de fund [alignement des arrière-corps; Bauflucht der Frontgegensseite; building line opposite the front one; hátsó építési vonal; задняя линия зданий], direct opusă alinierii de fațadă;

13. ~ dosnică [alignement des bâtiments annexes; Bauflucht der Nebengebäude; dependences building line; építési mellékvonal; линия

прилежащих пристроек], limitele între cari se pot așeza clădirile dosnice sau secundare.

1. **Alinierea străzii.** Limita care desparte terenul public al străzii de terenurile proprietăților particulare (fig. 67).

2. **Alit** [alite; Alit; alite; álit; алит]. *Ind. cimt.:* Silicatul tricalcic $3\text{CaO} \cdot \text{SiO}_2$; component principal al cimentului Portland.

3. **Alitare** [alitage; alitieren; aliting, caloriging; acélfelület finomítási eljárása aluminiumtövezet segítésével; алитирование (калоризация)]. *Metl.:* Procedeu de înnobilare a suprafeței unei piese de oțel, constând din formarea unui aliaj de aluminiu la suprafața obiectului fabricat, prin încălzirea lui la $800 \cdots 900^\circ$, în praf de aluminiu cu adaus de NH_4Cl sau de alte substanțe reductoare. Aluminiul difuzează în metal, care devine astfel foarte rezistent față de acțiunea gazelor oxidante sau sulfuroase. *Sin.* Calorizare.

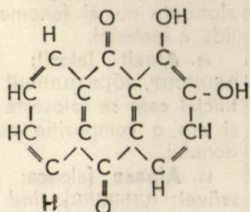
4. **Alite** [allites; Allite; allites; alliták; латериты]. *Petr.:* Soluri al căror complex argilos e foarte bogat în oxizi și hidroxizi de aluminiu și de fier (laterite).

5. **Aliveiu** [coursive; Gang; alley-way; folyósó rakit; бортовой коридор, проход]. *Nav. m.:* Coridor în suprastructura navei, în care se pot pune mărfuri sau rezerve de cărbuni.

6. **A livrer** (termen francez): Expresiune folosită când marfa se predă la un termen mai îndepărtat (mai mare de o lună), spre deosebire de prompt, imediat, tutti-prompt, etc. În încheierile de bursă indică predările efective, spre deosebire de încheierile de bursă pe termen pentru o diferență.

7. **Alizarină** [alizarine; Alizarin; alizarin; alizárin; ализарин]. *Chim.:* 1-2-dioxi-antrachinonă.

Materie colorantă antrachinonică. Se găsește ca glicozidă a acidului ruberitric în rădăcina de roibă sau garanță (Rubia tinctorum). Rădăcina acestei plante, uscată și pulverizată, comercializată sub numele de

garanță, s'a întrebuințat în vopsitorie până în secolul al XIX-lea, când alizarina s'a fabricat sintetic. Industrial, se prepară din derivatul sulfonic al antrachinonei. Colorant de mordanți, care formează lacuri mult apreciate pentru lână și bumbac, remarcându-se prin frumusețe și rezistență. Lacul de aluminiu este roșu, cel de crom, cafeniu, iar cel de fier, violet.

8. **Alizee.** Meteor. V. Vânt, tipuri de ~.

9. **Alkaliblaue.** *Chim.* V. Albastru alcalin.

10. **Alkana:** Substanță colorantă, extrasă din rădăcinile plantei Alkana tinctoria L. Tausch, familia boraginaceelor. Se întrebuințează în tehnica microscopică.

11. **Alkydharz.** *Chim.* V. Alchidal.

12. **Allan, procedeul** ~ [procédé A.; A.-Verfahren; A.-process; A.-féle eljárás; метод Аллана]. *Ind. petr.:* Procedeu de distilare primară, atmosferică, a țițeiului, caracterizat prin faptul că produsele obținute sunt rectificate în coloane de formă specială, de dimensiuni diferite (coloanele au forma de tuburi de orgă). Se numește impropriu și sistem Allan. V. sub Coloană.

13. **Allen Hazen,** coeficientul lui ~ [coefficient d'A. H.; A. H.-Koeffizient; A. H.'s coefficient; A. H.-féle tényező; коэффициент Аллен-Газена]. V. Uniformitate, coeficient de ~.

14. **Allonal** [allonal; Allonal; allonal; allonál; аллонал]. *Farm.:* $\text{C}_{10}\text{H}_{15}\text{O}_5\text{N}_2 + \text{C}_{13}\text{H}_{17}\text{N}_3\text{O}$, isopropilalilbarbiturat de piramidon. Combinație echimoleculară între piramidon și alilisopropil-maloniluree. Pulbere gălbuie cristalină, cu gust amar, puțin solubilă în apă, solubilă în alcool. Hipnotic, sedativ, analgezic (N. D.).

15. **Allweiler, pompă** ~ [pompe d'A.; A.-Pumpe; A. pump; A.-rendszerű szivattyú; помпа Альвайлера]. *Ind. chim. sp.:* Pompă de mână, formată dintr-o carcasă cilindrică cu axul orizontal, doi pereți orizontali fiși cu supape de evacuare și doi pereți radiali mobili, solidari cu axul și având supape de admisiune. Axul și pereții mobili sunt mișcați pendular printr'un braț.

16. **Almanah** [almanach; Almanach; almanac; almanah; альманах]: Calendar cu indicații astronomice și meteorologice, completat cu date diverse, cronica evenimentelor din anul expirat, texte literare și artistice.

17. **Almandin** [almandin; Almandin; almandine; almandin; альмандин, алимандин]. *Mineral.:* Aluminosilicat de fier, de culoare roșie-vioace. Se întrebuințează ca piatră semiprețioasă.

18. **Alneon** [alneon; Alneon; alneon; alneon (aluminium, réz és cink ötvözet); алнеон]. *Metl.:* Aliaje de aluminiu turnate și ameliorabile, având $75 \cdots 90\%$ Al, $2 \cdots 3\%$ Cu, $22 \cdots 27\%$ Zn și $0,5 \cdots 1\%$ alți componenți, incluziv cei de înnobilare.

19. **Alocație specifică** [allocation spécifique; spezifischer Zuschuß; specific allocation; előirányzott mennyiség; специфическая, присущая добавка (додача)]. Cantitatea dintr'un anumit fel de material, care se stabilește (ca fiind normală) să fie consumată pentru executarea unei anumite prestații.

20. **Alocinamic, acid** ~ [acide allocinamique; Allozimsäure; allocinamic acid; allocinsav; аллокоричная кислота]. *Chim.* V. sub Cinamic, acid ~.

21. **Alocrizină** [alochrysine; Alocchrysin; alochrysine; állokrizin; аллохризин]. *Farm.:* Tio-propanolsulfonat dublu de aur și de sodiu. Pulbere cristalină, albă-gălbuie, solubilă în apă, insolubilă în alcool și eteri. Folosit contra tuberculozei, a reumatismului infecțios cronic, a lupusului eritematos.

1. **Alocromatic** [allochromatique; allochromatisch; allochromatic; allokromátikus; аллохроматический, окрашенный]. *Mineral.*: Calitatea mineralelor a căror culoare se datorește unui amestec molecular sau unei dispersiuni coloriale de substanțe străine, unor interpoziții sau incluziuni de produse de descompunere sau de lame de minerale străine. Ex.: reflexele albastrii sau verzui în feldspați, colorarea bronzată în hipersten. — 2. *Fiz.*: Calitate a unui cristal fotoconductor, a cărui sensibilitate la radiație e fie datorită unor impurități, fie câștigată prin acțiunea prealabilă a razelor X sau a altor agenți. Ex.: halogenurile alcaline, de argint, etc.

2. **Aloe.** *Chim., Farm.*: Rășină naturală, obținută prin concentrarea sucului extras din frunzele unor specii de Aloe cari cresc în Arabia de Sud, în Africa de Sud și Madagascar. Culoarea ei variază dela brun deschis la negru, după specia și regiunea de unde se recoltează. Este folosită în scopuri medicinale ca tonic, purgativ și, în special, în tratamentul ulcerului. Componentii activi sunt aloina și anumiți derivați ai antrachinonei. Sin. Aloes.

3. **Alofan** [allophane; Allophan; allophane; álfán; аллофан]. *Ind. st. c.*: Varietate de argilă coloidală, care mărește simțitor plasticitatea maselor ceramice. Alofanul este silicat de aluminiu hidratat, sub forma de gel, solubil în acid clorhidric concentrat, spre deosebire de argilă, care este insolubilă în acizi la temperaturi obișnuite.

4. **Alofanoid** [allophanoid; Allophanoid; allophanoid; álofanoid vegyület; аллофанонид]. *Ind. st. c.*: Amestec de geluri care, fără a fi un compus obișnuit, are o formulă chimică bine definită. Alofanoidii sunt compuși diverși de tipul hidrosilicaților de aluminiu, cu formula: $xAl_2O_3 : ySiO_2 : zH_2O$, în care raportul dintre cei trei oxizi variază în limite foarte largi, spre deosebire de argile și caolinuri.

5. **Alofantion** [allophantone; Allophanton; allophantone; álofantion; аллофантон]. *Agr.*: Prototip al alumosilicaților secundari din solul arabil; gel coloidal natural, rezultat din procesul de coagulare mutuală a acidului silicic și hidroxidului de aluminiu, în prezența carbonatului de calciu și de sodiu.

6. **Al ogen** [allogène; allogen; allogeneous; allogén; аллогенный, принесенный извне]. *Petr.*: Constituent mineral format înainte și într'un loc diferit de al roci din care face parte.

7. **Aloină** [aloine; Aloin; aloin; aloin; алоин]. *Farm.*: Principiu activ conținut în diferitele specii de aloe din familia liliaceelor. După proveniență, poartă numele de barbaloină, nataloină, capaloină, etc. Obișnuit se întrebuințează săburul, rășină obținută din sucii toilor plantei cu același nume. Se prezintă în bucăți neregulate, de culoare brună închisă, cu reflexe verzui; are gust amar și miros particular. Se întrebuințează ca purgativ.

8. **Alosomi** [allosomes; Allosomen; allosomes; alloszomok; аллосомы]. *Agr.*: Pereche de cromosomi cari diferă de ceilalți cromosomi prin formă, mărime și colorabilitate. Sin. Cromosomi accesorii, heterocromosomi, cromosomi sexuali.

9. **Alotriomorf** [allotriomorphe; allotriomorph; allotriomorphic; allotriomorfikus; аллотриоморфный]. *Mineral.*: Calitatea mineralelor de a avea forme străine, ce nu le aparțin.

10. **Alotriomorfism** [allotriomorphisme; Allotriomorphismus; allotriomorphism; allotriomorfizmus; аллотриоморфизм]. Proprietatea mineralelor cari se formează într-o a doua fază de consolidare a rocilor, de a lua forma cristalelor preexistente, în locul formei lor cristalografice obișnuite. Sin. Xenomorfism.

11. **Alotropie** [allotropie; Allotropie; allotropy; allotropizmus; аллотропия]. *Chim.*: Proprietatea elementelor de a se înfățișa în diferite modificări primare (forma cristalină, puncte de tranziție, stări de agregare). Existența formelor alotrope este favorizată când moleculele elementului respectiv sunt alcătuite din mai mulți atomi. Astfel, prin deplasarea pozițiilor atomilor între ei, cum este cazul sulfului monoclinic și rhombic constituit din molecule cu opt atomi, se formează, după împerechere, una din cele două forme. Alotropia este un fenomen cu caracter general și se întâlnește la multe elemente. Se cunosc trei feluri de alotropii: Cea descrisă mai sus, numită în general alotropie; alotropia de descompunere sau depolimerizare (cum este cazul ozonului și al oxigenului $O_3 \rightarrow O_2$), care se mai numește și monotropie — și alotropia dinamică, în care cele două forme sunt într'un echilibru care se poate deplasa cu temperatura (de ex.: fosfor roșu $\rightleftharpoons$ fosfor alb). Unii autori numesc alotropie numai fenomenul legat de starea solidă a materiei.

12. **Aloxit** [aloxit; Aloxit; aloxite; aloxit; алоксит, абразивный материал]. Material artificial care se folosește pentru rectificat (șlefuit) și are o compoziție asemănătoare cu a corindonului.

13. **Alpaca** [alpaca; Alpaka; alpaca; alpaka szövet; альпака]. *Ind. text.*: Țesătură de lână a rumegătoarei alpaca, sau țesătură (lucioasă) cu bățătură de lână de alpaca și cu urzeală de bumbac, de camgarn sau de mătase. Sin. Alpaga.

14. **Alpaca** [argentan; Neusilber; german silver, german plate, argentan; újeüst, alpaka; аргентан, новое серебро (мельхиор)]. *Metl.*: Aliaj ternar de cupru, nichel și zinc, din clasa maillechort; are aspectul general al argintului. Compoziția: 60...65% Cu, 12...22% Ni, 18...23% Zn; practic inalterabil în atmosferă. Se întrebuințează la fabricarea tacămurilor, a instrumentelor medicale și optice, a aparatelor de electrotehnică, etc.

15. **Alpax Metl.**: Aliaj de aluminiu cu 12% siliciu, având compoziția apropiată de compoziția eutecticului. Se obține prin topirea Al la 1000°, adăugarea de Si precum și de săruri

alcaline, cari dau la răcire o sgară ce afinează aliajul, îl liberează de oxizi și împiedică segregarea în momentul solidificării. Foarte ușor și în același timp foarte rezistent. Se întrebuițează numai turnat, fără niciun tratament termic. Are o rezistență la rupere de $20 \cdots 23 \text{ kg/mm}^2$ și o alungire de $6 \cdots 10\%$. Este întrebuițat în industria aeronautică, la căile ferate, etc. Când procentul de Si crește până la $18 \cdots 20\%$, se obține un aliaj foarte rezistent la uzură.

1. **Alpin**, sistem muntos ~ [système alpin; Alpes Orogen; alpine system; hegységzöldési rendszer; горная альпийская система]. Geol.: Sistem de munți format din Mesocretacic până la sfârșitul erei terțiare. Ex.: Munții Alpi, Carpații, Caucazul și Himalaia.

2. **Alrezat**. Chim.: Mase plastice preparate din acidul maleic.

3. **Alsifilm**. Chim.: Substituent al micei, cu bază de bentonită.

4. **Alsil**. Chim.: Hidrosilicat de aluminiu, activat cu acizi minerali, mai ales acid clorhidric, și întrebuițat ca pământ decolorant.

5. **Altai**. Chim. V. Trifenilfosfat.

6. **Altait** [altaite; Altait; altaite; altait; алтаит]. Mineral.: PbTe, telurură de plumb, care se prezintă în granule, cu spărtura conchoidală; duritatea $3 \cdots 3,5$; gr. sp. $8,1 \cdots 8,2$ și colorarea gălbuie. Conține $61,8\%$ Pb și $38,2\%$ Te cu puțin Ag. Minereu rar.

7. **Altar** [autel; Altar; altar; oltár; алтарь]. Arh.: 1. Monument de dimensiuni mici, în formă de masă, pe care cei vechi depuneau ofrandele, săvârșeau sacrificiile, etc. (fig. 68). — 2. În arhitectura creștină

Fig. 68. Altar antic.

masa, acoperită adesea de un baldachin, în fața căreia se oficiază serviciul religios. — 3. În arhitectura românească, prin extensiune, întreaga încăpere care adăpostește pistolul (absida).

8. **Altar** [autel; Feuerbrücke; fire bridge; tüzfal; пламенный порог, топочный порог]. Tehn.: Perete refractar scund, situat de obicei la marginea din spate a unui focar (grătar, vatră de cuptor, etc.), pentru a conduce flăcările spre boltă sau a le împrăști uniform. Este o construcție de obicei fixă; uneori se execută și mobil, adică se poate deplasa la nevoie pentru a permite variația suprafeței focarului. La focarele de temperaturi înalte, altarul este răcit de un curent de apă sau de aer.

9. **Alterare atmosferică** [altération atmosphérique; Verwitterung; weathering; elmálás (ásvány és közet); атмосферная эрозия, выветривание]. Petr.: Transformarea chimică și desagregarea mecanică a mineralelor și a rocilor dela suprafața scoarței terestre sub influența agenților atmosferici.

10. ~ chimică [altération chimique; chemische Verwitterung; chemical weathering; vegyi bom-

lás; химическое разложение, эрозия]. Mineral.: Complexul de transformări chimice pe care le sufer mineralele componente ale unei roce sub acțiunea hidrosferei, a atmosferei și biosferei. Cele mai importante procese în alterarea chimică sunt: hidratarea, disolvarea, hidroliza, oxidarea, reducerea și carbonatarea. Ca urmare a alterării chimice, iau naștere o serie de specii minerale noi. V. Alterare, complex de ~.

11. **Alterare**, complex de ~ [complexes d'altération; Verwitterungskomplex; alteration complex; elmálási folyamat; комплекс изменений]. Agr.: Partea din sol de origine secundară, rezultată din alterarea chimică a silicaților. În alcătuirea complexului de alterare intră atât produsele cu caracter rezidual (complexul argilos), cât și cele solubile, precipitate fie în locul de formare, fie după ce au fost transportate din altă parte (săruri ale metalelor alcaline și alcalino-pământoase, oxizi sau hidroxi ai siliciului, fierului, manganului). Produsele reziduale ale alterării silicaților se împart, după van Bemmelen, în complexul A, care cuprinde componentele coloide solubile la cald în acid clorhidric concentrat, cărora în general nu li se pot atribui anumite formule chimice (fracțiune alofanoidă; raportul $\text{SiO}_2 : \text{Al}_2\text{O}_3 = 3 \cdots 6$) și în complexul B, insolubil în acid clorhidric concentrat, dar solubil la cald în acid sulfuric concentrat, care arată o compoziție foarte apropiată de aceea a caolinei (argilă feldspatică reziduală; raportul $\text{SiO}_2 : \text{Al}_2\text{O}_3 = 2 \cdots 3$). Deși este dovedit astăzi că acizii concentrați atacă și o parte din mineralele nealterate, rezultatele analizei extrasului în acid clorhidric concentrat, executată după prescripțiile Asociației Internaționale pentru Știința Solului (metoda van Bemmelen-Hiasink) sunt folosite atât pentru caracterizarea genetică a solului, cât și pentru aprecierea rezervelor de substanțe nutritive din sol.

12. ~ isoelectrică [altération isoélectrique; isoelektrische Verwitterung; isoelectric alteration; ioelektrikus elmálás; изоэлектрическое изменение]. Agr.: Procesul în urma căruia complexul argilo-humic din sol tinde să-și modifice compoziția astfel, încât punctul isoelectric al produsului rezultat să coincidă cu valoarea pH-ului soluției de sol. În general, odată cu creșterea raportului $\text{SiO}_2 : \text{R}_2\text{O}_3$, punctul isoelectric al complexului argilos se deplasează spre valori pH din ce în ce mai mici. De aceea, când reacția soluției de sol este alcalină, tinde să se mobilizeze acidul silicic și complexul rezidual se îmbogățește în sesquioxizi (procesul de laterizare), în timp ce la reacții acide tendința este spre o mobilizare a sesquioxizilor și complexul rezidual se îmbogățește în acid silicic (procesul de podzolire). Considerațiile de mai sus sunt valabile numai pentru regiunile extrem de umede.

13. **Alterare**, probă de ~ artificială [essai d'altération artificielle; künstliche Alterung; arti-

ficial alteration test; mesterséges probaöregítés; искусственное, проверочное разложение]. *Ind. petr.*: Probă de laborator pentru cunoașterea stabilității chimice a uleiurilor minerale. În acest scop, metodele cunoscute urmăresc reproducerea într-un timp scurt a fenomenelor de alterare a uleiurilor la întrebuițare, fenomene cari în practică se produc în timp mult mai lung. Probele de laborator constau din oxidări provocate prin acțiunea unui curent de aer sau de oxigen la o temperatură stabilă, în prezența sau în absența unor catalizatori metalici, la presiunea atmosferică sau sub presiune. Factorii amintiți sunt aleși pentru a grăbi mersul reacțiilor, astfel încât să se obțină în timp util, în cursul unei analize, datele privitoare la stabilitatea uleiurilor examinate. Proba de oxidare este urmată de un examen analitic al uleiului, în care se determină: viscozitatea, aciditatea, substanțele solide precipitate sau precipitabile, gudroanele acide rămase în soluție, etc. Metodele întrebuițate curent: metoda Kissling pentru uleiuri izolate și de turbine, metoda engleză (Sludge-Test), metoda Ehler, metoda Indiana, metoda elvețiană, etc. Concluziile bazate pe aceste probe de alterare artificială nu concordă totdeauna cu rezultatele din practică; aceste nepotriviri se datoresc faptului că proba de laborator se execută în condițiuni cari nu pot fi identice cu cele din motor.

1. **Alternant, grup** ~. *Mat.* V. sub Grup.

2. **Alternanță, funcțiune** ~. *Mat.* V. sub Funcțiune.

3. **Alternanță** [alternance; Wechsel; alternation; félhullám; чередование, перемежаемость, полупериод]. *Fiz.*: Totalitatea valorilor dintr-o semiperioadă a unui fenomen alternativ, considerată începând cu un moment în care valoarea mărimii alternative trece prin zero.

4. ~, **lege de ~** [loi d'alternance; Wechselgesetz; law of alternance; hullámváltozat törvénye; закон чередования]. *Fiz.*: Paritatea multiplicității termenilor spectrali atomici alternează când se trece dela o coloană a tabloului periodic la coloana vecină.

5. **Alternativă, mărime** ~ [grandeur alternative; Wechselgröße; alternating quantity; váltózó mennyiség; переменная, чередующаяся величина]. *Mat.*, *Fiz. tehn.*: Mărime periodică, capabilă de valori atât pozitive, cât și negative. V. și sub Mărime variabilă.

6. **Alternator electric** [alternateur électrique; Wechselstromerzeuger; alternating current generator; váltóáramgenerátor; электрический альтернатор]. *Elt.*: Generator electric de tensiuni și curenți alternativi, monofazați sau polifazați. V. și sub Electrică, mașină ~. Când generatorul electric e o mașină sincronă, se numește

7. ~ **sincron** [alternateur synchrone; Synchron-generator; synchronous alternator; szinkron gerjesztő; синхронный альтернатор]. Dacă alternatorul sincron are inductorul cu poli ieșiți și

fără înfășurări de excitație, puterea magnetizantă fiind dată de curenții din indus, alternatorul sincron se numește

8. ~ **cu reacție** [alternateur à réaction; Reaktionswiderstandstromerzeuger; reaction alternating current generator; reakciós gerjesztő; альтернатор с реакцией]. Când atât înfășurarea inductoare, cât și cea indusă e fixă, iar variația fluxului magnetic care le străbate e provocată de rotirea unor mase feromagnetice, alternatorul sincron se numește

9. ~ **cu fier rotitor**; ~ **cu fier învârtitor** [alternateur à fer tournant; Induktormaschine; induction alternator; induktor gép; альтернатор индукции]. Când alternatorul e o mașină asincronă, se numește

10. ~ **asincron** [alternateur asynchrone; Asynchrongenerator; asynchronous alternator; aszinkron gerjesztő; асинхронный альтернатор].

11. ~ **electric de înaltă frecvență** [alternateur électrique à haute fréquence; elektrischer Hochfrequenzgenerator; high-frequency alternator; nagy frekvenciájú gerjesztő; электрический высокочастотный альтернатор]. Generator de curent electric alternativ care produce curenți de înaltă frecvență. V. sub Generator electric.

12. **Alterne externe, unghiuri** ~ [angles alternes externes; äußere Gegenwinkel; external alternate angles; külső ellenszögek; внешние противолежащие].

Geom.: Unghiuri situate în exteriorul a două paralele, de o parte și de cealaltă a unei secante care taie cele două paralele — secanta și câte una din cele două paralele formând laturile celor două unghiuri (ca unghiurile AOF și DO'E în fig. 69).

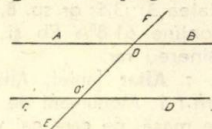

Fig. 69.

Unghiuri formate de două paralele și o secantă.

13. **Alterne interne, unghiuri** ~ [angles alternes internes; innere Gegenwinkel; internal alternate angles; belső ellenszögek; внутренние противолежащие углы]. Geom.: Unghiuri situate între două paralele, de o parte și de cealaltă a unei secante care taie cele două paralele — secanta și câte una din cele două paralele formând laturile celor două unghiuri (ca unghiurile AOO' și DO'O din fig. 69).

14. **Alternomotor** [alternomoteur; Wechselstrommotor; alternating current motor; váltóárammotor; мотор переменного тока]. *Elt.* V. Motor de curent alternativ.

15. **Althaea rosea**. *Agr.* V. Nalbă.

16. **Altigrafi** [altigraphie; Höhenschreiber; altigraph; magasságjelző; альтиграф]. *Av.*: Altimetru barometric înregistrator, care dă o diagramă a altitudinii avionului în funcțiune de timp. Are o construcție asemănătoare cu a unui barograf aneroid.

17. **Altimetrică, curbă de nivel** ~ [courbe de niveau altimétrique; Höhenschichtlinie; contour

line; magassági rétegvonal; высотная кривая плоскости горизонтальной уровня]. *Топог.* V. Curbă de nivel.

1. **Altimetrie** [altimétrie; Höhenmessung; measuring of altitudes; magasságmérés; альтиметрия, измерение высоты]. *Топог.*: Totalitatea operaţiunilor de teren (măsurători de nivelment) şi de birou (calculare de altitudini şi de diferenţe de nivel) prin cari se urmăreşte stabilirea altitudinii punctelor caracteristice ale scoarţei terestre, respectiv a diferenţelor lor de nivel unele faţă de altele şi ale tuturor punctelor caracteristice faţă de nivelul mijlociu al mării de referinţă.

2. **Altimetru** [altimètre; Altimeter, Höhenmesser; altimeter; magasságmérő; альтиметр, высотомер, глубометр]. *Топог.*: Instrument pentru măsurarea altitudinilor faţă de un nivel de referinţă fix (nivelul mării) sau faţă de o anumită cotă a terenului (fig. 70). Tipuri de altimetre:

3. ~ **barometric** [altimètre barométrique; barometrischer Höhenmesser; aneroid altimeter; barométrikus magasságmérő; барометрический высотомер]. *Топог.*: Altimetru al cărui mecanism se aseamănă cu acela al unui barometru aneroid. Deviaţiile acului său indicator sunt provocate de contractările sau dilatării unei capsule barometrice (cu vid în interior), cauzate de variaţiile presiunii atmosferice. Cadranul instrumentului este gradat în altitudini, folosind ca lege de etalonare atmosfera standard, care dă relaţia dintre presiunea atmosferei standard şi altitudine.

4. ~ **absolut** [altimètre absolu; absoluter Höhenmesser; absolute altimeter; abszolút magasságmérő; абсолютный высотомер]. *Av.*: Altimetru care indică altitudinea faţă de nivelul locului, printr'un procedeu de măsurare a distanţei dintre avion şi sol; procedeul nu depinde de starea atmosferei. Se măsoară timpul de propagare al unei unde sonore sau ultrasunore dela avion la sol şi înapoi (altimetru acustic), al unei unde electromagnetice modulate (radio-altimetru) sau al unei unde electromagnetice pulsate (altimetru Radar).

5. ~ **standard** [altimètre ordinaire; Grobhöhenmesser; standard altimeter; egyszerű barometrikus magasságmérő; стандартный высотомер]. Altimetru barometric de sensibilitate me-

die, folosit pentru a indica, de obicei, altitudinea faţă de nivelul mării. În aviaţie se întrebuinţează instrumente cu intervale de măsură de 1, 3, 6, 8 şi 10 km.

6. ~ **sensibil** [altimètre de précision; Feinhöhenmesser; sensitive altimeter; érzékeny szerkezetű magasságmérő; статоскоп, высокочувствительный альтиметр]. *Av.*: Altimetru barometric de mare sensibilitate, folosit pentru a indica, de obicei, altitudinea relativă a unui avion şi pentru aterisaj. Intervalul său obişnuit de măsură este de 0...1000 m.

7. ~ **combinat** [altimètre combiné; kombinierter Grob-Fein Höhenmesser; combined altimeter; kombinált magasságmérő; комбинированный альтиметр]. *Av.*: Altimetru barometric cu două ace indicatoare, reunind caracteristicile unui altimetru standard cu acelea ale unui altimetru sensibil.

8. **Altiță**. *Ind. țăr.*: Cusătură (cu flori, fluturi, etc.) care se face pe umerii iilor şi uneori pe ai cămăşilor țărăneşti.

9. **Altitelemetru** [altitélémètre; Altitelemeter; altitelemeter; altitelemeter; альтителеметр]. *Топог.*: Aparat cu ajutorul căruia se determină grafic altitudinea unui punct inaccesibil, căruia i s'au măsurat unghiul de înălţare şi depărtarea cu ajutorul unui telemetru stereoscopic.

10. **Altitudine** [altitude; Höhe; altitude; magasság; высота, отметка (при нивелировке)]. *Топог.*: Înălţimea unui punct, deasupra elipsoidului de referinţă corespunzător nivelului mijlociu al mării de referinţă, măsurată pe verticala ce trece prin punctul considerat. Pentru puncte situate pe scoarţa terestră, pe lângă termenul de altitudine, se întrebuinţează şi termenul de cotă (cota terenului).

11. ~ **aparentă** [altitude apparente; Scheinhöhe; apparent altitude; látszólagos magasság; кажущаяся высота (предполагаемая)]. Altitudinea instantanee a avionului, rezultată din indicaţiile altimetrelui sau ale barogramei. Coincide arareori cu cea reală, deoarece majoritatea aparatelor de măsură determină altitudinea numai în funcţiune de presiunea atmosferică.

12. ~, **diferenţă de ~** [différence d'altitude; Höhenunterschied; difference of altitude; magasságkülömbség; разность высоты]. *Топог.*: Diferenţa dintre cotele (altitudinile) a două sau mai multe puncte terestre, cotele fiind raportate la geoid.

13. ~ **reală** [altitude réelle; effektive Höhe; true altitude; realis magasság; подлинная высота]. Altitudine indicată de un altimetru, la care se aplică corecţiile corespunzătoare legii de etalonare a instrumentului.

14. ~ **de sbor** [altitude de vol; Flughöhe; flight altitude; repülési magasság; высота полёта]. *Av.*: Înălţimea la care zboară un vehicul aerian; poate fi relativă sau absolută:

15. ~ **relativă de sbor** [altitude de vol au-dessus du terrain; Flughöhe über Grund; height above

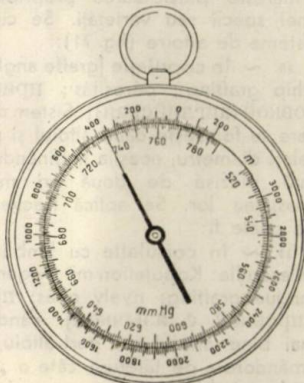

Fig. 70. Altimetru.

the ground; relativ (viszonylagos) repülési magasság; относительная, условная высота полёта]: Înălțimea vehiculului aerian în zbor, deasupra terenului;

1. ~ **absolută de zbor** [altitudine de vol; absolute Flughöhe; absolute flight altitude; abszolút repülési magasság; абсолютная высота полёта]: Înălțimea vehiculului aerian în zbor, raportată la suprafața de nivel situată la nivelul mijlociu al mării.

2. ~ **de fotografiere** [altitudine de prise de vues; Aufnahmehöhe; photographic altitude; fényképezési magasság; фотографическая высота]. Fotgrm.: Altitudinea centrului de perspectivă al fotografiei sau a punctului de vedere al fotografiei; poate fi relativă sau absolută:

3. ~ **relativă de fotografiere** [altitudine de prise de vues au-dessus du terrain; Aufnahmehöhe über Grund; relative photographic altitude; relativ fényképezési magasság; относительная фотографическая высота]: Înălțimea centrului de perspectivă al fotografiei sau a punctului de vedere al fotografiei deasupra terenului.

4. ~ **absolută de fotografiere** [altitudine de prise de vues; absolute Aufnahmehöhe; absolute photographic altitude; abszolút fényképezési magasság; абсолютная фотографическая высота для снимка]. Fotgrm.: Înălțimea centrului de perspectivă al fotografiei sau a punctului de vedere al fotografiei deasupra suprafeței de nivel situate la nivelul mijlociu al mării.

5. ~ **de presiune** [altitudine de pression; Luftdruckhöhe; pressure altitude; légnyomás magasság; высота соответствующая данному давлению при стандартной атмосфере]. Av.: Altitudine care corespunde unei presiuni atmosferice date, raportată la atmosfera standard.

6. ~ **de densitate** [altitudine de densité; Luftdichtehöhe; density altitude; levegősűrűség magasság; высота плотности]. Av.: Altitudine care corespunde unei densități atmosferice date, raportată la atmosfera standard.

7. ~ **de adaptare** [altitudine d'adaptation; Anpassungshöhe; adaptation altitude; alkalmazkodási magasság; высота приспособляемости, адаптации]. Av.: Altitudinea pentru care se proiectează avionul, astfel încât organele sale componente să aibă o eficiență maximă. Alegerea acestei altitudini diferă după tipul avionului.

8. ~ **de restabilire** [altitudine de rétablissement; Ausgleichhöhe; compensation altitude; kiegyenlítő magasság; высота компенсации]. Av.: Altitudinea maximă până la care un motor supralimentat poate să mențină presiunea nominală de admisiune, sau dela care în sus un motor supracomprimat poate să funcționeze cu admisiune plină.

9. ~ **de presiune constantă** [altitudine de pression constante; Gleichdruckhöhe; constant pressure altitude; állandó nyomásmagasság; высота постоянного давления]. Av.: Înălțimea până la care compresorul poate să restabilească presiunea

normală dela sol (760 mm Hg). Această altitudine e de obicei mai mare decât cea de restabilire. Servește și ca termen de comparație între compresoare.

10. ~ **de utilizare** [altitudine d'utilisation; Gebrauchshöhe; utilization altitude; használt magasság; высота утилизации]. Av.: Altitudine de zbor normal al avionului în condițiuni optime de funcționare și ținând seamă de misiunea lui.

11. **Altocumulus**. Meteor.: V. Nori.

12. **Altoire** [greffage; Veredlung; grafting; oltás, nemesítő oltás; прививка]. Agr.: Operațiunea îmbinării unui altoiu pe un port-altoiu, având între ei un anumit grad de afinitate, prin mijlocirea unei tăieturi, care asigură contactul necesar al țesuturilor generatoare. Prin altoire se urmărește perpetuarea proprietăților alese ale unei specii sau varietăți. Se cunosc numeroase sisteme de altoire (fig. 71):

13. ~ **în copulație** [greffe anglaise; Kopulation; whip grafting; párosítás; прививка копулировкой (английская)]: Sistem de altoire în uscat, care se folosește când altoiul și port-altoiul au același diametru, aceștia îmbinându-se printr'o tăietură piezișă de două ori mai lungă decât grosimea lor. Se aplică frecvent în pepiniere. Ea poate fi:

14. ~ **în copulație cu limbă** [greffe anglaise en esquille; Kopulation mit Gegenzunge; whip and tongue grafting; nyelv oltás; прививка копулировкой с язычком], când, pentru a fixa mai bine altoiul de port-altoiu, li se deschide amândorora pe tăietură, câte o „limbă” prin care se face îmbinarea și

15. ~ **prin copulație laterală** [greffe anglaise; Sattelschäffen; side tongue graft; szemlapozás; английская прививка боковой копулировкой], care se aplică în cazul altoiului puțin mai subțire decât port-altoiu — și are tăietura piezișă pe port-altoiu, lateral, și de o mărime corespunzătoare diametrului altoiului.

16. ~ **în coroană** [greffe en couronne; Kronenveredlung; crown grafting; korona oltás; прививка в корону]: Altoirea unui port-altoiu sălbatic, la înălțimea de 1...1,6 m, spre a se obține un pom cu trunchiul varietății sălbatice și coroana varietății nobile respective.

17. ~ **în despicătură** [greffe en fente; Spaltpfropfung; cleft grafting; hasíték oltás; прививка в расщеп]: Sistem de altoire în uscat, care se aplică altoiului mult mai subțire în diametru decât port-altoiu. Port-altoiu se decapitează la o anumită înălțime, printr'o tăietură orizontală sau puțin oblică, apoi se despică, iar în despicătură se introduce altoiul cu 2...3 muguri, căruia i se fac două tăieturi laterale, dispuse sub unghiul ascuțit de 10...15°.

18. ~ **în fluiet** [greffe en flûte; Pfeifenpfropfung; flute budding; sip oltás; прививка желобчатым почкованием]: Sistem de altoire care se folosește la nuc, în momentul când seva a început să circule, dar nu s'a produs încă desmugurirea.

Consistă în deslipirea unui mugure nobil împreună cu o porțiune circulară de scoarță și atașarea lui pe port-altoiul nedecapitat, de pe care s'a desfăcut o porțiune de scoarță identică.

1. ~ în ochiu crescând [greffe par oeil poussant; Okulation aufs treibende Auge; shield budding; előszemzés; окулировка распускающимся глазом]: Sistem de altoire în verde, folosit în prima vegetație (Mai-Iunie), care consistă în deslipirea unui mugure nobil, cu o porțiune de scoarță lungă de cca 15 mm și lată de cca 6 mm, de pe un lăstar în creștere — și în introducerea acestui altoiu într-o tăietură în formă de T, făcută în scoarța port-altoiului. Altoiul legat cu rafia, fără a fi uns cu mastic, va crește în aceeași perioadă de vegetație. Se folosește la plantele de ornament.

2. ~ în ochiu dormind [greffe par oeil dormant; Okulation aufs schlafende Auge; grafting with dormant bud; alvószemzés; окулировка спящим глазом]: Sistemul de mai sus, aplicat însă în lunile August-Septemvrie, în care caz altoiul nu crește în aceeași vară, ci rămâne în stare de repaus până în primăvara anului următor. Se folosește la altoirea pomilor în pepinieră.

3. ~ în placaj [greffe en placage; Anplatten; patch budding; diófa kéregoltás; прививка плакировкой, заплатой]: Sistem de altoire ca la altoirea în ochiu crescând, care se deosebește de aceasta prin faptul că în jurul mugurelui se deslipește o porțiune de scoarță mult mai mare, lungă de cca 3 cm și lată de cca 2 cm. Se folosește la nuc.

4. ~ în triangulație [greffe en fente par côté; Geißfußpfropfen; side cleft graft; kecskelábas oltás; прививка в боковой расщеп]: Sistem de altoire în uscat, folosit când diametrul altoiului este mult mai mic decât al port-altoiului — și care consistă în decapitarea port-altoiului și efectuarea unei tăieturi piramidal-triunghiulare, în care se introduce un altoiu căruia i s'au aplicat două tăieturi laterale, formând un diedru drept sau aproape drept. Se practică în mod obișnuit la realtoirea merilor și a perilor în plantație.

5. ~ în uscat [greffe d'hiver; Winterveredlung; winter grafting; fás oltás; зимняя прививка (всухую)]: Oricare din sistemele de altoire cari

se folosesc când plantele se găsesc în stare de repaus, în spre primăvară, puțin timp înainte de desmugurire. Caracteristic pentru aceste sisteme este faptul că altoiul se leagă de port-altoi cu rafia, și că toate tăieturile se ung cu mastic.

6. ~ în verde [greffe en vert; Sommergeveredlung; summer grafting; zöld oltás; прививка в травянистом состоянии (летняя)]: Oricare din sistemele de altoire cari se folosesc când plantele se găsesc în stare de vegetație, adică dela desmugurire până la căderea frunzelor. La toate sistemele, altoiul se leagă de port-altoi cu rafia, fără a se unge însă cu mastic.

7. ~ prin apropiere [greffe par approche; Alaktieren; approach grafting; közeloltás; прививка сближением]: Sistemul prin care altoiul, nefiind detașat imediat de pe planta-mamă, se alipește printr-o tăietură longitudinală corespunzătoare a unui port-altoi care se găsește în imediata apropiere. Se întrebuințează rar.

8. ~ prin forțare [greffe forcée; Veredlung mit Wärme; grafting in the hothouse; feszítő szemzés; форсированная, тепличная прививка].

Imbinarea unui altoiu și a unui port-altoi a căror creștere laolaltă este ajutată prin adaus de căldură de seră.

9. ~ sub coajă [greffe en couronne; Pfropfen unter die Rinde; bark grafting, grafting under the rind; kéreg alá oltás; прививка глазком под кору]: Sistem de altoire în uscat, prin care altoiul — o porțiune de lăstar cu 2...3 muguri —

este tăiat pieziș sub ochiul dela bază și este apoi introdus sub coajă în capul port-altoiului decapitat, într-o tăietură deschisă cu lama briceagului copulator. Se aplică primăvara, înainte de desmugurire, când altoiul este mult mai subțire în diametru decât port-altoiul.

10. Altoiu [greffon; Edelreis; scion; oltóvessző; привой, черенок для прививки]. Agr.: Porțiunea din lăstarul unei plante, cu 1, 2 sau 3 muguri, care se detașează de pe o plantă-mamă și se atașează pe o plantă port-altoi prin mijlocirea unei tăieturi corespunzătoare sistemului de altoire folosit (v. Altoire).

11. Alto-relief [haut-relief; Hochrelief; high-relief; dombormű; горельеф]. Arh.: Lucrare de sculptură, în relief față de un fond de care ține sau pe care a fost aplicată; figurile ies în re-

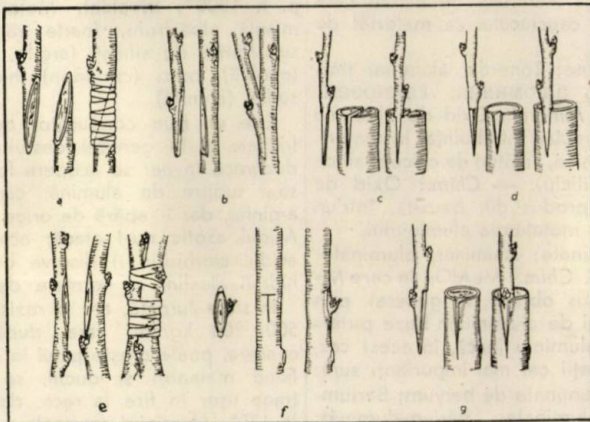

Fig. 71. Diferite feluri de altoiri.

a) în copulație; b) prin copulație laterală; c) în despicătură; d) în triangulație; e) în placaj; f) în fluiet; g) sub coajă.

lief față de acest fond, cu aproape toată grosimea lor.

1. **Alfostratus**. Meteor. V. Nori.

2. **Aluat** [pâte; Teig; dough; tészta; ТЕСТО, паста]. *Ind. alim.*: Pastă de o anumită consistență, preparată din făină de grâu sau de secară, cu o anumită cantitate de apă, drojdie și sare de bucătărie. Prin dospire și coacere, aluatul este transformat în pâine.

3. **Alugă** [mortaise; Buhnenloch; hole for nog; oszlopyluk, mélyedés, vájat; гнездо, паз для деревянного бруса]. Scobitură practică într'un perete sau în vatra (baza) unei excavații, pentru introducerea capătului unui lemn de susținere. Termenul e întrebuițat în special la construcțiile de tunele (fig. 72).

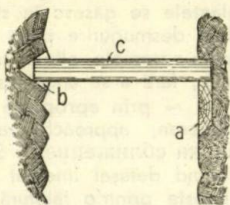

Fig. 72. Alugă.

a) piesă de fixare; b) alugă; c) grindă transversală.

4. **Alumin** *Ind. cc.*: Varietate de caolin care servește în industria cauciucului ca material de umplutură.

5. **Alumină** [alumine; Tonerde; alumina; timföld, агуаг; окись алюминия, глинозем, квасцовая земля]. *Mineral.*: Oxid de aluminiu Al_2O_3 ; component refractar, întrebuițat în majoritatea produselor ceramice, alături de calce și silice (oxizi de calciu și siliciu). — *Chim.*: Oxid de aluminiu nehidratat, produs din bauxită, într'un stadiu intermediar, în metalurgia aluminiului.

6. **Aluminat** [aluminate; Aluminat; aluminat; aluminat; алюминат]. *Chim.*: $MeAlO_2$, în care Me este un metal. Compus obținut, în general, prin dizolvarea hidroxidului de aluminiu în baze puternice. Hidroxidul de aluminiu joacă, în acest caz, rolul de acid. Aluminatii cei mai importanți sunt:

7. ~ de bariu [aluminate de baryum; Bariumaluminat; barium aluminat; бариумалуминат; алюминат бария]. *Chim.*: $Ba(AlO_2)_2$. Se obține prin topirea unui amestec de bauxită, cărbune și baritină. Masă brună sau albă, solubilă în apă și care servește la epurarea apei.

8. ~ de calciu [aluminate de calcium; Calciumaluminat; calcium aluminat; кальциумалуминат; алюминат кальция]. *Chim.*: $Ca(AlO_2)_2$. Se obține prin topirea, în cuptorul electric, a unui amestec de bauxită și var; servește la prepararea pe cale umedă a altor aluminatii.

9. ~ de cobalt. V. Albastru de cobalt.

10. ~ de crom [aluminate de chrome; Chromaluminat; chromium aluminat; kromaluminat; алюминат хрома]. *Chim.*: $Cr(AlO_2)_3$. Se prepară prin încălzirea amestecului de oxid de aluminiu, fluorură de calciu și bicromat de amoniu. Culoare verde pentru ceramică.

11. ~ de plumb [aluminate de plomb; Bleialuminat; lead aluminat; ólomaluminat; алюминат свинца]. *Chim.*: $Pb(AlO_2)_2$. Se obține prin încălzirea la 700° a unui amestec de oxid

de aluminiu și litargă; este un pigment alb, solid, întrebuițat în pictură.

12. ~ de potasiu [aluminate de potasse; Kaliumaluminat; potassium aluminat; káliumaluminat; алюминат калия]. *Chim.*: $K(AlO_2)$. Se prepară prin dizolvarea aluminei în hidrat de potasiu; se întrebuițează în imprimăria textilă.

13. ~ de sodiu [aluminate de soude; Natriumaluminat; sodium aluminat; nátriumaluminat; алюминат натрия]. *Chim.*: $Na(AlO_2)$. Masă albă, ușor fuzibilă, obținută prin tratarea bauxitei cu hidroxid de sodiu, ușor solubilă în apă. Se întrebuițează ca mordant în vopsitorie, la încreirea hârtiei, la fabricarea lacurilor și ca mijloc de spălare.

14. **Aluminită** [aluminite; Aluminít; aluminite; aluminít, aluminiumszulfát; алюминит, вебстерит]. *Chim.*: Sulfat bazic natural de aluminiu, întrebuițat la fabricarea alunaului.

15. **Aluminiu** [aluminium; Aluminium; aluminum; aluminium; алюминий]. *Chim.*: Al; nr. at. 13; gr. at. 26,97; d. 2,70; p. t. 658° ; p. f. 1800° ; trivalent. Metal alb cu o ușoară nuanță albastruie, foarte răspândit în natură, sub forma de silicați (argile, feldspați), fluorură (criolită), oxizi (corindon), hidroxid (bauxită) și sulfati (alunită).

Este un bun conducător de căldură și electricitate și în general destul de greu oxidabil, deoarece în aer se acopere foarte repede cu un strat subțire de alumină, care îi dă un luciu argintiu, dar îl apără de orice oxidare ulterioară. Acidul azotic nu-l atacă; acidul sulfuric, puțin; acidul clorhidric îl disolvă bine. Se disolvă în hidrați alcalini cu formare de alumații.

În stare turnată, are o rezistență la rupere de $500\cdots 900\text{ kg/cm}^2$ care, după laminare și recoacere, poate crește până la $2000\cdots 2500\text{ kg/cm}^2$. Fiind maleabil și ductil, se laminează și se trage ușor în fire la rece, dar mai ales încălzit la 425° . Aluminiul se poate suda oxiacetilenic și se nichelează, ambele procedee fiind puse la punct abia în ultimii ani.

Metalurgia aluminiului se bazează exclusiv pe extragerea lui din bauxită. Singura metodă întrebuițată pentru aceasta are două faze distincte, cari nu se pot produce în aceeași uzină: transformarea bauxitei în alumină, și electroliza acestei alumine care a fost dizolvată într'o baie de criolită topită.

Prima operațiune se face în uzine situate cât mai aproape de minele din cari se extrage bauxita și comportă două metode: prima, datorită lui Sainte-Claire Deville, astăzi aproape abandonată, și a doua, mai simplă, mai puțin periculoasă și în același timp mai ieftină, perfecționată de Bayer. În ambele procedee, alumina este transformată într'o soluție apoasă de aluminat de sodiu, în timp ce impuritățile (fierul, silicea, etc.) rămân insolubile și se separă cu ușurință prin filtrare.

A doua operațiune, electroliza aluminei disolvate în criolită topită, se face într'un cuptor special (fig. 73), cu electrozi de cărbune fin (de preferință din cocs de petrol aglomerat cu gudron), temperatura necesară de $850\cdots 900^\circ$ fiind produsă și menținută

de însuși curentul electric întrebuințat. Alumina se descompune în aluminiu metalic care se depune la catod (la fundul băii), și în oxigen care se desvoltă la anod și se combină cu carbonul acestuia, pentru a da oxid de carbon. Pentru a evita electroliza criolitei (solventul aluminei), tensiunea electrică de electroliză este menținută între 5 și 8 V și nu trebuie să atingă niciodată 15 V. Totuși, prin simpla ei prezență, se produc și reacțiuni secundare, cari dau de ex. fluorură de siliciu, care se volatilizează. Pentru a obține 1 kg de aluminiu metalic este nevoie de 2 kg alumină, obținută din 4 kg bauxită, de 1,8 kg criolită, 1,8 kg cărbune și 25 kWh energie electrică. Produsul care se obține prin această metodă are $98,5\cdots 99,5\%$ Al, restul fiind impurități de Fe și Si. Recent s'a pus la punct o metodă în care se obține prin electroliză, plecând dela aluminiu impur, un aluminiu aproape pur, având peste $99,9\%$ Al.

Aluminiul este întrebuințat mult în tehnica modernă: în industria aeronautică (pentru carcasa dirijabilelor, fuzelajul avioanelor, etc.), în construcția automobilelor (în special sub forma de aliaje), în electrotehnică (pentru cabluri) și, pe o scară foarte întinsă, în industria alimentară și la fabricarea articolelor de menaj fiindcă, deși este ușor atacabil de acizi organici, sărurile respective nu sunt toxice. Laminându-se ușor și putându-se transforma în foițe foarte subțiri, înlocuște în unele cazuri foițele de staniu (staniolul). Pulberea de aluminiu, obținută cu multă precauție din hârtie de aluminiu — deoarece în această stare este ușor inflamabil în aer în timpul prelucrării — servește ca materie primă în pictură, având o mare capacitate acoperitoare. Grație afinității sale mari față de oxigen, aluminiul este întrebuințat ca desoxidant și formează baza aluminotermiei.

Săruri de aluminiu:

1. ~, oxidul anhidru de ~ [oxyde anhydre d'aluminium; Aluminiumoxyd; anhydrous aluminium oxyde; aluminiumoxid; безводный алюминий]: Al_2O_3 . E obținut prin deshidratarea bauxitei în cuptoare electrice și e întrebuințat la fabricarea

obiectelor refractare. Se găsește în natură, constituind partea principală a unor pietre prețioase, ca rubinul, ametistul, topazul, safirul, etc., ca și a corindonului, întrebuințat ca abraziv.

2. ~, hidratul de ~ [hydrate d'aluminium; Aluminiumhydrat; aluminium hydrate; aluminium-hidrat; гидрат алюминия]: $Al(OH)_3$. Se obține sub forma de gel prin precipitarea soluției unei sări de aluminiu cu amoniac. Are caracter amfoter. Cu hidrați alcalini dă aluminați. În stare gelatinoasă precipită multe materii colorante din soluțiile lor, dând combinații colorate insolubile. Hidratul de aluminiu este insolubil.

3. ~, clorura de ~ [chlorure d'aluminium; Aluminiumchlorid; aluminum chloride; aluminium-klorid; хлористый алюминий]: $AlCl_3$. Sare higroscopică, întrebuințată în formă anhidră drept catalizator în laborator și în rafinările de petrol.

4. ~, sulfat dublu de ~ și potasiu [sulfate double d'aluminium et de potassium; Kalium-Alaun; potassium alum; kálitímsó; двойной алюминиево-калиевый сульфат]: Sare albă, solubilă în apă, mai ușor la cald decât la rece, cunoscută sub numele de piatră acră. Are un gust la început dulceag, care devine imediat amar. Fixează materiile colorante și împiedică putrezirea unor materii animale. Se întrebuințează în pictură, pentru limpezirea apei, conservarea pieilor, lipitul hârtiei și în medicină ca astringent și caustic. Sin. Alaun.

5. ~, acetatul de ~ [acétate d'aluminium; Aluminiumazetat; aluminum acetate; aluminium-acetat; алюминиевый ацетат]: $(CH_3-COO)_3Al$. E folosit la impermeabilizarea stofelor și ca fixator al colorilor în industria textilă.

6. Aluminiu schimbabil [aluminium remplaçable; austauschbares Aluminium; exchangeable aluminum; kicserélődő aluminium; заместимый, заменимый алюминий]. Agr.: Aluminiul care apare în soluție extractivă, la tratarea solurilor acide cu o soluție de clorură de potasiu.

7. Aluminotermie [aluminothermie; Aluminothermie; aluminothermy; aluminotermia; алюмино-термия]. Metl.: Operațiune metalurgică industrială, bazată pe proprietatea aluminiului de a fi un puternic reductor al oxizilor metalici, producând în același timp, prin formarea aluminei (Al_2O_3), o temperatură foarte ridicată. Tehnica operațiunii este următoarea: aluminiul măcinat fin se amestecă cu pulberea oxidului metalic respectiv. Cu ajutorul unui amestec de aluminiu și bioxid de bariu, inflamabil la flacăra unui simplu chibrit, se aprinde întreaga masă supusă reducerii, reacțiunea respectivă propagându-se cu mare viteză și desvoltând o cantitate de căldură considerabilă. Această proprietate este folosită în sudura autogenă a fierului și oțelului, în special pentru piese mari (arbori de transmisie, șine de tramvaie sau căi ferate, în tehnica navală, etc.), cari nu ar putea fi sudate la flacăra

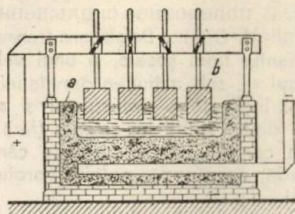

Fig. 73. Celulă pentru electroliza criolitei topite. a) căptușeală de grafit; b) anod de cărbune.

oxiacetilenică, și în metalurgia manganului, a cromului, și a altor metale, pentru prepararea lor, prin reducerea oxizilor respectivi. Sin. Procedeul Goldschmidt.

1. **Alumosilicați** [silicates d'alumine; Aluminiumsilikate; alumina silicates; aluminium szilikátok; алюмосиликаты]. Chim.: Compuși chimici cu formula: $n\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot m\text{SiO}_2 \cdot p\text{H}_2\text{O}$. Sin. Silicați de aluminiu.

2. **Alun** [coudrier, noisetier; Haselnußstrauch; hazel, filbert; mogyorófa; орешник, лещина]. Silv.: Corylus Avellana L., arbust din familia betulaceelor; crește în păduri de șes și de dealuri, înalt de 3-4 m. Intrebuințări: lemnul, alb, bun de foc, are putere calorifică mare și e bun de cărbuni; tulpinele tinere, pentru cercuri de butoaie; desfăcute în cordele, folosesc la împletituri pentru coșuri. Fructul (aluna), comestibil, conține 60% ulei.

3. ~ turcesc [coudrier en arbre, noisetier de Byzance; kretischer Nußbaum; hazelnut tree; török mogyorófa; медвежий орех]. Silv.: Corylus Colurna L. Arbore din familia betulaceelor. Crește, la noi, în Oltenia și în Banat, înalt până la 2 m. Lemnul, roz, cu ochiuri (nodule) este folosit în tâmplăria fină; colorat, imită abanosul. Alunele turcești sunt comestibile.

4. **Alundum** [alundum; Alundum; alundum; alundum, csiszoló anyag; алундум]. Tehn.: Abrziv produs prin topirea aluminei pure într'un cuptor electric.

5. **Alunecare** [glissement; Gleitung, Rutschung; sliding; csúszás; скольжение]. Tehn.: Mișcare relativă a două corpuri în contact, astfel încât viteza relativă a suprafețelor lor de contact să fie dirijată tangențial la ele.

În tehnică prezintă importanță deosebită:

6. ~ a curelelor [glissement des courroies; Riemenschlupf; slip of the belts; szíjszúzás; скольжение передаточных ремней] pe roțile de transmisiune, care condiționează o pierdere de putere transmisă la o solicitare dată a curelei, față de cazul că aceasta nu ar aluneca. Alunecarea unei curele se exprimă prin raportul diferenței vitezelor curelei fără și cu alunecare, prin viteza ei fără alunecare — sau în procente prin însușitul acestui raport.

7. ~ a rambleului [éboulement du remblai; Dammrutschung; slip of an embankment; rézsú csúszás; соскальзывание, сползание насыпи]. C. f. V. Alunecarea terasamentelor.

8. ~ a terasamentelor [éboulement; Dammrutschung; slip of an embankment; töltés csúszás; осыпание, сползание насыпи]. C. f.: Fenomen de deplasare a unei umpluturi de pământ sub acțiunea greutății proprii sau prin încărcarea umpluturii, datorită existenței sau creării unui plan de alunecare.

9. ~ a terenului [glissement de terrain; Erd-rutschung; land slip, land slide, earth slip, earth slide; terepcszúzás, földcsúszás; сползание земли (оползень)]. Drum.: Deplasarea unei

mase mari de pământ (deal, etc.), în urma rușii echilibrului interior, datorită creării unei suprafețe de alunecare care coincide în general cu planul de separație a două straturi. V. și Pornitură.

10. ~ transversală [glissement transversal; Quergleiten; transversal slipping; kereszt-, haránt csúszás; поперечное скольжение, буксование (колёс)]. Drum.: Deplasare transversală pe bombamentul unei șosele, a unui vehicul angajat în lungul ei, sub acțiunea gravitației, din cauza poziției inclinate a vehiculului și a frecării foarte mici dintre roțile lui și cale (fără ca să intervină forța centrifugă). Se produce când șoseaua este umedă, cu zăpadă, poleiu, noroiu, etc. Sin. Fringalaj.

11. ~ specifică [glissement spécifique; spezi-fische Gleitung, bezogene Gleitung; specific sliding; fajlagos csúszás; специфическое скольжение (перемещение)]. Rez. maf. V. Lunecare specifică.

12. ~, suprafață de ~ 1. Meteor. V. sub Discontinuitate. — 2. Rez. maf. V. sub Lunecare.

13. **Alunecarea mașinii electrice asincrone** [glissement de la machine électrique asynchrone; Schlupf, Schlüpfung der elektrischen Asynchronmaschine; slipping of the asynchronous alternator; aszinkron villamos gépek csúszamlása; скольжение электрической асинхронной машины]. Elt.: Raportul turației relative a indusului mașinii asincrone față de câmpul ei magnetic învârtitor, prin însăși turația câmpului magnetic învârtitor (v.). Dacă N_s e turația câmpului magnetic învârtitor și N turația rotorului, alunecarea

$$a = \frac{N_s - N}{N_s}$$
 este $a = \frac{N_s - N}{N_s}$. Înmulțită cu 100, dă expresiunea alunecării în procente din turația câmpului magnetic învârtitor.

14. **Alunecător** [coussinet glissière; Gleitstuhl; slide chair; váltósarú; рельсовая подушка (подкладка)]. C. f.: Piesă de reazem a acului schimbătorului de cale, așezată pe placa generală sau direct pe traversă — și pe care alunecă acul.

15. **Alungire**. Rez. maf. V. Lungire.

16. **Alungire** [allongement; Seitenverhältnis, Flügelstrecke; aspect ratio; oldalviszony, szárnyterjedelem; относительный размах, удлинение]. Av.: Raportul dintre anvergura aripii și coarda medie — sau raportul dintre pătratul anvergurii și suprafața aripii. Uneori se numește astfel și valoarea reciprocă a acestui raport.

17. ~ specifică [allongement spécifique; spezifische Dehnung; specific elongation; fajlagos hosszváltozás, fajlagos nyúlás; специфическое удлинение]. V. Lungire specifică.

18. ~ virtuală [allongement virtuel; virtuelles Seitenverhältnis; virtual aspect ratio; virtualis oldalviszony; виртуальный относительный размах, удлинение]. Av.: Alungire corespunzătoare unei aripi de anvergură finită, care ar

funcționa, din punctul de vedere aerodinamic, în aceleași condițiuni ca o secțiune din pala unei elice.

1. **Alungirea cablului** [allongement du câble; Seilzugdehnung; elongation of the cable; sodronykötél megnyúlása; удлинение, вытяжка кабеля]. Mine: Alungirea progresivă și permanentă (plastică) a cablului de extracție, constatată la interval de câteva săptămâni după punerea lui în serviciu, perioadă în care cablul are nevoie de reglaje frecvente. Fenomen asemănător la funicular.

2. **Alunit** [alun, alunite; Alaunstein; alunite; alunit, timsóérc; алунит, квасцовый камень]. Mineral.: Mineral care cristalizează în sistemul exagonal: $K_2SO_4 \cdot 3Al_2SO_4 \cdot 6H_2O$; incolor, gălbui sau roșietic. Se prezintă sub forma de cristale romboedrice și mase compacte sau pământoase. Produs al activității vulcanice solfatariene, prin descompunerea lavelor trahitice, în cari formează vine.

3. **Alură** [allure; Segelart; sailing trim; hajó szélirányú viselkedése; подветренный ход (лавирование) судна]. Nav. m.: Felul cum merge o navă, în special navele cu vele, în raport cu direcția vântului. Alurele unei nave cu vele sunt:

4. ~ **vânt de pupă** [vent arrière; mit dem Winde, vor dem Winde; before the wind; szél előtt; фордевинд (ход судна по ветру), când navighează cu vânt din spate;

5. ~ **vânt larg** [grand large; courir grand large; Backstagswind; broad reach, wind on the quarter; tágszél; большой боковой галс], când vântul bate la cca 45°, din spre pupă.

6. ~ **vânt travers** [large; courir large; raumschots segeln; going free, running free; tágszél; ход судна под поперечным ветром], când vântul bate perpendicular pe axa longitudinală a navei;

7. ~ **vânt strâns** [au plus près; am Wind, scharf beim Wind; close-hauled; oldalszél; ход судна под острым ветром], când vântul bate la cca 45° din spre proră;

8. ~ **vânt bulină** [au plus près serré; dicht bei dem Winde; sailing on a bowline; szoros szél; ход судна под весьма плотным ветром (под булинем)] sau vânt foarte strâns (30° din proră). La această alură e nevoie să se întrebuințeze bulinele la vele pătrate, pentru a evita ca vela să prindă vântul din bordul celălalt, când vântul evită (oscilează) sau nava amordează (deviază).

9. **Aluviale, formații** ~ [formations alluviales; alluviale Formationen; alluvial formations; alluvialis képződmények; наносные (аллювиальные) формации]. Geol.: Formații sedimentare detritice, rezultate din acțiunea de eroziune, de transport și depunere a râurilor și lacurilor actuale. Șesurile aluviale reprezintă albia majoră a râurilor, acoperită în perioadele de inundație.

10. ~, **soluri** ~ [sols alluviaux; alluviale Boden; alluvial soils; üledék talajok; наносные почвы]

Soluri azonale, formate pe materiale transportate și depuse de apele curgătoare, ale căror caractere nu sunt de loc sau sunt foarte puțin modificate de factorii bioclimatici.

11. **Aluviu** [Alluvium; Alluvium; alluvium; alluvium; аллювий]. Geol.: Cuaternarul superior, începând dela retragerea ghețurilor, până în zilele noastre. Dela începutul Aluviului, clima și cursurile de apă au avut caracterele actuale.

12. **Aluviune** [alluvion; Alluvion; alluvial deposit; üledék; аллювиальное месторождение, россыпь]. Geol.: Materialele provenite din desagregarea rocilor, transportate și depuse de apele curgătoare în lungul albiei lor. Ex.: nisipul, mărul și pietrișul.

13. ~ **metaliferă** [alluvion métallifère; Seife; metalliferous alluvium; ércstartalmú üledék közetek; металлоносный аллювий]. Geol.: Rocă sedimentară mobilă, psammitică, de origine fluvială, în cari s'au concentrat metale native sau minereuri, ca platină, aur, casiterit, magnetit, etc.

14. **Alvar**. Ind. chim. sp.: Masă plastică constituită din acetat polivinilic (N.D.).

15. **Alveolă** [alvéole; Zelle; seed cell; vetőgép elosztójának megartója; ячейка, альвеоля]. Agr.: Locașul invariabil al semințelor în distribuitorul cu alveole al semănătorii în rânduri, sau în interiorul cilindrului trior. V. Distribuitor cu alveole și Trior.

16. **Alvilis**. Ind. chim. sp.: Rășină vinilică în forma de pulbere sau paiețe; solubilă în apă și în cea mai mare parte a solvenților organici. Se întrebuințează la fabricarea lacurilor.

17. **Am** Chim.: Simbol literal pentru Americiu (v.).

18. **Amager**. Agr.: Varietate târzie de varză albă, cu căpățâna de 3...5 kg, rotundă-turtită, foarte îndesată. E pretențioasă la sol. Se păstrează bine peste iarnă, dar nu este bună pentru murat.

19. **Amalgam** [amalgam; Amalgam; amalgam; amalgam, foncsor; амальгама, сортушка]. Chim.: 1. Aliaj de mercur cu diferite metale; după raportul de amestec, se prezintă sub formă solidă, plastică sau lichidă. Amalgamele rezultă ca produs intermediar la extragerea anumitor metale (aur, argint, etc.). Mai cunoscute sunt amalgamele de platină, de aur, argint și cupru, întrebuințate în dentistică. — 2. [amalgam; Amalgam; amalgam; amalgam, természetes foncsor; амальгама]. Mineral.: Aliaj natural de mercur și argint; minereu foarte rar; cristalizează în sistemul cubic holodric; se găsește sub forma de granule sau plăcuțe de culoare argintie, în zona de oxidare a zăcămintelor de cinabru și de minereuri de argint.

20. **Amalgamare** [amalgamation; Amalgamierung; amalgamation; amalgamozás, foncsorozás; амальгамация]. 1. Formarea unui aliaj de mercur, de obicei la rece. În tehnica dentară se întrebuințează, imediat după preparare, aliaje plastice cari se întăresc ulterior; se mai întrebuințează în extragerea metalelor prețioase na-

tive diseminate în roce, aliajul fiind apoi separat prin distilare. — 2. *Mine*: Procedeu pentru extragerea aurului și a argintului din minereuri, după ce acestea au fost măcinate fin. Se bazează pe proprietatea mercurului de a dizolva aurul și argintul, formând amalgame. Din amalgam, mercurul se recuperează prin presare și distilare, iar aliajul rămas se supune unei topiri afinante și apoi rafinării electrolitice, prin care se separă aurul de argint. Amalgamarea se aplică la minereurile aurifere cari conțin aurul în stare nativă răspândit în cuarț, și se realizează pe mese de amalgamare, în șteampuri, mori de amalgamare sau diferite amalgamotoare. În cazul minereurilor de argint, acest procedeu se aplică fie când argintul e nativ, fie când se găsește combinat sub forma de clorură sau sulfură.

1. ~ electrolitică [amalgamation électrolytique; elektrolytische Amalgamierung; electrolytic amalgamation; elektrolytikus amalgamozás; электролитическая амальгамация]. *Mine*: Amalgamare intensificată sub tensiune electrică foarte joasă, cu ajutorul unui curent electric care circulă între benzi de grafit — suspendate în turbureala minerală — și placa de amalgamare.

2. **Amalgamator centrifug** [amalgamateur centrifuge; Zentrifugalamalgamator; centrifugal amalgamator; centrifugális amalgamozási berendezés; центробежный амальгаматор]. *Mine*: Aparat pentru amalgamarea minereurilor aurifere, care folosește forța centrifugă pentru a proiecta particulele de aur din minereul centrifugat contra mercurului fixat pe fața interioară a plăcilor de cupru cari limitează lateral aparatul.

3. **Amalgamor** [amalgameur; Amalgameur; Amalgamierungskundiger; amalgamist; foncsorozó; амальгамировщик]. Lucrător care efectuează amalgamarea.

4. **Amalgol**. *Ind. text.*: Alcoolii grași sulfonați, întrebuințați în industria textilă ca agenți de înmuiere, agenți de supleț și în vopsitorie ca adjuvanți (N. D.).

5. **Amara**, a ~ [amarrer; befestigen; to moor; tárgyat hajóra erősíteni; прикрепить, пришвартовать]. *Nav. m.*: 1. A fixa un obiect la locul său pe o imbarcațiune sau navă. — 2. Acțiunea de fixare a unei nave prin ancorare sau prin legare de un cheu, geamandură, etc.

6. **Amarant**. 1. Floare de culoare roșie purpurie, care nu se vestejește. — 2. Culoare roșie-purpurie.

7. ~, lemn de ~ [bois d'amarante; Amarantholz; amaranth wood; amarant-fa, mahagoni-fa; красное дерево]. Lemn de acaju, de culoare roșie transparentă.

8. **Amaranthus caudatus** L. Agr. V. Știr.

9. **Amăreala vinurilor** [amertume des vins; Bitterwerden der Weine; turning bitter of the wines; borkeserűség; горечь, горкость вин]. *Ind. micrb.*: Boală microbiană la vinuri. Se manifestă în special la vinurile apoase, cu cantități reduse de alcool, de acizi și tanin. Vinurile capătă un gust amar persistent. Amăreala este în-

soțită de o aciditate desagreabilă și de un gust fad. Tratament preventiv: aciditate suficientă, adăugire de SO₂, curățenie, aerisirea vinului. Tratament curativ: Pasteurizarea vinului la 60...62°, timp de un minut — sau adăugire de SO₂, în doze de 5...10 g la hl. Pentru îndepărtarea gustului amar, se face o fermentare cu drojdii selecționate. După refermentarea vinurilor, se tanizează ușor (10...20 g tanin la hl) și li se adaugă 15...20 g acid citric la hl.

10. **Amatol** [amatol; Amatol; amatol; amatol-robbanószer; АМАТОЛ]. *Expl.*: Explosiv format din amestecul de azotat de amoniu și trinitrotoluen. Proporții: 80% azotat de amoniu și 20% trinitrotoluen; 40% azotat de amoniu și 60% trinitrotoluen. E întrebuințat la încărcarea proiectilelor și a bombelor.

11. **Amazonit** [amazonite; Amazonit; amazonite; amazonit; АМАЗОНИТ]. *Mineral.*: Varietate de microclin de culoare verde. Se folosește ca piatră semiprețioasă.

12. **Ambalaj** [emballage; Verpackung; packing; csomagolás; упаковочный материал]: 1. Mijloacele pentru împachetarea diferitelor mărfuri în vederea transportării dintr'un loc în altul (lăzi, butoaie, coșuri, etc.), a conservării sau manipulării. — 2. Modul de împachetare a mărfurilor în vederea transportării dintr'un loc în altul.

13. **Ambarare** [emballement; Durchlaufen; racing of the engine; gépmegfutás; превышение номинальной турации машины перебой в машине, разнос]. Trecerea unei mașini rotitoare peste turația nominală, într'o măsură care să o pericliteze prin forțele centrifuge. E cauzată de un cuplu motor mai mare decât cel rezistent, de ex. din cauza funcționării defectuoase a regulatorului, etc.

14. **Ambarcader** [embarcadere; Ladestelle; wharf, landing stage; rakodóhely; пристань]: Instalație care servește la imbarcarea oamenilor și mai ales a vehiculelor în vase și portite. La podurile militare de echipaj, ambarcaderul este construit dintr'o lăcră de cap, având ca suporturi, de o parte un corp mort (pe malul apei) și de cealaltă parte fie un căluș, fie un vas (ponton). V. Debarcader.

15. **Ambarcațiune** [embarcation; Boot; boat; csónak; судно]. *Nav. m.* V. Imbarcațiune.

16. **Ambardee** [embardeé; Gieren; yaw; hajó hirtelen kitértése menetirányából; отклонение судна от курса]. *Nav. m.*: Îndepărtarea bruscă și involuntară a unei nave din drumul urmat. Este datorită fie unui timonier nepriceput sau neatenț, fie valurilor pe o mare rea.

17. **Ambargo**. V. Embargo.

18. **Amberglow**. *Ind. chim. sp.*: Rășină formofenolică.

19. **Amberit**. Pulbere propulsivă, compusă din nitroglicerină, diferite nitroceluloze și cărbune de lemn.

20. **Ambielaj** [ambiellage; Pleuelstangensystem; connecting rod system; hajtórúd rendszer; система шатунов]. *Mș. V.* Imbielaj.

1. **Amblygonit** [amblygonite; Amblygonit; amblygonite; амблыгонит]. *Mineral.*: Mineriu de litiu. Fosfat care conține, în afară de litiu, aluminiu, sodiu și fluor.

2. **Ambra** [ambre; Ambra; ambergris; ámbra; амбра]: Calculi formați în intestinul cașalotului *Catodon macrocephalus* Gray. Se prezintă sub forma de masă neregulată cu d. 0,92, în greutate de până la câteva kilograme, de culoare cenușie, insolubilă în apă, solubilă în alcool fierbinte, în eter și uleiuri. Se topește la aproximativ 60° și arde cu flacără cu mult fum. În stare solidă nu are miros plăcut; prin dizolvare și diluare devine plăcut mirositoare. Componentii ei sunt ambraina (substanță de tipul colestereinei) și uleiul animal. Se întrebuințează în parfumerie.

3. **Ambrazură** [embrasure; Geschützscharte; loop hole, embrasure; tűzéségi lövész; амбразура, бойница]. *Art.*: Crenel pentru arma ment de artilerie.

4. **Ambreiaj** [embayage; Kupplung, Wellenschalter; coupling, engaging and disengaging gear; kapcsolás, tengelykapcsolás; сцепление, соединение, включение двигателя привода]. *Mș.*: Organ de mașină care permite solidarizarea temporară a două mecanisme. La motoarele de automobil, ambreiajul este plasat

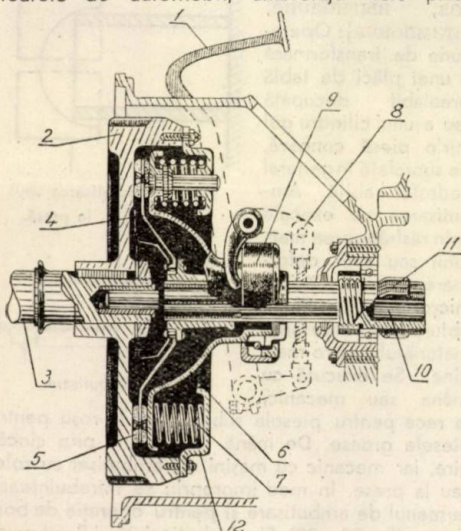

Fig. 74. Ambreiaj.

1) pedala de ambreiaj; 2) volanul motor; 3) arborele motor; 4) discul ambreiajului; 5) ferodă; 6) placa ambreiajului; 7) resort; 8) levier (pârghie); 9) manșon; 10) arborele primar; 11) pinionul arborelui primar; 12) carcasa ambreiajului.

între motor și schimbătorul de viteză, stabilind și suprimând, la voința conducătorului, legătura dintre motor și roțile motoare (fig. 74).

Ambreiajul este indispensabil la pornirea și oprirea automobilului, pentru a nu se opri și motorul, și servește la schimbarea vitezelor în

condițiuni optime. Este format dintr-o parte solidară cu motorul (volanul motor), rotindu-se întotdeauna cu acesta — și o parte solidară cu schimbătorul de viteză. Această a doua parte este cuplată cu prima, prin intermediul unui disc provăzut cu o garnitură de ferodă, și este antrenată de ea când sistemul este ambreiat (un număr de resorturi ține în mod normal ambreiajul în această poziție). Ea este, dimpotrivă, separată de prima parte, când sistemul este deambreiat (resorturile sunt comprimate de conducător prin intermediul unor tije și pârghii comandate de pedala de ambreiaj). Se deosebesc următoarele tipuri principale de ambreiaj:

5. ~ **automat** [embayage automatique; selbsttätige Kupplung; automatical coupling; önműködő (automátikus) kapcsolás; автоматическое сцепление]: Ambreiaj comandat automat, de obicei de un servomotor.

6. ~ **cu frecare** [embayage à friction; ausrückbare Reibungskupplung; friction coupling; súrlódásos kapcsolás; фрикционное сцепление]: Ambreiaj compus de obicei din unul sau mai multe discuri, pe ale căror fețe laterale sau frontale se produce frecarea care asigură solidarizarea temporară. Ambreiajul servește la decuplarea motorului în momentul pornirii și la apărarea lui de eventuale suprasarcini. Tipuri de ambreiaje cu frecare:

7. ~ **cu con de fricțiune** [embayage par cônes de friction; Kegelskupplung; cone clutch; kúpos kapcsolás; конусное сцепление], constituit dintr-un tambur de fier, conic, ce intră în partea interioară a volanului, realizată și ea tot conic; exteriorul tamburului este îmbrăcat în piele solidă, prinsă cu nituri de aramă (fig. 75).

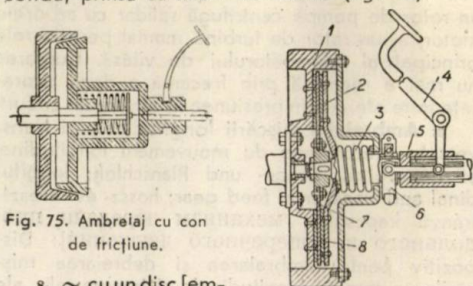

Fig. 75. Ambreiaj cu con de fricțiune.

8. ~ **cu un disc** [embayage à disque unique; Einscheibenkupplung; plate clutch; tányéros kapcsolás; сцепление однодисковое, constituit dintr-un disc fixat pe axul

Fig. 76. Ambreiaj cu un disc.

1) volan; 2) placă de presiune; 3) arcul ambreiajului; 4) pedala ambreiajului; 5) arbore de transmisie; 6) inel de frecare; 7) disc de cuplare; 8) garnitura ambreiajului.

ambreiajului și care este intercalat de o parte de volan, iar de partea cealaltă de o placă ce apasă asupra sa prin acțiunea exercitată de mai multe resorturi (fig. 76).

9. ~ **cu mai multe discuri** [embayage à disques multiples; Mehrscheibenkupplung; multiple disc clutch; többszörös tányérkapcsolás; MHO-

годишковое сцепление]: Arborele ambreiajului are la capătul său dinainte un manșon. Cutia ambreiajului este provăzută pe partea interioară cu niște șanțuri regulate. Pe aceste două piese sunt dispuse niște discuri de oțel: exterioare pe cutie, interioare pe manșon. Aceste discuri sunt așezate alternativ, astfel ca o placă interioară să fie încadrată de două plăci exterioare și invers. Prin acțiunea unui resort puternic, plăcile se strâng, apasă una pe alta și realizează legătura dorită (fig. 77). —

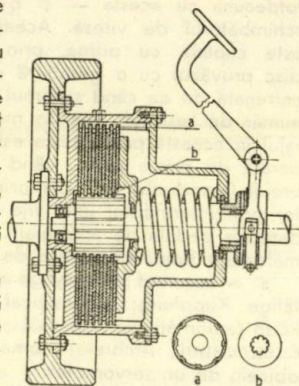

Fig. 77.

Ambreiaj cu mai multe discuri, apasă una pe alta și realizează legătura dorită (fig. 77). —

1. ~ **electromagnetic** [embrayage électromagnétique; elektromagnetische Kupplung; electromagnetic coupling; elektromágneses kapcsolás; электромагнетическое сцепление]. *El.*: Dispozitiv care stabilește sau desface legătura mecanică temporară a doi arbori sau a două mașini, prin acțiune electromagnetică.

2. ~ **hidraulic** [embrayage hydraulique; hydraulische Kupplung; hydraulic clutch; hidraulikus kapcsolás; гидравлическое сцепление]: Ambreiaj bazat pe circulația, într-o carcasă, în circuit închis, a unui lichid (uleiul mineral), între un rotor de pompă centrifugă solidar cu arborele motor, și un rotor de turbină montat pe arborele principal al schimbătorului de viteză. Cuplarea nu mai e realizată prin frecarea a două suprafețe între ele, ci prin presiunea lichidului din circuit.

3. **Ambreiajul mișcării longitudinale și transversale** [embrayage du mouvement longitudinal et transversal; Längs- und Planschloß; longitudinal and transversal feed gear; hossz- és keresztirányú kapcsolás; механизм передачи продольного и поперечного движения]: Dispozitiv pentru ambreierea și debreierea mișcărilor automate longitudinale și transversale ale saniei (căruciorului) port-unealtă a strungului.

4. **Ambreiere** [embrayage; Kupplung; coupling; kapcsolás, kapcsolási művelet; маневрирование механизмом сцепления]. *Mș.*: Manevra prin care se realizează cuplarea a două mecanisme, folosind ambreiajul.

5. **Ambretol.** *Chim.* V. Mosc artificial.

6. **Ambretolidă** [ambrettolide; Ambrettolide; ambrettolide; ambrettolid; амбретолид]. *Chim.*: Lactona acidului hexadecen-(7)-ol-(16)-oic. Se găsește, în natură, în sămânța de Hibiscus abelmoschus. Are miros de mosc.

7. **Ambrină** [ambrine; Ambrein; ambrein; ambréin (gyanta és parafin keverék); амбреин].

Chim.: Amestec de materii rășinoase și parafină, obținut prin topirea acestora. Se topește la aproximativ 50°. Servește ca strat izolanț în medicină și în electrotehnică.

8. **Ambroid** [ambroide; Ambroid; ambroid; ambroid; амброид]. *Ind. chim. sp.*: Materie primă rășinoasă, obținută prin presarea hidroalică în foi a deșeurilor de chihlibar. Servește la fabricarea izolanților electrici.

9. **Ambroină** [ambroine; Ambroin; ambroin; ambroin; амброин]. *Ind. chim. sp.*: Amestec de rășini, mai ales copal, materii fibroase și asbest, a cărui compoziție variază după scopul întrebuintării; poate fi lucrat la rece, asemenea celuloizului și cornului, sau la cald. Servește la fabricarea izolanților electrici.

10. **Ambroze.** *Ind. chim. sp.*: Mase plastice de tipul bachelitei (N. D.).

11. **Ambru.** V. Chihlibar.

12. **Ambuscadă** [embuscade; Embuskade, Hinterhalt; ambush; leshely, lövöhely; засада]: Loc pentru pândirea și surprinderea inamicului. În fortificația pasageră mai veche, locaș individual de tragere.

13. **Ambutisare** [emboutissage; Kumpelung,

dishing; перемкиहतás; загибание бортов, выгибание, штамповка]: Operațiune de transformare a unei plăci de tablă prealabil decupată sau a unui cilindru gol într-o piesă concavă, de suprafață în general nedesfășurabilă. Ambutisarea se execută prin răsfrângerea marginii sau prin deformarea întregii plăci cu micșorarea secțiunii obturate și îndesarea materialului spre margine. Se execută cu mâna sau mecanic,

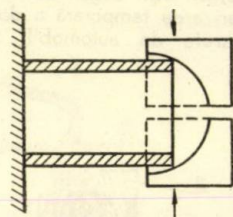

Fig. 78. Ambutisarea unui cilindru gol, la presă.

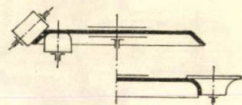

Fig. 79. Ambutisare.

la rece pentru piesele subțiri, sau la roșu pentru piesele groase. De mână se execută prin ciocănire, iar mecanic cu mașini de ambutisat cu role, sau la prese. În mod impropriu se întrebuintează termenul de ambutisare și pentru operația de bordurare (fig. 78...80). *Sin.* Ambutisaj. V. și Bordurare.

14. **Ambutisor** [emboutisseur de tôles; Blechpresser; sheet metal stamper; fémpréslő; прессовщик, штамповщик]: Lucrător care execută lucrări de ambutisare: cu mâna, la mașina de ambutisat sau la presă.

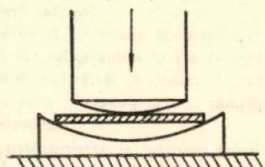

Fig. 80. Curbarea unei plăci de tablă la presă în matrice concavă.

15. **Ameliorarea animalelor** [amélioration du bétail; Besserung der Tiere; livestock impro-

vement; állat nemesség; улучшение пород домашних животных]: Obținerea de animale cu însușiri din ce în ce mai bune, cari să mărească rentabilitatea exploatarei lor. Ameliorarea animalelor se poate obține prin metode de gimnastică funcțională (v.) și prin metode de îmbunătățire a condițiilor de traiu. Mediul natural poate fi ameliorat prin exploatare agricole raționale, irigații, plantații și perdele de protecție; ameliorarea mediului artificial vizează alimentația animalelor, prin îngrijirea fânțelor și pășunilor și prin intensificarea culturii plantelor furajere, ca și prin respectarea condițiilor de igienă.

1. ~ plantelor agricole [amélioration des plantes agricoles; landwirtschaftliche Pflanzenzüchtung; agricultural plant improvement; növény nemesség; селекция сель.-хоз. растений]. Agr.: Îmbunătățirea plantelor, ca să dea maximum de randament, atât prin calitatea cât și prin cantitatea produsă.

2. ~ factorului de putere [amélioration du facteur de puissance; Verbesserung des Leistungsfaktors; power factor improvement; teljesítményi tényező megjavítása; улучшение коэффициента мощности]. Elf.: Aducerea factorului de putere al unei linii sau rețele electrice cât mai aproape de unitate. Operațiunea se face în cazul încălcării inductive cu ajutorul condensatoarelor statice, al motoarelor sincrone supraexcitate, asincrone compensate, asincrone sincronizate și al compensatoarelor (avansoarelor) de fază, sisteme cari dau o putere reactivă de semn contrar celei cerute de receptoare dela linie compesând-o. Sistemele compensatoare trebuie montate cât mai aproape de receptoare.

3. **Amenajament silvic** [aménagement des forêts; Forsteinrichtung; forest planning, forest management; erdőgazdasági üzemterv; лесоустройство, планировка лесного хозяйства]. Silv.: 1. Disciplina care are ca obiect amenajarea pădurilor, adică organizarea punerii lor în valoare în vederea realizării optime a scopurilor pentru cari se cultivă. Sin. Amenajarea pădurilor. — 2. Lucrarea (scrisă) conținând descrierile, planurile și dispozițiile privitoare la pădurile amenajate. Când obiectul amenajării este o pășune împădurită sau o pădure de pășune, lucrarea constituie un amenajament silvo-pastoral. Acesta se întocmește numai pentru pășunile împădurite și prevede, pe lângă lucrările arătate la amenajamentul pastoral, și măsurile necesare pentru conservarea și exploatarea materialului lemnos care se găsește pe pășune.

4. ~ pastoral [aménagement pastoral; Wiesenbewirtschaftung; pasture planning; legelőgazdasági üzemterv; планировка пастбищного хозяйства]. Agr.: Planul care cuprinde programul de lucru pentru minimum 5 și maximum 10 ani, în scopul obținerii unei bune producții de pășune și a unei folosiri raționale a acesteia. În amenajament sunt date: planul pășunii, descrierea ei, starea actuală, posibilitățile de îmbunătățiri, tehnica pășunatului, repartitia în timp a lucrărilor, e.c.

5. **Amenajare hidraulică** [aménagement hydraulique; Wasserkraftbewirtschaftung; water economy, organization for water supply; vizerőgazdálkodás; водное хозяйство, оборудование]. Hidr.: Sistem de lucrări în vederea utilizării apelor.

6. ~ integrală [aménagement intégral; Gesamtausbau; integral organization for water supply; teljes kiépítés, végleges szabályozás; интегральное водное хозяйство, оборудование]. Sistem de lucrări în care se ține seamă de toate folosințele posibile ale apelor (protecția contra inundațiilor, regularizarea albiei, irigație, descări, forță motoare, navigație) într-o regiune mai întinsă.

7. ~ a torenților [aménagement des torrents; Wildbachverbauung; torrent installation; vadpatak szabályozás; оборудование, регулирование бурных потоков]. Hidr.: Sistem de lucrări în basinul de recepție și pe conul de dejecție al unui torrent, în scopul stingerii lui.

8. ~ piscicolă [aménagement piscicole; Fischzucht-Einrichtungen; fishculture planning; haltenyésztő berendezés; оборудование, планировка рыбного хозяйства]. Agr.: Lucrările tehnice bazate pe studii topografice, biologice și economice, făcute fie pentru transformarea unor terenuri în iazuri și eleștee destinate creșterii peștilor, fie pentru a crea — la apele naturale — condițiuni optime spre a fi exploatate prin pescuit. Prin astfel de lucrări iau naștere iazurile din văi, eleșteele dela șes, trecătorile (scările) de pești în râurile barate, canalele cari asigură libera circulație a peștilor din bălți, etc.

9. ~ interioară [aménagement intérieur; innere Einrichtung; internal arrangement; belső berendezés, belső kiképzés; внутреннее оборудование]. Ansamblul dispozițiilor interioare pentru funcționarea în bune condițiuni și deservirea scopurilor pentru cari e destinat un vehicul.

10. **Amendă** [amende; Geldstrafe; fine; pénzbüntetés; штраф, неустойка]: Impunerea unei plăți de bani celor ce nu respectă unele dispoziții legale sau regulamentare.

11. **Amendament de sol** [amendement de sol; Bodenveredlungsstoffe; soil amendment; talajjavító anyagok; вещество содействующее повышению качеств почвы]. Agr.: Substanță care, incorporată solului, îi modifică proprietățile fizice, chimice și de mediu biologic, fără a participa direct la fenomenul de nutriție.

12. **Amer** [amer; Bake. Landmarke; sea mark; hajózási biztosított partjelek; морская метка]. Nav. m.: Semnul pus pe coastele cu aspect uniform, pentru a indica navigatorilor, în timpul zilei, poziția în care se găsesc. Amerale sunt constituite, în general, din panouri de forme speciale, de lemn sau de metal, vopsite în alb când se proiectează pe un fond închis, și în negru, când fondul este deschis.

13. **Amercit ind.** text.: Impregnant cu bază de cresoli și ciclohexanol (N. D.).

1. **Americiu** [américium; Amerizium; americium; americium; америций]. *Chim.*: Am; nr. at. 95; gr. at. 241. Timpul de înjumătățire 500 ani. Element radioactiv sintetizat, care, împreună cu neptuniul, plutoniul și curiul, formează o nouă familie radioactivă. Se cunosc doi isotopi, ambii radioactivi, unul de perioadă $T = 500$ ani ($\alpha = \text{activ}$) număr masic 241; și celălalt de perioadă extrem de scurtă de ordinul 10^{-6} s ($\beta = \text{activ}$). Reacție nucleară de formare:

$$^{238}_{92}\text{U} \xrightarrow{(\alpha, n)} ^{241}_{94}\text{Pu} \xrightarrow{(\beta)} ^{241}_{95}\text{Am}$$
 (reacție la ciclotron, cu helioni de 44 MeV). Metal actinoid, cu valențele IV, III, ultima fiind cea mai stabilă. Are 6 electroni pe stratul 5f, analog cu ^{63}Eu (cu 6 electroni în stratul 4f).

2. **Ameripol**. *Ind. cc.*: Cauciuc sintetic cu bază de butadienă (N. D.).

3. **Amerisaj** [amérissage; Seelandung; alighting on sea; vizreszállás; посадка на воду]. *Av.*: Evoluția în care hidroavionul ia contact cu apa și alunecă până când se oprește pe suprafața ei.

4. **Amerpin**. *Ind. text.*: Agent de înmuiere a textilelor, cu bază de alcoilaftalinsulfonat de sodiu.

5. **Amestec** [mélange; Mischung; mixture; keverék; смесь]. *Fiz., Chim.*: Produsul obținut prin punerea laolaltă a mai multor substanțe (realizabil în orice raport al maselor lor), în particule ale căror dimensiuni pot cobori până la dimensiunile moleculelor.

6. **azeotropic** [mélange azéotrope; azeotrope Mischung; azeotropic mixture; ázeotropikus keverék; азеотропная смесь]. *Chim. V. Azeotrop*.

7. **~ Berger** [mélange B.; B.-Mischung; B.-mixture; B.-féle keverék; смесь Бергера]. *Gaze*: Amestec fumigen de substanțe chimice solide (paste) cari dau — prin reacție — cloruri acide volatile în stare de vapor. Ex.: Pulbere de zinc, clorat de sodiu, clorură de amoniu, tetraclorură de carbon și pământel. Amestecurile se folosesc pe câmpul de luptă în lăcănările fumigene.

8. **~ bogat** [mélange riche; reiches Gemisch; rich mixture; dústartalmú keverék; богатая смесь]: Amestec cu excedent de combustibil, care în parte rămâne nears, dănd fum negru la evacuare. Când excedentul nu e prea mare, fumul nu e colorat prea intens, iar flăcările sunt de culoare albastră pronunțată.

9. **~ carburant** [mélange combustible; brennbare Gemisch; combustible mixture; éghető keverék; горючая смесь]: Amestec de aer cu o substanță combustibilă, într-o astfel de proporțiune, încât fiecare particulă de combustibil să găsească în jurul ei aerul necesar oxidării. Se face, pentru fiecare combustibil, într'un anumit raport, numit

10. **~, raport de ~** [rapport de mélange; Mischungsverhältnis; proportion of mixture; keverési arány; пропорция смеси]. Amestecul se introduce în motoarele cu ardere internă pentru

ca, prin ardere, să se obțină căldura care se va transforma apoi în energie mecanică.

11. **~ continuu al betonului** [mélange continuuel du béton; stetige Betonmischung; continuous mixture of concrete; a beton folytonos keverése; непрерывное смешивание бетона].

Cs.: Procedeu de preparare a betonului în care diferitele operațiuni (transportul materialelor din depozite, dozarea și amestecarea lor și transportul betonului gata preparat la locul de turnare) se fac fără întrerupere între ele. Materialele (ciment, nisip, pietriș) sunt depozitate în compartimente separate, de unde sunt scoase și transportate la betonieră, fie prin șuruburi fără fine, fie prin benzi alergătoare, dozarea făcându-se prin diferite dispozitive cari modifică viteza șuruburilor sau a benzilor. Alte dispozitive asigură introducerea în agregate a cantității de apă necesară betonului. Amestecarea betonului se face după principiul căderii libere, în betoniere cilindrice inclinate, echipate cu lopeți în spirală, iar evacuarea se face prin aripioare așezate înclinat față de axa cilindrului. Transportul betonului la locul de turnare se face prin lanț de vagonete, prin plane și jghiaburi inclinate, prin benzi de transport sau prin elevatoare și conducte. V. Instalații de betonare prin gravitație.

12. **~ combustibil** [mélange combustible; brennbare Mischung, Brennstoffmischung; combustible mixture; feljavított égési keverék; горючая смесь]: Combustibilii amestecați în scopul de a li se ameliora calitățile sau pentru a economisi un combustibil mai scump ori mai greu de procurat. Astfel se amestecă benzină cu benzen sau cu alcool.

13. **~ de topire** [lit de fusion; Möller; foundry mixture; olvasztási keverék; литейная смесь]. *Metl.*: 1. Amestec compus din una sau mai multe calități de minereuri cu fondanți și cocs, formând încărcătura unui cuptor înalt și — prin extensiune — și a altor cuptoare. Amestecul realizează o sgură uniformă, fluidă și cu punctul de topire scăzut. — 2. Rețeta de încărcare a cuptorului înalt.

14. **~ Eschka** [mélange d'E.; E. Mischung; E. mixture; E. keverék; смесь Эшка]. *Chim.*: Amestec compus din două părți MgO calcinat, cu o parte Na_2CO_3 anhidru, întrebuințat în chimia analitică pentru mineralizarea cationilor și a anionilor din substanțele organice.

15. **~ etalon** [mélange étalon; Bezugskraftstoff; standard mixture; tüzelőanyag egységkeverék; эталонная смесь]. Mș.: Amestec de combustibil cu proprietăți de defonație asemănătoare benzinei-etalon. Există:

16. **~ etalon original** [mélange étalon original; Ur-Bezugskraftstoff; original standard mixture; őrs egységkeverék; оригинальная, подлинная эталонная смесь], compus din isoocetan și n-heptan, și

17. **~ etalon secundar** [mélange étalon secondaire; Unter-Bezugskraftstoff; secondary standard mixture; másodlagos egységkeverék; второстепенная эталонная смесь], compus din

hidrocarburi inferioare cu proprietăți de deflonație asemănătoare cu proprietățile amestecului etalon original, cu care se controlează din când în când.

1. ~ eutectic [mélange eutectique; eutektische Mischung; eutectic mixture; eutektikus keverék; эвтектическая смесь]. Chim.: Amestec de două sau mai multe substanțe, în astfel de proporții, încât să poată coexista ca faze distincte, atât în stare solidă cât și lichidă, în condițiile de presiune și temperatură date.

2. ~ explozibil [mélange tonnant; explosibles Gemisch; explosive mixture; robbanó keverék; взрывчатая смесь]: Amestec de aer cu un combustibil într-o proporție cuprinsă între limitele de explozie ale amestecului. Ex.: Amestecul de aer cu acetilenă explodează dacă are 2,5...2,9% acetilenă (fapt care trebuie evitat prin aerisirea încăperilor în care se lucrează cu acetilenă).

3. ~ exploziv topit [mélange explosif fondu; geschmolzene Sprengstoffmischung; melted explosive mixture; olvasztott robbanóanyag keverék; расплавленная взрывчатая смесь]. Expl.: Amestec de explozivi topiți, cu care se încarcă proiectilele sau bombe. Amestecul trebuie să aibă un punct de fuziune sub 100° și să se apropie de amestecul eutectic al explozivilor. Poate fi încărcat chiar topit, ori se granulază și apoi se încarcă sub presiune.

4. ~ frigorigen. V. Amestec refrigerent.

5. ~ inflamabil [mélange inflammable; entzündbares Gemisch; inflammable mixture; meggyújtató keverék; воспламеняющаяся смесь]: Amestec de combustibil cu mare excedent de aer. (oxigen), în proporția în care se aprind la temperatura cea mai joasă sau foarte aproape de ea. Inflamabilitatea amestecului depinde de numeroși factori, ca: forma și mărimea vasului în care se păstrează amestecul, presiunea aerului, cantitatea de aer din interiorul recipientului — respectiv cantitatea procentuală de oxigen — temperatura amestecului, tensiunea de vaporii a compozițiilor amestecului, etc.

6. ~, masă de ~ [table de mixage; Misch-tisch; mixing table; keverőasztal; стол для приготовления смеси]. Cinem.: Dispozitiv de amestecare a diferitelor înregistrări (dialoguri, muzică, sgomote) pe o singură pistă sonoră. Sin. Masă de mixaj.

7. ~ normal [mélange normal; normales Gemisch; normal mixture; normál keverék; нормальная смесь]: Amestec de combustibil cu aer în proporția potrivită unei arderi bune și complete. În focare, flăcările amestecului normal de cărbuni și aer sunt roșii la bază și albastre spre vârf. Când se lucrează cu colector de gaze de evacuare, fumul are o culoare cenușie.

8. ~ pe loc [mélange sur place; Bodenmisch-verfahren; mixed in place; helyszíni keverési eljárás (útépítés); смешанный на месте]. Drum.: Sistem de lucru întrebuințat curent la executarea drumurilor de pământ, în care, odată cu aplicarea unui tratament de suprafață la rece (cu un bitum fluid la temperatura ordinară, ulei

asfaltic sau o emulsie), se face și o reprofilare a drumului, prepararea și amestecul mixturii făcându-se direct pe suprafața șoselei, prin mașini speciale. Sin. In situ.

9. ~ refrigerent [mélange réfrigérant; Kühle-mischung; refrigerating mixture; hidegkeltő keverék; рефрижераторная смесь]. Chim., Fiz.: Sistem fizic care absoarbe căldură când ajunge la punctul criohidric (eutectic), din cauza căldurii de dizolvare negative a unor săruri. Ex.: Zăpadă + NaCl; zăpadă + NH₄Cl + KNO₃; Na₂SO₄ · 10 H₂O + HCl; zăpadă + H₂SO₄; CO₂ solid + acetona, respectiv eter sau eter de petrol.

10. ~ sărac [mélange pauvre; armes Gemisch; poor mixture; szegény keverék; скудная смесь]: Amestec de combustibil cu mare excedent de aer. În acest caz aprinderea e mai bruscă, iar motorul se încălzește mai mult. Flăcările dela evacuare sunt scurte și roșii, cu baza gălbuie. Motorul dă rateuri, fiindcă nu se produc explozii complete. Mersul cu un astfel de amestec solicită mult pie-sele motorului și în special pistonul și supapele.

11. ~ sonor [mixage sonore; Tonmischung; sound mixing; hang keverék; образование звуковой смеси]. Cinem.: Operațiune prin care se amestecă între ele și se înregistrează pe o pistă sonoră unică diferite înregistrări sonore (dialoguri, muzică, sgomote).

12. ~ T. A. [mixture T. A.; T. A.-Mischung; T. A. mixture; T. A. keverék; смесь T. A.]. Mine: Colector spumant, folosit în flotație. Este o soluție a tiocarbamilidei CS(NHC₆H₅)₂ în anilină.

13. ~ T. T. [mixture T. T.; T. T. Mischung; T. T. mixture; T. T. keverék; смесь T. T.]. Mine: Colector spumant, folosit în flotație. Constă dintr-o soluție de tiocarbamilidă CS(NHC₆H₅)₂ în ortotoluidină C₆H₄CH₃NH₂, în raportul 1 : 4.

14. **Amestecător** [mélangeur, mélangeuse; Mischvorrichtung, Mischer; mixer; keverő-berendezés, ~ készülék; смешивающее приспособление, мешалка]. Chim., Ind. chim. sp.: Dispozitiv mecanic care servește la amestecarea materialelor în pulbere sau a pastelor, în scopul omogeneizării lor, etc. Se construiesc amestecătoare discontinue, cu axa verticală sau oblică (fig. 81), și amestecătoare continue inelare, cu melc, cu palete și tubulare (v. Mori).

Uneori amestecătorul are un dispozitiv care amestecă și, în același timp, fărâmițează materialele; în acest caz se numește malaxor (fig. 82).

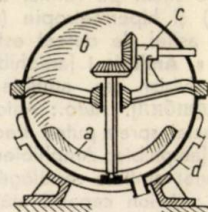

Fig. 81. Amestecător pentru lichide. a) aripioară pentru amestecare; b) carcasă sferică; c) dispozitiv antrenare; d) manta pentru încălzire.

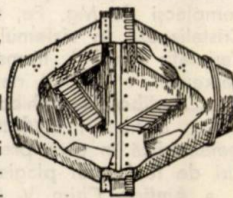

Fig. 82. Malaxor

Dispozitivele pentru amestecarea lichidelor sau a lichidelor cu pulberi se numesc agitatoare (v.).

1. **Amestecurilor, metoda** ~ [méthode des mélanges; Mischungsmethode; method of mixtures; keverés; eljárás; метода смеceя]. **Fiz.:** Metodă calorimetrică pentru măsurarea căldurii specifice c a corpurilor solide sau lichide cari nu se combină cu apa în condițiunile obișnuite de presiune și temperatură.

Un vas cilindric de alamă, ușor, conținând o masă de apă M_a la o temperatură t_a (înconjurat de un alt vas cilindric concentric asemănător, care împiedică pierderile de căldură prin radiație), numit calorimetrul lui Berthelot, primește corpul sau lichidul de masă M_c la temperatura t_c . După ce se agită, temperatura se uniformizează la t_m . Căldura cedată de corp $M_c \cdot c (t_c - t_m)$ este egală cu căldura primită de apa din calorimetru $M_a (t_a - t_m)$, de unde se deduce valoarea lui c .

2. **α -metilnaftalină** [α -methylnaphtaline; α -Methylnaphtalin; α -methylnaphthalene; α -metilnaftalin; α -МЕТИЛНАФТАЛИН]. **Chim.:** Hidrocarbură din seria aromatică, întrebuințată în amestec cu cetanol la prepararea combustibililor primari de referință, folosiți la determinări de cifre cetanice. Pentru α -metilnaftalină cifra cetanică este zero.

3. **Ametist** [améthyste; Amethyst; amethyst; ametiszt; АМЕТИСТ]. **Mineral.:** Varietate de cuarț, de culoare violetă, întrebuințată ca piatră semi-prețioasă.

4. **Ametrop** [amétrope; ametrop; ametrop; amétropos; АМЕТРОП]. V. sub Ametropie.

5. **Ametropie** [amétropie; Ametropie; ametrop; amétropia; АМЕТРОПИЯ]. **Fiz.:** Vedere anormală, în care ochiul neacomodat nu vede obiectele depărtate, fiindcă focarul imagine nu este situat pe retină. E de două tipuri: miopie (v.) și hipermetropie (v.). Omul care prezintă un astfel de defect este numit ametrop.

6. **Amfibie** 1. [amphibie; Amphibienkraftwagen; amphibian car; amfibia gépkocsi; АВТОМОБИЛЬ АМФИБИЯ]. **Auto.:** Automobil caroset și echipat special spre a putea trece și cursurile de apă. — 2. [amphibie; Amphibienflugzeug; amphibian airplane; amfibia repülőgép; самолёт амфибия]. **Av.:** Avion capabil atât să aterizeze, cât și să amerizeze. Astfel sunt hidroavioanele înzestrate și cu un tren de aterisaj escamotabil.

7. **Amfiboli** [amphiboles; Amphibole; amphiboles; amfibolok; амфиболы]. **Mineral.:** Grup important de minerale de contact eruptiv; se găsesc însă și în șisturi cristaline. Sunt silicați complecși de Mg, Fe, Ca, cu puțin Na și Al. Cristalizează în sistemul rombic și monoclinic. Varietăți: Antofilit, tremolit, actinot, hornblendă, barkevikit, arfesonit, riebeckit, glaucofan.

8. **Amfibolit** [amphibolite; Amphibolit; amphibolite; amfibolit; амфиболит]. **Mineral.:** Rocă metamorfică în care predomină hornblendă alături de feldspatul plagioclaz.

9. **Amfion**. **Chim. V.** Amfoter, ion ~.

10. **Amfiprositil**. **Arh. V.** Templu.

11. **Amfiteatru** [amphithéâtre; Amphitheater; amphitheatre; amfiteátrum; амфитеатр]. **Arh.:**

1. La Eleni și Romani, vastă incintă circulară sau eliptică, având o arenă înconjurată de gradenuri sau de trepte pe cari ședeau spectatorii. — 2. În școale și universități, săli de curs cu bănci așezate în gradenuri, în fața sau în jurul estradei pe care se găsește catedra. — 3. **Urb.:** Oraș construit pe un teren inclinat și de formă circulară.

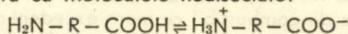
12. **Amfolit** [ampholyte; Ampholyt; ampholyte; amfolit; АМФОЛИТ]. **Chim.:** Substanță care se poate combina și cu acizi și cu baze. V. Amfoter.

13. **Amforă** [amphore; Amphora; amphora; amfora, váza; амфора]. **Artă:** Vas de pământ, de formă ovală alungită, strâmt la bază, cu două mănere (fig. 83), în care se păstrau, în antichitate, diferite lichide (vin, unt-delemn, etc.).

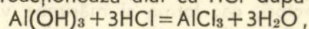

Fig. 83.
Amforă.

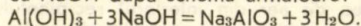
14. **Amfoter**, ion ~ [ion amphotère; Zwitterion; amphoteric ion; kettős ion; амфотерный ион]. **Chim.:** Combinațiune care are în moleculă grupări amino (bazice) și grupări carboxil (acide). Aminoacizii și proteinele sunt reprezentanți tipici de ioni amfoteri. În soluție acidă reacționează cu bazele, dând săruri — iar în soluție bazică, cu acizii — de unde rezultă că ionii amfoteri pot funcționa, în stare de dizolvare, ca anioni sau cationi. În punctul isoelectric, cele două forme coexistă și sunt în echilibru cu moleculele nedisociate:

Și unele substanțe neorganice (hidroxizii de aluminu, de staniu, etc.), au caracter amfoter. Astfel $\text{Al}(\text{OH})_3$ reacționează atât cu HCl după schema:

cât și cu NaOH după schema următoare:

Sin. Amfolit.

15. **Amiaco**. **Ind. chim. sp.:** Fenoplast care se prelucurează la cald (N. D.).

16. **Amiantă** [amiant; Asbest; Amiant; asbestos; amianthus; aszbeszt; амиант, асбест]. **Mineral.:** Varietate asbestiformă de tremolit; substanță fibroasă, având în compoziția ei silicați de magneziu; incombușibilă, rău conducătoare de căldură și electricitate, flexibilă, inalterabilă la foc. Se poate țese sau amesteca cu alte materiale. Duritatea și greutatea specifică variază după proveniență, de ex. amianta serpentinică (în special „fibra de Canada”) are duritatea 3...4, gr. sp. 2,3...2,8; amianta de hornblendă (Italia, Boemia, etc.) are duritatea 5,5...6 și gr. sp. 2,9...3. Întruiebuințările amiantei: Sub forma fibroasă, la filtrarea diferitelor soluții, la umplerea saltelelor și a șnururilor de protecție; toarsă și țesută, la fabricarea costumelor, a pânzelor incombușibile și a țesăturilor filtrante pentru industria chimică; împletită cu fibre de lână, cânepă, etc., sau chiar cu fire de plumb sau de alamă — pentru a forma cordoane cari sunt

excelente garnituri rezistente la căldură; cu cauciuc, pentru a forma plăci, inele sau rame de etanșeizare; cu cauciuc superior, pentru a forma plăci de etanșeizare pentru înaltă presiune (klingerit) — și în compoziție specială, pentru a forma garnituri marine, într-o singură piesă, iar cu o ușoară adăugire de caolin, pentru a forma cartonul (până la 30 mm) și hârtia de amiantă. Amestecată intim și comprimată cu un exces de ciment Portland, formează șistul de ciment de amiantă (eternit și asbestolit), întrebuințat la învelitori de acoperișuri. Amestecată cu pământel, formează izolanți pentru căldări și conducte de vapor, și pentru protecțiunea fierului contra focului (plutonit). Plutonitul conține și mici cantități de substanțe aglutinante. Deșeurile se întrebuințează în vopsitorie sub forma de pastă (coloranți incombustibili) sau se aglutinează, servind la fabricarea materialelor izolante de construcție (plăci pentru acoperit pereții, cărămizi izolante, etc.).

1. **Amicale**, numere ~. Mat. V. sub Număr.

2. **Amici**, prismă ~. Fiz. V. sub Prismă.

3. **Amicron** [amicron; Amikron; amicon; amikron; амикро́н]. Chim. fiz.: Particulă coloidală care, din cauza dimensiunilor ei foarte reduse, nu poate fi văzută nici cu ajutorul ultramicroscopului.

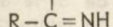
4. **Amicroscopic** [amicroscopique; amikroskopisch; amicroscopic; amikroszkopikus; амикроскопический]. Chim. fiz.: Calitatea particulelor de a fi invizibile la ultramicroscop. Imposibilitatea de a fi văzute poate fi datorită unei dimensiuni prea reduse a particulelor (sin. Amicron), unei prea mici diferențe între indicele de refracțiune al mediului de dispersiune și al particulei, sau unei concentrații prea mari a particulelor în mediu.

5. **Amidaze** [amidases; Amidasen; amidases; amidázok; амидазы]. Chim. biol.: Grupuri de enzime din clasa hidrolazelor. Amidazele desfac hidrolitic gruparea dată de legătura —HC=N— . Din acest grup fac parte: ureaza, arginaza, asparaginaza, hipuraza și purindesamidazele.

6. **Amide** [amides; Amide; amides; sav-amidé; амидо-группа]. Chim.: Compuși de acilare ai amoniului, cu formulele generale: R—CO—NH_2 , amida primară; $\text{(R—CO)}_2\text{NH}$, cea secundară; $\text{(R—CO)}_3\text{N}$, cea terțiară. Amidele sunt neutre față de turnesol; cu acizi și cu metale dau toluși săruri nestabile. Ex.: Formamida (amida acidului formic) HCONH_2 , lichidă, și acetamida $\text{CH}_3\text{—CONH}_2$ solidă, cu p. t. 82° . Servesc la identificarea acizilor. Unele amide au proprietăți hipnotice.

7. **Amidină**. Ind. text.: Varietate de dextrină, obținută prin prăjirea amidonului de grâu. E întrebuințată ca apret în industria textilă (N. D.).

8. **Amidine** [amidines; Amidine; amidines; amidin; амидины]. Chim.: Compuși organici cu formula generală:

9. **Amidogen**. Expl.: 1. Exploziv propulsiv analog cu pulberea neagră obișnuită, dar care

conține puține țărâte. —2. Dinamită cu bază de nitroglicerină la care se adaugă 5% azotat de amoniu și 5% parafină (N. D.).

10. **Amidol**. Chim.: $\text{C}_6\text{H}_3\begin{array}{c} \text{OH} \\ | \\ \text{NH}_2 \end{array}$. 2,4 diaminofenol.

fol. Foițe cu p. t. $78\cdots 80^\circ$, cari se colorează repede la aer în negru-brun. Se prepară prin reducerea dinitrofenolului cu fier și exces de acid clorhidric. Soluția în hidrați alcalini se colorează la aer în albastru; clorura de fier sau bicromatul colorează soluția în roșu închis. Sub forma de sulfat, se întrebuințează ca revelator în fotografie și la vopsirea blănurilor și a părului (N. C.).

11. **Amidon** [amidon; Stärke; starch; keményítő; амидон, крахмал]. Chim.: $(\text{C}_6\text{H}_{10}\text{O}_5)_n \cdot \text{H}_2\text{O}$. Substanță organică hidrocarbonată, de rezervă, care ia naștere în frunzele verzi ale plantelor sub acțiunea radiațiilor luminoase ale soarelui și se acumulează în semințe, în fructe, tulpinile unor palmieri, tubercule, etc. Se prezintă ca granule de diferite forme și mărimi, după natura plantei, și are o structură stratificată. E insolubil în apă rece, se gelatinizează prin încălzire cu apă, se colorează în albastru cu iodul și se descompune hidrolitic, sub acțiunea enzimelor, în dextrine, maltoză și chiar glucoză. Sub acțiunea acizilor minerali diluați, amidonul se degradează hidrolitic în glucoză. Se găsește în semințele cerealelor, în proporție de $50\cdots 70\%$ și constituie (în nutriție) materia generatoare de energie. Amidonul se întrebuințează ca materie primă la fabricarea dextrinei și a glucozei, iar în industria textilă ca apret.

12. ~, soluție de ~ [solution d'amidon; Stärkelösung; starch solution; keményítő-oldat; крахмальный раствор]. Chim.: Soluție apoasă, obținută din: 1 g amidon solubil, disolvat în 99 g apă distilată fierbinte. Se întrebuințează ca indicator în dozările iodometrice.

13. **Amidonerie** [amidonnerie; Stärkefabrik; starch factory, starch works; keményítő-gyár; крахмальный завод]. Ind. alim.: Fabrică în care se prelucrează cerealele pentru extragerea amidonului. Dacă fabrica prelucrează numai cartofii, pentru extragerea feculei, ea se numește feculerie (v.).

14. **Amidură de sodiu**. Chim. V. sub Sodiu.

15. **Amiezită** [amiésite; Amiesit; amiesite; aszfaltbeton útburkolat; амиезит]. Drum.: Imbrăcămintă rutieră confecționată dintr-un beton asfaltic, preparat la cald. Așternerea pe șosea și cilindarea se fac însă la rece, datorită faptului că bitumul folosit este fluidificat printr-o substanță volatilă numită „liquefier” (fracțiune de lampant cu densitatea 0,77) care, după răcire, menține cleioasă mixtura asfaltică, un timp mai îndelungat. După cilindrare, suprafața amiezitei se închide (se etanșează) cu un top-dressing (mortar de amiezită). Ca filer se folosește și adaus de var sfîns.

16. **Amigdală** [amygdale; Amygdal; amygdale; lencse; миндальный камень]. Mineral.: Cavi-

tate veziculară în rocele vulcanice, cu forma rotunjită sau lunguiață, plină cu minerale secundare.

1. **Amigdalina** [amygdaline; Amygdalin; amygdalin; amygdalin; АМИГДАЛИН]. *Chim.*: Glicozid cianhidric care se găsește în migdalele amare și în sămburii fructelor. Este o β -gentiobioză a nitrilului mandelic. Emulsina hidrolizează enzimatic amigdalina. Prin hidroliză acidă se scindează în acid cianhidric (1 mol.), benzaldehidă (1 mol.) și d-glucoză (2 mol.).

2. **Amigon**. *Ind. chim. sp.*: Amestec de fosfat și carbonat de sodiu. Se întrebuințează la fabricarea zahărului din trestia de zahăr.

3. **Amilac**. *Chim.*: Lac cu bază de acetat de amil, de tipul Zapon-lacului.

4. **Amilacee, materii** ~ [substances amylacées; stärkemehlarartige Stoffe; amylaceous substances; keményítőlisztzerű anyagok; амилацеа, крахмальные вещества]. *Chim., Ind. alim.*: Materii care conțin amidon sau sunt constituite din amidon. Materiile amilacee sunt principiile imediate care se găsesc, sub forma de rezerve, în organele unui mare număr de plante.

5. **Amilază** [amylase; Amylase; amylose; amilázis; АМИЛАЗ]. *Chim. biol., Ind. micrb.*: Enzima care transformă amidonul în maltoză și glucoză. Există mai multe feluri de amilaze, care atacă moleculele amidonului în mod diferit: Glucogenoza, amilaza animală, amilaza bacteriană sau amilaza dextrinogenă pancreas, malț) — și amilaza vegetală sau amilaza zaharogenă (cereale în germinare, malțul, tuberculele, etc.). Ultima acționează puternic în timpul germinației semințelor, ca și în timpul dospirii aluatului. V. Diastaze.

6. **Amilen** [amylène; Amylen; amylen; ámilén; АМИЛЕН]. *Chim.*: C_5H_{10} . Hidrocarbură extrasă din gazele naturale, cu d. 0,66 și p. f. $30 \cdots 40^\circ$. Foarte combustibilă. Se întrebuințează în sinteza unor derivați organici. Sin. Penten.

7. **Amilfenol** [amylphénol; Amylphenol; amylphenol; amilfenol; АМИЛФЕНОЛ]. *Chim.*: Masă albă, cu p. t. 88° , insolubilă în apă, solubilă în solvenți organici. Se întrebuințează la fabricarea rășinilor formo- $C_6H_4 \begin{matrix} C_5H_{11} \\ \text{OH} \end{matrix}$ fenolice.

8. **Amilic, alcool** ~ [alcool amylique; Amylalkohol; amyl alcohol; amilalkohol; АМИЛОВЫЙ СПИРТ]. *Chim.*: Prin alcool amilic se înțelege de obicei isomerul 2-metil butanol 1, cu formula $CH_3-CH_2-CH(CH_3)-CH_2OH$, care se găsește în fuzel (v.). P. f. 128° . E optic activ. Întrebuințat ca solvent pentru rășini, grăsimi, uleiuri, lacuri, etc. Pentru formula $C_5H_{11}OH$ se cunosc opt isomeri, dintre cari cel mai întrebuințat este cel de mai sus.

9. **Amilobacter** [amylobacter; Amylobakter; amylobacteria; amylobaktérium; АМИЛОБАКТЕРИЯ]. *Chim. biol., Ind. text.*: Principalul ferment natural care acționează la topitul unor plante textile, ca inul, cânepa și iuta.

10. **Amilodextrină** [amylodextrine; Amylodextrin; amylodextrin; amilodextrin; АМИЛОДЕК-

СТРИН]. *Agr.*: Produs de degradare hidrolitică a amidonului (v. Dextrină). Substanță solubilă în apă, care dă colorație violetă cu iodul și precipită în alcoolul din soluțiile sale apoase; ia naștere în procesul de dospire al aluatului.

11. **Amiliform** [amyliforme; Amyloform; amyloform; amiliform; АМИЛОФОРМ]. *Farm.*: Produs obținut prin tratarea amidonului cu aldehidă formică. Pulbere albă, care degajă aldehidă formică prin încălzirea cu acizi sau alcalii, sau în atingere cu secrețiile rănilor. Se întrebuințează ca desinfecant.

12. **Amilogil**. *Ind. text.*: Extrasul de pancreas, întrebuințat în industria textilă pentru solubilizarea amidonului.

13. **Amilograf** [amylographe; Amylograph; amylograph; keményítő mérő; АМИЛОГРАФ]. *Agr.*: Aparat care înregistrează maximul de gelatinizare a amidonului unei făini, în funcțiune de temperatură. Valoarea acestui maxim de gelatinizare caracterizează calitatea făinurilor de secară, ca și umiditatea pâinii fabricate din făina de grâu.

14. **Amilogramă** [amylogramme; Amylogramme; amylogram; amylogram görbe, keményítő görbe; АМИЛОГРАММА]. *Agr.*: Curbă înscrisă la amilograf, reprezentând variația gelatinizării amidonului unei făini în funcțiune de temperatură.

15. **Amiloid**. *Ind. text.*: Amidon dextrinizat, întrebuințat în apretură.

16. **Amiloliză** [amylolyse; amylolytische Umwandlung; amylolyse; amilolitikus átalakulás; АМИЛОЛИТИЧЕСКИЙ]. *Agr.*: Acțiunea de conversie a amidonului provocată de enzime sau de acizi minerali diluați. Are loc în timpul germinației semințelor, ca și în timpul dospirii aluatului.

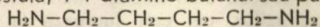
17. **Amilopectină** [amylpectine; Amylopektin; amylopectin; amilopektin; АМИЛОПЕКТИН]. *Chim.*: Component al amidonului, greu solubil în apă. Are structură macromoleculară. Macromoleculele sunt ramificate, cu grad de polimerizare de cca 2000...3000. Conține mici cantități de fosfor (0,08...0,17%), acid silicic, substanțe azotate și acizi grași. Formează cocă și, amestecat cu iodul, dă o colorație violetă până la roșu. Intră în compoziția amidonului în proporția de 80%. Sub influența amilazei se transformă 55% în maltoză.

18. **Amiloză** [amyllose; Amylose; amylose; amilozis; АМИЛОЗ]. *Chim.*: Component al amidonului, solubil în apă. Are structură macromoleculară. Macromoleculele sunt liniare, neramificate, cu grad de polimerizare mic, până la cca 300. Cu apă nu formează cocă; dă cu iodul o colorație roșie-închisă. Intră în compoziția amidonului în proporția de 20%.

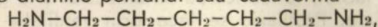
19. **Amină** [amine; Amine; amine; amin (rakéta anyag); АМИН]. *Av.*: Combustibil întrebuințat pentru avioanele rachete. E un amestec de 57% alcool cu 13% cianură de potasiu și de cupru dizolvată în apă, și cu 30% hidrat de hidrazină. Ca oxidant se întrebuințează perhidrolul (H_2O_2). E un combustibil cu putere ca o-

rifică relativ mică și de aceea, în prezent, e mai puțin întrebuințat.

1. **Amine** [amines; amine; amines; aminok; амино-группа]. *Chim.*: Derivați ai amoniacului, în cari atomii de hidrogen sunt înlocuiți prin radicali organici (R), alifatici sau aromatici. Se cunosc amine primare: RNH_2 , secundare: R_2NH , și terțiare: R_3N . Aminele au proprietăți bazice importante, cele alifaticе fiind baze mai tari decât cele aromatice. Unele amine se găsesc în natură. Cele sintetice constituie obiectul unei părți importante din industria chimică organică, și se întrebuințează ca materii prime în fabricarea unor materii colorante, medicamente, acceleratori de vulcanizare, etc. Primii termeni din seria aminelor alifaticе sunt gazoși; celelalte amine pot fi lichide sau solide. Ex.: Metilamina CH_3-NH_2 , p. f. -6° ; trimetilamina $(\text{CH}_3)_3\text{N}$ care se găsește în peștele alterat și este cauza mirosului acestuia; 1-4-diamino-butanul sau putresceina

și 1-5-diamino-pentanul sau cadaverina

cari apar în putrefacții ca produși de degradare biochimică a aminoacizilor; anilina (v.), toluidina $\text{C}_6\text{H}_4(\text{CH}_3)\text{NH}_2$, etc.

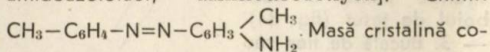
2. **Aminoacid-oxidază** [amino-acide-oxidase; Aminosäure - Oxydase; amino - acid oxydase; aminosavas-oxidáció; аминокислый оксидаз]. *Chim. biol.*: Enzimă conținută în glanda hepatică. Desaminează și oxidează aminoacizii dextrogiri anormali cari apar în organism.

3. **Aminoacizi** [amino-acides; Aminosäuren, Aminocarbonsäuren; amino-acids; aminoszénsavak; аминокислоты]. *Chim.*: Clasă de substanțe organice, conținând în molecula lor două grupări funcționale deosebite: amino $-\text{NH}_2$ și carboxil $-\text{COOH}$. După locul pe care gruparea NH_2 îl ocupă față de gruparea acidă, se disting mai multe categorii: α -, β -, γ -aminoacizi, etc. Cei mai importanți sunt α -aminoacizii, pentru că se obțin prin hidroliza proteinelor; formula lor generală este $\text{R}-\text{CH}_2(\text{NH}_2)-\text{COOH}$ (în care R poate fi un radical alifatic, aromatic sau heterociclic). S'au izolat în mod sigur 27 de aminoacizi din proteine. Se pot prepara și sintetic. Sunt substanțe cristalizate, ușor solubile în apă. Au caracter amfoter. Sub influența unor enzime sufer degradări biochimice de mare însemnătate fiziologică, trecând în amine, oxizi sau alcooli. Cel mai simplu aminoacid este glicocolul (v.). Arginina, lizina și histidina, cei trei aminoacizi bazici cari conțin șase atomi de C în moleculă, se numesc baze hexonice. Singurul β -aminoacid întâlnit în natură este β -alanina.

4. **Aminoazobenzen** [aminoazobenzene; Amidoazobenzol; Aminoazobenzol; amino-azo-benzene; aminoazobenzen; аминоазобензен]. *Chim.*: $\text{C}_6\text{H}_5\text{N}=\text{NC}_6\text{H}_5\text{NH}_2$. Masă cristalină, gălbuie, cu p. t. 127° , puțin solubilă în apă, solubilă în alcool. Constituie baza mai multor materii colorante. Sin. Galben de anilină.

5. **Aminoazonaftalină** [aminoazonaphtaline; Amidoazonaphtalin, Aminoazonaphtalin; amino-azo-naphtalene; aminoazonaftalin; аминоазонафталин]. *Chim.*: $\text{C}_{10}\text{H}_7-\text{N}=\text{N}-\text{C}_{10}\text{H}_6-\text{NH}_2$. Se prepară pornind dela naftilamină. Isomerul β are cristale roșii, cu p. t. 175° , puțin solubile în apă sau alcool. Se întrebuințează în sinteza unor coloranți.

6. **Aminoazotoluen** [amidoazotoluene; Amidoazotoluol, Aminoazotoluol; amino-azo-toluene; amidoazotoluol; аминоазотолуол]. *Chim.*:

Masă cristalină colorată, roșie, brună sau galben-roșie, aproape insolubilă în apă, solubilă în grăsimi și în solvenții lor.

7. **Aminogeni**. *Ind. cc.*: Acceleratori de vulcanizare: Aminogen I (sin. α -naftilamină) și aminogen II. Sin. parafenilendiamină.

8. **Aminolac**. *Ind. chim. sp.*: Rășini sintetice cu bază de formol și uree. Se întrebuințează la fabricarea lacurilor (N. C.).

9. **Aminonaftoli**. *Chim.*: Derivați aminici ai naftolului. După poziția ocupată de NH_2 față de oxidril, variază și prepararea și proprietățile. Se întrebuințează ca materie primă pentru sintetizarea unor coloranți, operațiune care se face uneori direct pe țesături (N. C.).

10. **Aminoplaste** [aminoplastes; Aminoplasten; aminoplasts; plasztikus műgyanta anyagok; аминопласты, смолы]. *Chim.*: Mase plastice, rășini macromoleculare, preparate din substanțe chimice cari conțin azot în moleculă. Ex.: Aminoplastele obținute din uree, din cazeină, amine, aminoacizi, etc. Macromoleculele lor sunt formate din monomeri dispuși tridimensional.

11. **Amino-polipeptidaze** [amino-polypeptidases; Amino-Polypeptidasen; aminopolypeptidases; aminopolipeptidázék; амино-полипептидазы]. *Chim. biol.*: Enzime din clasa proteazelor, grupul peptidazelor. Hidrolizează lanțul polipeptidic în vecinătatea unei grupări amino terminale libere.

12. **Aminoxilen**. *Chim. V.* Xiliden.

13. **Aminoazaharuri** [amino-sucres; Amino-zucker; amino-sugars; aminotartalműcukor; аминосахары]. *Chim.*: Zaharuri cari conțin în moleculă gruparea aminică. Se găsesc răspândite în natură mai ales sub forma polizaharidului numit chitină. Reprezentantul cel mai important al clasei este glucozamina, component al multor glicoproteide, prin hidroliza cărora se poate obține.

14. **Ammcbium alatum**. Agr. V. Imortelă albă.

15. **Amnar** [poteau; Pfosten; post; faoszlop; стойка, косяк, свая]. Arh.: Stâlp. Se întrebuințează de obicei pluralul amnari, pentru stâlpii unei case sau ai altei construcții de lemn între cari se așază „înfundătura” (scândurile sau împletitura de nuiele care formează pereții). Amnarii se îmbină în partea de jos cu o talpă — uneori se înfig direct în pământ — iar în partea superioară se leagă cu o cosoroabă.

1. **Amnar.** *Ind. țăr.:* 1. Grinda orizontală dela stăvilarul unei mori, care leagă cei doi stâlpi bătuți în apă (Banat). — 2. Mâner de lemn, de forma unui diapason cu brațele unite în partea de sus, cu ajutorul căruia se învârteste și se fixează sulul care întinde și pe care se strânge pânza în războiul de țesut (fig. 84) — 3. Bucată de fier sau cuiu cu ajutorul căruia se coboară sau se ridică fierul lat dela plug (Banat și Muntenia). — 4. Fiecare din cele patru speteze, câte două la fiecare loitră a căruței, cari leagă la extremități carâmbii (Moldova).

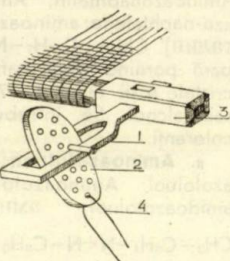

Fig. 84. Amnar dela războiul de țesut țărănesc.
1) amnar; 2) limbă; 3) sul; 4) strună.

2. **Amnar** [briquet; Feuerstein, Feuerstahl; flint steel szikráztató acél; ОГНИВО]: Scăpărătoare: unealtă de oțel cu care se lovește cremena pentru ca să producă scântei.

3. **Amnar** [bloc de dévissage; Anschraubeblock; break-out block; mélyfúró ásólapát; КОЛОДКА (прибор) для завинчивания и отвинчивания]. *Ind. petr.:* Unealtă pentru strângerea și slăbirea înșurubării sapei la prăjina grea. Este formată dintr-o placă de oțel cu o deschizătură longitudinală, în care intră tăișul sapei, și care se fixează în masa Rotary prin două buleoane.

4. **Amoa.** *Ind. text.:* Produsul obținut prin acțiunea la cald a hidratului de potasiu asupra cazeinei. Se întrebuințează în industria textilă ca emulsionant și ca agent de înmuiere.

5. **Amofos** [ammophos; Ammophos; ammophos; ammofosz, műtrágya; АММОФОС]. *Agr.:* Îngrășământ de acid fosforic și de azot cu 61% P_2O_5 și 12% azot, sub forma de fosfat de amoniu primar.

6. **Amois.** *Expl.:* Exploziv de siguranță care conține azotat de amoniu, nitrobenzen și rumeguș de lemn. E foarte higroscopic.

7. **Amonal** [ammonal; Ammonal; ammonal; amonál (robbanószer); АММОНАЛ]. *Expl.:* Exploziv format din amestecul: azotat de amoniu 65%, trinitrotoluen 15%, aluminiu pulbere 17% și pulbere de cărbune 3%. Proporțiile acestor componenți pot varia, dar aluminiul trebuie să fie în proporție de 10...30%. Din cauza alterării prin oxidarea aluminiului, care duce la insensibilizarea explozivului, nu se mai întrebuințează în prezent.

8. **Amoniac** [ammoniaque; Ammoniak; ammonia; ammoniak; АММИАК]. *Chim.:* NH_3 . Gaz incolor, cu miros puternic, sufocant; d. 0,596; căldură specifică mare. Se lichefiază la temperatura ambiantă, sub presiune moderată, sau la $-33,4^\circ$ sub 1 at. Foarte solubil în apă. În soluție apoasă se comportă ca o bază puternică. Se combină cu acizii, dând săruri de amoniu. Preparare industrială: Din apele amoniacale ob-

ținute prin distilarea huilei; sintetic, din azot și hidrogen (procedeele Haber-Bosch, Claude, Casale) — și prin tratarea cianamidelor cu apă (procedeele Franck și Caro). Se poate obține, de asemenea, din azoturi sau din cianuri. Întrebuințări: La fabricarea sărurilor de amoniu, a acidului azotic, în industria organică, în spălătorie, etc. Lichid, folosit și ca agent frigorigen, mai ales în procedeul prin absorbție. Poate fi recunoscut ușor după miros, în cazul unor scăpări datorite lipsei de etanșeitate.

9. ~, intoxicație cu ~ [intoxication par ammoniaque; Ammoniakvergiftung; ammonia intoxication; ammoniákgázszal való mérgeződés; отравление аммиаком]: Prezența gazului în proporție mai mare de 5% în aerul respirat produce o iritație puternică a mucoaselor respiratorii și a ochilor. Inhalarea îndelungată de cantități mici dă un catar bronhial cronic, tenace, greu de vindecat. Sunt expuși muncitorii din industria oglinzilor, cei cari lucrează la galvanizarea tablei, la fabricarea amoniacului și a gheței artificiale. Profilaxia se face prin ventilația bună a localurilor.

10. **Amonificare** [ammonisation; Nitrifikation; nitrification; ammoniákképződés folyamat; АММОНИФИКАЦИЯ]. *Agr.:* Proces de formare a amoniacului din substanțele albuminoide, prin intermediul bacteriilor amonificatoare.

11. **Amonit** [ammonite; Ammonit; ammonite; amonit (robbanószer); АММОНИТ]. *Expl.:* Exploziv de amestec: Amonitul 1 are 80% azotat de amoniu, 12% trinitrotoluen, 4% făină vegetală și 4% nitroglicerină. Amonitul 2 (donarit, astrolit) are 81% azotat de amoniu, 17% trinitrotoluen și 2% făină vegetală. Nu se mai întrebuințează ca exploziv militar.

12. **Amoniți** [ammonites; Ammoniten; ammonites; ammonitek; АММОНИТЫ]. *Paleont.:* Molusce cefalopode având o cochilie înfășurată într'un plan (spirală), împărțită în loje separate unele de altele prin pereți (septe). Intersecțiunea acestor pereți cu perețele extern al cochiliei se face după o curbă, numită linia de sutură a lobilor. Amoniții sunt formele cele mai caracteristice pentru Mesozoic (fig. 85).

Fig. 85. Amonit, pentru Mesozoic (fig. 85).

13. **Amoniu** [ammonium; Ammonium; ammonium; ammonium; АММОНИЙ]. *Chim.:* Radicalul NH_4^+ , care se comportă în multe privințe ca un atom de metal monovalent; de ex. joacă rolul de metal în sărurile de amoniu.

14. ~, clorură de ~ [chlorure d'ammonium; Ammoniumchlorid; ammonium chloride; ammonium klorid, ammonium só; ХЛОРИСТЫЙ АММОНИЙ]. *Chim.:* NH_4Cl . Sare de amoniu care se obține din apele amoniacale dela uzinele de gaz. Prin încălzirea acestor ape se degajă amoniacul, care este prins în acid clorhidric. Cristalizează în cu-

buri sau octaedri. Prin încălzire la 350°, se disociază complet în amoniac și acid clorhidric. În stare perfect uscată, clorura de amoniu nu se disociază și nici nu se combină cu acidul clorhidric. Se întrebuințează, în laborator, ca reactiv, și la lipirea metalelor și spoirea vaselor de cupru cu cositor. Sin. Tipirig.

1. ~, sulfură de ~ [sulfure d'ammonium; Ammoniumsulfid; ammonium sulfide; ammonium-szulfid; сернистый аммоний]. Chim.: $(\text{NH}_4)_2\text{S}$. Se obține prin combinarea unui volum de H_2S cu două volume de amoniac. În stare disolvată, se obține amestecând o soluție de hidrosulfură de amoniu cu amoniac. Este folosit ca reactiv de laborator.

2. **Amonte**, în ~ de [en amont de; flussaufwärts; up stream; fölött (folyó irányban); вверх по течению]. Hidr.: Locuțiune adverbială care arată poziția unui punct situat mai sus de un alt punct, în sens opus curgerii unui curent. Ex.: Giurgiu este în amonte de Călărași, pe Dunăre.

3. **Amorf** [amorphe; amorph; amorphous; alaktalan; аморфный]. Fiz.: Starea substanțelor solide, opusă celei cristalizate, caracterizată prin isotropia tuturor proprietăților fizico-chimice. Ex.: Sticla, cleiurile, rășinile, hidroxidul de fier, de crom și aluminu. Substanțele amorse pot fi considerate ca lichide subrăcite, în cari diferiți factori au împiedecat cristalizarea. La anumite substanțe amorse nu se poate observa nici chiar trecerea spre starea cristalină, dar la altele se observă o astfel de trecere, mai mult sau mai puțin rapidă, ca la devitrificarea sticlei.

4. **Amorsă** [amorce; Zünder; percussion cap; gyújtó, gyutacs; пистон, капсюль, запал]: Dispozitiv pentru aprinderea unei încărcături de pulbere sau de exploziv. Se deosebesc: capse (amorse pentru cartușe și proiectile), încărcate cu fulminat de mercur sau azotură de plumb, după necesitățile tehnice; detonatoare (amorse speciale pentru proiectile), încărcate cu fulminat de mercur sau azotură de plumb și cu trotil; stupile (amorse speciale întrebuințate la cartușe), formate dintr'un tub metalic încărcat cu fulminat de mercur sau azotură de plumb și cu pulbere cu sau fără fum, și focoașe (amorse speciale pentru aprinderea explozivului unui proiectil, în locul de impact). Amorsele funcționează prin percusiune, prin fricțiune, aprindere electrică sau aprindere cu fitil. Amorsele cu percusiune sunt întrebuințate la cartușe, la proiectile sau bombe. Cele cu fricțiune sunt întrebuințate la grenade, la aprinderi de încărcături de pulbere (tunuri model mai vechiu) și artificii (civile sau militare). Amorsele cu fitil, independent de tip, sunt întrebuințate, în general, la aprinderea încărcăturilor minelor militare sau a explozivilor minieri.

5. **Amorsă** [amorce; Anschlussstrasse, Nebenstrasse; by-road; nagyforgalmú összekötő út; боковая дорога, просёлки]. Drum.: Porțiunea din traseul unui drum pe care se face legătura între o localitate importantă și o șosea principală, care pătrunde în acea localitate (întrările și ieșirile din

orașe), și pe care traficul este mult mai intens decât pe restul traseului.

6. **Amorsare** (amorçage; Anfachung, Zündung, Ansaugenlassen; priming, starting; lobbantás, gyújtás, gerjesztés, beszívás; возбуждение, воспламенение]: Provocarea, printr'o cauză exterioară, a regimului de tranziție care precede deslănțuirea unui fenomen.

7. **Amorsarea arcului electric** [amorçage de l'arc électrique; Anfachen des Lichtbogens, Zündung des Lichtbogens; arc ignition, striking of an electric arc; fényív gerjesztése; возбуждение вольтовой дуги]. Elf.: Operațiunea prin care se inițiază un arc electric (de ex. prin contactul dintre electrozi și ruperea lui ulterioară sau prin aplicarea unei tensiuni suficiente pentru străpungerea dielectricului dintre electrozi).

8. ~ bitumului [amorçage du bitume; Haftbehandlung; treatment for increasing the adhesion capacity of bitumen; aszfaltbeton útburkolat készítése; обработка битума с целью повышения пристаивания (прилипания)]. Drum.: Operațiunea prin care bitumul este făcut să adere și mai bine de agregatele cu cari se amestecă sau de fețele pe cari se aplică. Se obține prin uscarea și încălzirea agregatelor, iar în cazul fețelor, prin tratarea lor cu emulsii sau bitumuri fluide, diluate. Uneori, în cazul rocilor hidrofile (cuatfere, granituri, etc.), este necesar — înainte de amorsare — să se facă o înobilare a agregatelor sau a fețelor, printr'o tratare cu lapte de var, lapte de ciment, soluție de hidroxid de fier, etc.

9. ~ conductelor pompei, etc. [amorçage des conduites de la pompe, etc.; Ansaugenlassen der Leitung der Pumpe u. s. w.; priming of the pump pipes; vezeték beszívása; заливка насосного трубопровода помпы]. Mș.: Operațiunea de pornire a curentului de fluid într'o conductă, și începutul trecerii curentului de fluid prin pompă (prin scoaterea aerului, respectiv prin umplerea cu lichid a conductei de aspirație a pompei).

10. ~ erupției sondei [amorçage de l'éruption de la sonde; Einbringung der Eruptivbohrung; kicking off the well; szondakitérés begeriesztése; возбуждение извержения буровой скважины]: Operațiunea prin care se determină erupția unei sonde care nu pornește prin simpla înlocuire cu apă sau fițeu a noroiului din coloană și tubing. Se face prin injectarea de gaze comprimate cari, amestecându-se cu fluidul din coloană, să-i reducă greutatea specifică, pentru ca presiunea stratului productiv, învingând greutatea amestecului, să poată provoca erupția.

11. ~ exploziei [amorçage de l'explosion; Zündung der Explosion; ignition of an explosive charge; robbanás begyújtása; возбуждение, воспламенение взрывчатого вещества]: Operațiunea de aprindere a unei încărcături de pulbere sau de exploziv.

12. ~ injectorului [amorçage de l'injecteur; Ansaugenlassen des Injektors; priming of the

injector; injektor beszívása; присос, закачка инжектора]. Tehn.: Operațiune de pornire a curentului de combustibil prin injector (de ex. prin darea prealabilă a unui curent de abur).

1. ~ oscilațiilor [amorçage des oscillations; Schwingungserregung, Schwingungsanfachung; starting of the oscillations; lengés megindítása; возбуждение осцилляций]. Fiz., Tehn.: Când există un cuplaj între ieșirea unui amplificator și intrarea lui, amplificatorul poate intra în oscilație (se poate amorsa), dacă valoarea mărimii aplicate la intrare prin acest cuplaj e în fază și cel puțin egală cu valoarea mărimii originare aplicate. Aceasta poate fi o forță sau o presiune în cazul amplificatoarelor mecanice, o tensiune electrică în cazul amplificatoarelor electrice, etc. În cazul amplificatoarelor cu bandă largă, condițiunea de amorsare sau, mai precis, condițiunea inversă, de stabilitate, e mai complexă: Fie $A(\omega)$ caracteristica de amplitudine și $B(\omega)$ caracteristica de fază a circuitului obținut când se taie într'un punct oarecare circuitul închis format de amplificator și rețeaua de cuplaj, și se termină cuadripolul astfel obținut prin impedanțele preexistente în acest punct înainte de tăiere. Când frecvența variază, extremitatea vectorului $A(\omega)e^{jB(\omega)}$ descrie o curbă. Dacă această curbă nu încolăcește punctul $A=1$, $B=0$, sistemul e stabil (criteriul lui Nyquist).

2. **Amortisare** [amortissement; Dämpfung, zeitliche Dämpfung; damping; tompítás, oldaltompítás; амортизация, затухание, демпфирование, глушение]. Fiz.: Scăderea progresivă în timp a variațiilor mărimii caracteristice pentru un fenomen, raportate la valoarea de regim a mărimilor.

Amortisarea se numește

3. ~ critică [amortissement critique; kritische Dämpfung; critical damping; kritikus tompítás; непериодическое глушение или смягчение], dacă fenomenele la cari se referă sunt aperiode pentru valori mai mari ale ei, și oscilatorii pentru valori mai mici. Amortisarea unei mărimi se numește exponențială dacă mersul ei în timp e dat de produsul unei exponențiale de timp printr-o funcțiune periodică de timp, și liniară dacă mersul ei în timp e dat de produsul unei funcțiuni liniare care scade cu timpul, printr-o funcțiune periodică de timp — și anume cât funcțiunea liniară e pozitivă.

4. ~, factor de ~ [facteur d'amortissement; Dämpfungsmodul, Dämpfungsfaktor; damping factor; tompítási együttható; коэффициент затухания]. Fiz.: Raportul dintre decrementul logarithmic și dublul diferenței valorilor argumentului pentru două valori zero consecutive ale unei funcțiuni amortisate după o exponențială.

5. **Amortisarea oscilațiilor** [amortissement des oscillations; Schwingungsdämpfung; oscillation

damping; lengés tompítás; амортизация осцилляций]. V. sub Oscilațiilor, amortizarea ~.

6. **Amortisment** [amortissement; Tilgung; amortization; törlesztés; амортизация]: Mod de economisire, cu scopul de a reface un fond de investiție întrebuințat într-o întreprindere, de a restitui un împrumut, etc. Atât Statul cât și întreprinderile sau particularii, folosesc amortismentul pentru stingerea datoriilor sau refacerea fondurilor de investiție.

7. **Amortisor** [amortisseur; Dämpfer; damper; tompító, tompító berendezés; глушитель, демпфер, амортизатор]: Tehn.: Sistem fizic care se opune anumitor mișcări ale unui corp, prin forțe și momente antagoniste dependente de viteza corpului considerat, ceea ce se realizează printr-o disipație de energie în amortisor, disipație care să depindă de viteza corpului.

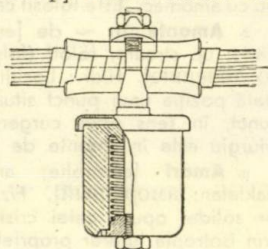

Fig. 86. Amortisor mecanic pentru vibrațiile liniilor electrice aeriene.

Figura 86 reprezintă un amortisor mecanic, cu un resort montat într'un cilindru greu, care lucrează când vibrează liniile electrice aeriene de cari e suspendat, prin faptul că mișcările cilindrului sunt decalate față de vibrațiile conductei aeriene. Reprezintă un tip de

8. ~ dinamic [amortisseur dynamique; dynamischer Dämpfer; dynamic shock absorber; dinamikus tompító berendezés; динамический амортизатор]: Amortisoarele dinamice au contragreutăți mobile când se întrebuințează pentru atenuarea vibrațiilor la torsiune ale unui arbore (arboarele motor).

9. ~ hidraulic [amortisseur hydraulique; hydraulischer Dämpfer; dash pot type shock absorber; hidraulikus lökéstopító; гидравлический амортизатор]: Se caracterizează prin frecarea dată de scurgerea unui lichid care e presat de pistonul amortisorului prin orificii calibrate (fig. 87). Sin. Amortisor de șocuri.

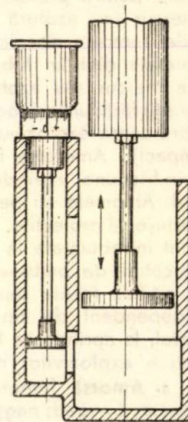

Fig. 87. Amortisor hidraulic.

10. ~ mecanic [amortisseur mécanique; mechanischer Stoßdämpfer; mechanic shock absorber; mekánikus tompító berendezés; механический амортизатор]. Mș.: Amortisor în care energia șocului e micșorată de un dispozitiv mecanic: resort, lame de fricțiune, etc.

1. ~ oleo-pneumatic [amortisseur oléo-pneumatique; pneumatisch-hydraulischer Dämpfer, Ölstoßdämpfer; oleo-pneumatic shock absorber; pneumatikus hidraulikus tompító berendezés; гидропневматический масляный амортизатор]. Av.: Amortisor lucrând combinat, pe bază hidraulică (ulei) și pneumatică. Se întrebuințează de ex. la piciorul trenului de aterisaj al avionului și ia, împreună cu pneul, șocul vertical la aterisare. Umplerea cu aer se face înainte de fiecare decolare, pe când pierderile de ulei, se împotătează mult mai rar (fig. 88).

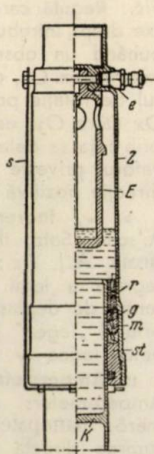

Fig. 88.
Amortisor oleo-pneumatic.

2. ~ pneumatic [amortisseur pneumatique; Luftstoßdämpfer; pneumatic shock absorber, air buffer; pneumatikus tompító berendezés; пневматический амортизатор]. Amortisor care disipează energia în aer sau în alt gaz care se comprimă.

După întrebuințarea ce li se dă, se disting diferite feluri de amortisoare, ca:

3. ~ al coliviei de extracție [amortisseur de cage d'extraction; Förderkorbdämpfer; drag spring of the hoisting cage; bányacsille mozgás-szabályozó szerkezet; амортизатор грузо-подъёмной шахтенной клетки]. Mine: Amortisor care se montează între colivia și cablul de extracție.

4. ~ de buclă [amortisseur de boucle; Nachwickeltrommel; loop damper; filmmenet szabályozó dob; звуковой амортизатор (перулятор)]. Cinem.: Aparat care consistă într'un tambur cu 32 de dinți și din mase regulate, care elimină, în aparatele cinematografice, mișcarea sacadată a filmului, între porțiunea filmului care se proiectează și aceea care servește la sonorizare.

5. ~ de direcție [amortisseur de direction; Lenkungsstoßfänger; direction shock absorber; irányító rúd, lökéstopító szerkezet; амортизатор управляющего механизма]. Auto.:

Amortisor care se fixează la extremitatea unei bare de legătură și servește drept locaș de articulație pentru nuca pârghiei respective și atenuează șocurile; în cazul direcției de automobil, reduce dela sine volanul în poziția inițială, după luarea virajului (fig. 89). Sin. Capăt de bară.

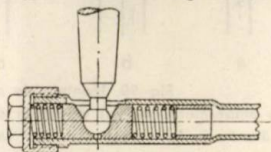

Fig. 89. Amortisor de direcție.

6. ~ de recul [amortisseur de recul; Rückstoßdämpfer; recoil cylinder; visszahatás tompító; амортизатор (компрессор) отдачи, отката

орудия]. Tehn. mil.: Dispozitiv care amortisează reculul gurilor de foc.

7. ~ de ruli [amortisseur de roulis; Dämpfungsvorrichtung; rolling damper; hajó lengéstompító berendezés; амортизатор боковой качки судна]. Nav.: Amortisor care servește pentru amortisarea mișcărilor de ruli ale navelor; el poate fi: Chilă de ruli [quille de roulis; Schlingerkiel; bilge keel; fenéklemész lengéstompító berendezés; утолщенная обшивка килевой части судна], consistând în plane subțiri, aplicate aproape normal pe fundul navei, cari dau un cuplu rezistent în timpul ruliului; cisternă de ruli [citerne de roulis, caisses anti-roulis; Schlingertank; anti-rolling tanks, water chambers; tartányos ~; водяные камеры, баки для амортизации качки судна], formată din vase comunicante în interiorul navei, cari reduc modulul de stabilitate inițială și deci măresc perioada de ruli, ca și amortismentul navei prin disiparea energiei corespunzătoare ruliului, prin frecarea masei lichide de pereții cisternei — și giroscop de ruli [gyroscope de roulis; Schlickscher Kreisel; anti-rolling gyroscope; giroszkopos tompító; гироскоп противобочковой качки судна], constituit dintr'un giroscop cu ax vertical, susținut de un cadru oscilând liber în jurul unei axe transversale — și care se opune mișcărilor de ruli.

8. ~ de sgomot de abur de emisiune [amortisseur du bruit de la vapeur d'échappement; Auspuffdampf-Schalldämpfer; dead steam silencer; kipuffogási hangtompító; шумоглушитель отработанного пара]. E constituit prin variația convenabilă a secțiunii coșului de locomotivă, în vederea amortisării sgomotului aburului ce iese pe coș.

9. ~ de șoc la pompa canadiană [amortisseur de chocs de la pompe canadienne; Stoßdämpfer der kanadischen Pumpe; shock absorber of the canadian pump; kanadai szivattyú visszahatás tompító; буферный амортизатор канадского насоса]. E constituit dintr'un manșon masiv de cauciuc, protejat la capete de roțele metalice prin cari trece prăjina canadiană, intercalat la capătul balansierului, între punte și șarniere — și servind la amortisarea șocurilor și a vibrațiilor de prăjină.

10. ~ de trepidații [sourdine; Schalldämpfer; silencer; rezgéstompító; глушитель, сурдинка]. E constituit dintr'o piesă de cauciuc, anexă a unei rozete de perete, cu care se prinde firul transversal de susținere a firului aerian de contact al unei căi de tracțiune — și servește la amortisarea trepidațiilor provenite dela firul aerian.

11. Ampatament [empattement; Achsstand, Radstand; axle base, wheel base; tengelyköz; колёсная база, расстояние между осями]. C. f.: Distanța dintre axele osiilor extreme ale unui vehicul.

12. ~ fix [empattement fixe; fester Achsstand, starrer Achsstand; rigid wheel base; szilárd vagy merev szerkezetű tengelyrendszer; неподвиж-

ная или жёсткая база (колёс)): Distanța dintre axele osiilor cuplare extreme ale locomotivei. Sin. Ampatament rigid.

1. $\sim$ total [empattement total; Gesamtachsstand; total wheel base; teljes tengelyköz; полная колёсная база аксы]: Distanța dintre axele osiilor extreme ale locomotivei sau vagonului.

2. **Ampelografie** [ampélographie; Ampelographie; ampelography; ampelografía; ампелография]. Agr.: Capitol al Viticulturii, care se ocupă cu descrierea speciilor și varietăților viței de vie, pentru cunoașterea caracterelor lor botanice specifice și a aptitudinii lor de a fi cultivate.

3. **Ampenaj** [empennage; Leitwerk; tail plane, tail surface; irányító szárnyak; хвостовое оперение, стабилизатор самолёта]. Av.: Organ de stabilizare și de comandă, format din plane fixe și mobile, montate în partea din spate, mai rar în cea din față, a fuselajului și servind la echilibrul, stabilitatea și maniabilitatea avionului. Ampenajul e compus din: ampenajul vertical, cu derivă (fixă) și direcție (mobilă), — și ampenajul orizontal, cu stabilizator (fix) și profundor (mobil), iar în față, cu aripioarele (mobile).

4. $\sim$ Flettner [gouvernail F.; F.-Ruder; F. rudder; F.-féle irányító szárnyak; рулевое оперение Флеттнера]: Ampenaj compensat, cu partea mobilă completată cu un mic ampenaj auxiliar, care-i imprimă mișcarea inițială. În totalitatea lui, ampenajul are forma de S.

5. $\sim$ fix [plan fixe; Flosse; fin; fix helyzetű irányító szárnyak; вертикальный стабилизатор]. Av.: Partea fixă a ampenajelor, a cărei poziție față de axele generale ale avionului poate varia numai în limite restrânse, fiind comandată de pilot. Rolul acestei părți fixe e să stabilizeze și să amortizeze mișcările avionului comandate de ampenajul mobil.

6. $\sim$ mobil [gouverne; Ruder; rudder; mozgó irányító szárnyak; подвижное, рулевое оперение]. Av.: Partea mobilă a ampenajelor, a cărei poziție e comandată în limite relativ largi de pilot sau de pilotul automat. Servește la comandarea evoluției avionului și la compensarea insuficienței părților fixe în menținerea stabilității pe traiectorie a avionului, în cazul unor forțe externe (curenți).

7. **Amper** [ampère; Ampere; ampere; ampër; ампер]. El.: Unitatea practică absolută și unitatea internațională a intensității curentului electric. Un amper internațional e intensitatea curentului electric constant care, trecând printr-o soluție apoasă de azotat de argint, depune pe electrozi câte 0,001118 grame de argint pe secundă (vechea definiție a amperului legal). În prezent e legalizat în cele mai multe țări amperul absolut: Un amper absolut e intensitatea curentului electric care, trecând prin două fire paralele, lungi și la distanța de un metru unul de altul, dă între cele două fire o forță de 2×10^{-7} newtoni/m.

8. **Ampère**, regula lui $\sim$ [règle d'A.; A.'s Regel; A.'s rule; A. szabály; правило Ампера].

Fiz.: Regulă care definește sensul triedrului de axe drept, întrebuițat în electromagnetism: Presupunând un observator așezat după una dintre axe, de ex. Oz, cu capul în direcția pozitivă, sensul de rotație pozitiv în planul perpendicular dela Oz către Oy, este același cu sensul care merge prin fața sa dela dreapta la stânga; dacă observatorul privește în direcția pozitivă a axei Oz, direcția pozitivă a axei Oy este la stânga sa.

9. $\sim$, **teorema lui** $\sim$ [théorème d'A.; A.'scher Satz; theorem of A.; A. tétele; теорема A.]. Fiz.: Cazul particular al forme integrale a legii circuitului magnetic, când curentul de deplasare e zero. Se numește impropriu și „legea” lui Ampère. V. Circuitului magnetic, legea $\sim$.

10. **Ampermetru** [ampèremètre; Strommesser, Amperemeter; ampermeter, ammeter; árammérő; амперметр]. El.: Instrument pentru măsurarea directă sau indirectă a intensității curenților electrici. Indicațiile ampermetrelor se dau de obicei în amperi, de unde și numirea. După mecanismul lor de măsură (v. sub Instrumente electrice de măsură), ampermetrele sunt: cu cadru mobil (electromagnetice sau cu fier moale), electrodinamice sau dinamometrice, cu inducție și electrotermice (cu fir cald). Pentru intensități ale curentului de măsurat până la cca 200 amperi, ampermetrele se montează direct în serie pe conductă electrică (a, fig. 90); pentru intensități mai mari, în curent continuu, se montează în paralel cu o rezistență electrică (shunt) legată în serie pe conductă (montaj folosit mai rar în curent alternativ) (b, fig. 90), iar în curent alternativ, ampermetrele se leagă în secundarul unui transformator de măsură de intensitate, care nu e pus la pământ (c, fig. 90) pentru joasă tensiune — și e pus la pământ pentru măsurători în înaltă tensiune (d, fig. 90). La acumulator, ampermetrul indică, pe lângă intensitatea curentului din circuitul principal și sensul lui (încarcă-descarcă). Pentru aceasta, scara gradată are punctul zero la mijloc.

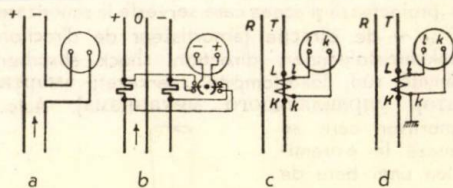

Fig. 90. Montaje de ampermetre.

a) ampermetru montat direct în serie; b) shunt, pentru măsurători, în curent continuu sau alternativ; c) ampermetru de curent alternativ în secundarul unui transformator de măsură de curent fără punere la pământ; d) aceeași schemă de legătură, dar cu secundarul pus la pământ pentru măsurători în înaltă tensiune.

11. **Amperoră** [ampère-heure; Amperestunde; ampere-hour; ampër-óra; ампер-час]. El.: Unitate practică uzuală de sarcină electrică, egală cu 3600 coulombi.

1. **Amperometru** [ampèreheuremètre; Amperestundenzähler; ampèrehourmeter; ampérórámérő; АМПЕР-часовой счётчик]. *El.*: Instrument de măsură înregistrator pentru măsurarea sarcinii electrice (în amperore).

2. **Amperspiră pe metru** [ampère-tour par mètre; Amperswindungen je Meter; ampere turn per meter; méterenkénti ampér-tekeres; АМПЕР-виток на метр]. *El.*: Unitate de intensitate a câmpului magnetic, egală cu intensitatea câmpului magnetic care se stabilește în vid, în centrul unei spire circulare având raza de o jumătate de metru, și străbătută de curentul electric de un amper.

3. **Amperspire** [ampère-tours; Amperewindungen; ampere turns; ampér-tekeresek; АМПЕР-на метр]. *El.*: Unitate de intensitate a câmpului unei bobine prin curentul care trece prin ele, exprimat în amperi. Amperspire se întrebuințează adesea ca unitate de tensiune magnetomotoare și se definește în acest caz ca integrală de linie a unui câmp magnetic de o amperspiră pe metru, pe distanța de un metru în direcția câmpului.

4. **Amplasament** [emplacement; Ansatzpunkt, Stelle, Stellung; site, plan, position; hely, elhelyezés, elrendezés; расположение, местонахождение, место установки или постройки]. Locul de așezare al unei instalații, al unui dispozitiv sau construcții existente, desființate sau proiectate.

După felul instalației, al dispozitivului sau al construcției, se pot da ca exemple:

5. ~ de baterie [place de batterie; Schiessplatz; battery emplacement; ütegállás; место (позиция) предназначенное для установки батареи]. *Art.*: Suprafață de teren amenajată pentru a primi tunurile unei baterii în vederea tragerilor. Amplasamentul trebuie să îndeplinească anumite condițiuni de tragere, de comandă, siguranță, aprovizionare, etc.

6. ~ de fortificație [emplacement de fortification; Stellung, Nest, Stand; gun emplacement; megerősített állás, kiépített állás; расположение временного укрепления (фортификации)]. Lucrare de fortificație pasageră (constituită din platforma pentru armament și locașele servanților), captușită sau nu, după timpul și materialul disponibil. Spre deosebire de termenul locaș de tragere, care se referă numai la lucrările mai mici, ca acelea pentru pușca mitralieră, mitralieră, aruncător sau tunul anticar — termenul amplasament se referă și la lucrări mai întinse, cum sunt cele pentru baterie. — Uneori se înțelege prin amplasament numai locul care va fi ocupat de o armă neportativă împreună cu servanții săi, și pe care se vor executa, în măsura posibilităților, lucrările de apărare corespunzătoare.

7. ~ de pod [emplacement du pont; Brückanlage, Brückenstelle; bridge's place; hid hely; расположение моста]. *Pod.*: Locul pe unde o cale de comunicație, susținută de un pod, trece peste un curs de apă, peste o altă cale de comunicație sau peste o depresiune de teren.

8. ~ de puț de mină [emplacement du puits de mine; Schachtansatzpunkt; location of mine shaft; tárnakezdet; расположение рудниковой шахты]. *Mine.*: Locul dela suprafața terenului unde se plasează un puț de mină. El trebuie să îndeplinească următoarele condițiuni de suprafață: să fie situat pe un teren suficient de mare, pentru a permite o viitoare dezvoltare a exploatării, să fie în apropierea căilor de comunicație, să fie ferit de inundații și să nu fie mișcător; următoarele condițiuni de adâncime: să nu fie situat deasupra unor exploatări vechi, să evite, pe cât se poate, formațiile cu nisipuri plutitoare și terenurile cu viituri puternice de apă — și următoarea condițiune de exploatare: să fie situat în apropierea centrului de activitate al viitoarei exploatări.

9. ~ de uzină, ~ de centrală [emplacement d'usine ou de centrale; Werkstelle, -platz; workshop space, shop place; gyártelep elhelyezése; место расположение завода или станции]. *El.*: Locul în care e plasată o uzină sau o centrală.

10. **Amplificare** [amplification; Verstärkung, Vergrößerung; amplification; erősítés; усиление, увеличение, расширение]. 1. *Fiz., Tehn.*: Operațiune de mărire a valorilor instantanee ale unei mărimi fizice cu ajutorul energiei date de o sursă de energie separată. — 2. *Tehn.*: Operațiunea de mărire a dimensiunilor unei lucrări.

11. ~ electrică [amplification électrique; elektrische Verstärkung; electrical amplification; villamos erősítő; электрическое усиление]. *El.*: Operațiunea de mărire a valorilor instantanee ale unei mărimi electrice, cu ajutorul energiei date de o sursă de energie separată. Mărirea electrică poate fi o tensiune, un curent sau o putere electrică. Uneori interesează obținerea unei puteri cât mai mari la o tensiune electrică aplicată de valoare dată.

12. ~ a hărții [amplification de la carte; Kartenvergrößerung; amplification of a map; térképnagyítás; увеличение карты]. *Cartog.*: Operațiunea măririi unei hărți, trecându-se dela o scară mică la o scară mai mare. Pentru amplificarea se folosesc: metoda pătratelor, metoda care folosește pantograful și metoda prin fotografiere.

13. **Amplificator** [amplificateur; Verstärker; amplifier; erősítő; усилитель]. *Fiz.*: Aparat care mărește valoarea mărimilor cari caracterizează un fenomen, luând energia necesară dela o sursă de energie separată.

14. ~ electric [amplificateur électrique; elektrischer Verstärker; electrical amplifier; villamos erősítő; электрический усилитель]. *Fiz.*: Aparat de mărire a amplitudinii unui fenomen electromagnetic, care împrumută suplimentul de energie necesară dela o sursă exterioară. Un amplificator cu lămpi poliode care, pentru amplificarea amplitudinilor întrebuințează reacțiunea se numește:

15. ~ cu reacțiune [amplificateur à réaction; Rückkopplungsverstärker; reaction amplifier; re-

akciós erősítő; реакционный усилитель]; cel care întrebuințează cuplajul prin rezistență, se numește

1. ~ cu rezistență [amplificateur à résistance; Widerstandverstärker; resistance amplifier; ellenállásos villamos erősítő; резистивный усилитель]; cel care întrebuințează fenomenele de rezonanță, se numește

2. ~ cu rezonanță [amplificateur à résonance; Resonanzverstärker; resonance amplifier; visszhang erősítő; резонансный усилитель], iar cel care întrebuințează cuplaje prin transformatoare, se numește

3. ~ cu transformator [amplificateur à transformateur; Transformatorverstärker; transformer amplifier; transzformátoros erősítő; трансформаторный усилитель].

4. ~ de înaltă frecvență [amplificateur à haute fréquence; Hochfrequenzverstärker; high-frequency amplifier; nagy frekvenciájú áram erősítő; усилитель высокой частоты]. Fiz.: Aparat întrebuințat pentru amplificarea unor oscilații de înaltă frecvență (adică de frecvențe mai înalte decât cele audibile). Clasificarea privește de obicei amplificatoarele de oscilații electromagnetice.

5. ~ de joasă frecvență [amplificateur à basse fréquence; Niederfrequenzverstärker; low-frequency amplifier; kis frekvenciájú áramerősítő; усилитель низкой частоты]. Fiz.: Aparat întrebuințat pentru amplificarea unor oscilații de joasă frecvență (de frecvențe audibile sau mai joase decât cele audibile). Clasificarea privește de obicei amplificatoarele de oscilații electromagnetice.

6. ~ raniță [amplificateur portatif à dos d'homme; Tornisterverstärker; knaosack amplifier; hátizsak - erősítő; портативный, ранцевый усилитель]; Amplificator telefonic militar, care amplifică într'un singur sens. Schimbarea sensului de amplificare se face printr'un releu automat, fiind comandat de curenții microfonici. Corespondenții trebuie să vorbească deci pe rând.

7. **Amplitudinea unei mărimi alternative simetrice** [amplitude d'une grandeur alternative symétrique; Amplitude, Scheitelwert einer symmetrischen Wechselgrösse; amplitude of a symmetrical alternating quantity; alternativ szimmetrikus lengő nagyságok amplitúdója; амплитуда переменной симметрической величины]. Fiz.: Valoarea maximă atinsă de mărime în timp de o perioadă, egală cu o jumătate din amplitudinea ei totală.

8. ~ totală a unei mărimi oscilante [amplitude totale d'une grandeur oscillante; Gesamtamplitude einer Schwinggrösse; total amplitude of an oscillating quantity; lengő nagyságok amplitúdója; полная амплитуда осциляционной величины]. Fiz.: Diferența dintre valoarea maximă și minimă a mărimii oscilante. — În meteorologie și climatologie se folosește mai ales amplitudinea totală (numită simplu ampli-

tudine). Termenul se folosește acolo și pentru mărimi cari nu variază periodic — și reprezintă diferența dintre valoare maximă și minimă a unei mărimi într'un anumit timp: amplitudine „aperiodică”, diferența dintre maximul și minimul mediei orare fiind numită amplitudine „periodică”.

9. **Amprentă** [empreinte; Abdruck; cast; lenyomat; слепок, оттиск отпечаток]. Artă: Reproducerea exactă, în spațiu sau în plan, a unui obiect, obținută prin imprimarea lui pe o substanță plastică.

10. **Amprente fiziologice** [empreintes physiologiques; physiologische Prägen; physiologikal prints; fiziologikus lenyomatok; физиологические оттиски, отпечатки]. Paleont.: Urmele lăuate de organisme în sedimente, reprezentând activitatea lor vitală. Ex.: găurile în stânci ale moluscelor litofage (Pholade) sau silofage (Terrede), urmele de viermi, pași de vertebrate, dejecțiuni (Coprolite). V. sub Fossil.

11. **Ampriză** [emprise; Enteignungsbreite, Baubreite, Gelände; expropriation territory, way territory, building ground; kisajátítási szélesség, építési szélesség; придорожная полоса подлежащая экспроприации, строительный участок дороги, дорожная стройплощадка]. Drum.: 1. Lățimea fâșiei de teren care se va expropria în vederea executării unui drum (ampriza drumului). — 2. Partea lucrată a unui drum, socotită pe profilul transversal (ampriza șoselei). — 3. În înțeles restrâns, porțiunea din profilul transversal al unei șosele ocupată cu lucrările de terasamente.

12. **Amsden**. Agr.: Varietate de piersecă de vară, cu fructul aproape mare, rotund. Pelița ușor pufoasă, de culoare verde-albicioasă și cu o roșeață purpurie și mată în partea din spate. Miez alb-verzui, ușor rozat sub peliță, fin, foarte zemos, ușor acidulat și aderent la sâmbure. Se coace de vreme, în a doua jumătate a lunii Iunie.

13. **Amurg** [crépuscule; Abenddämmerung; twilight; alkonyat; сумерки]. Meteor. Sin. Crepuscul. V. sub Meteorii optici.

14. **Amuș**. Ind. țăr.: Groapă cu apă și var în care tăbăcarul pune pieile pentru argăsit.

15. **Amuși**, a ~. Ind. țăr.: Operațiunea prin care tăbăcarul smulge părul de pe piei, după ce au stat în amuș.

16. **Amylo**, procedeu ~ [procédé amylo; Amylo-Verfahren; amylo-process; keményítőanyagok cukrosítása; амило-процес]. Ind. micrb.: Procedeu prin care zaharificarea materiilor amilacee se face cu ajutorul enzimei secretate de mucegaiul Mucor rouxii. După fierbere, cerealele (porumb, orez, etc.), sunt însămânțate cu sporii mucegaiului (Mucor rouxii) la temperatura de 38°. Prin dezvoltarea mucegaiului în 25...30 de ore, zaharificarea este terminată. Se coboară temperatura și se însămânțează cu drojdie. Se poate lucra în mediu sterilizat și se obține un alcool mai pur.

1. **An Chim.**: Simbol literal pentru Actinon.

2. **An** [année; Jahr; year; év; год]. **Astr.**: Intervalul de timp în care Pământul efectuează o revoluție în jurul Soarelui.

Se deosebesc: an anomalistic, astronomic, bisericesc, bisextil, calendaristic, comun, civil, an lună, an sideral, an solar, an stelar, an tropic.

3. ~ **anomalistic** [année anomalistique; anomalistisches Jahr; anomalistic year; anomálistikus év; неправильный, аномальный год]: Durata după care Pământul revine la periheliu. Fiindcă periheliul înaintază anual cu 11,5" pe ecliptică, anul anomalistic e cu 4 min 35,15 s mai lung decât anul sideral.

4. ~ **astronomic** [année astronomique; astronomisches Jahr; astronomical year; csillagászati év; астрономический год]. V. An solar.

5. ~ **bisericesc** [année religieuse; Kirchenjahr; ecclesiastical year; egyházi év; церковный год]: An calendaristic care variază în ceea ce privește începutul și sfârșitul lui (acestea fiind raportate la luni și zile) după natura calendarului bisericii care-l folosește.

6. ~ **bisextil** [année bissextile; Schaltjahr; bissextile year; szökő év; високосный год]: An calendaristic care are 366 de zile calendaristice și se repetă din 4 în 4 ani, cu excepțiunea anilor dela Hristos al căror număr se termină cu sute întregi.

7. ~ **calendaristic** [année civile; Kalenderjahr; calendar year; naptári év; календарный год]: Intervalul de timp dela 1 Ianuarie până la 31 Decembrie; numără, în general, 365 de zile calendaristice (an comun); din 4 în 4 ani, anul calendaristic poartă numirea de an bisextil și numără 366 de zile, ziua în plus fiind rezultată din însumarea plusului de ore, minute și secunde care constituie diferența dintre anul sideral sau anul tropic și anul civil; această zi se adaugă lunii Februarie; anii dela Hristos al căror număr se termină cu sute întregi nu sunt însă bisextili.

8. ~ **civil** [année civile; bürgerliches Jahr; civil year; polgári év; гражданский год]: An identic cu anul calendaristic (v.).

9. ~ **comun** [année commune; bürgerliches Jahr; civil year; közönséges év; обыкновенный год]: An calendaristic care are 365 de zile calendaristice.

10. ~ **lună** [année lunaire; Mondjahr; moon year; holdév; лунный год]: Timpul în care luna efectuează de 12 ori revoluția ei sinodică; anul lunar are 354 de zile, 8 ore, 48 minute și 36 secunde.

11. ~ **sideral** [année sidérale; siderisches Jahr, Sternjahr; sidereal year; csillag év, siderikus év; звездный год]: 1. Intervalul de timp necesar pentru ca Soarele — în mișcarea lui aparentă — să descrie complet drumul său — numit ecliptică — adică să parcurgă 360° față de sistemele de referință inerțiale; acest interval de timp cu-

prinde 365 de zile, 6 ore, 9 minute și 9,35 secunde. — 2. Timpul de revoluție a Pământului, după a cărui trecere Soarele apare iarăși la aceeași stea fixă a eclipticei; anul sideral este considerat constant, având 365,2563 zile siderale.

12. ~ **solar** [année solaire; Sonnenjahr; solar year; nap év; солнечный год]: Durata după care Pământul revine în același punct caracteristic al orbitei sale; dacă acesta e punctul vernal anul solar e an tropic; dacă acesta e periheliul, anul solar e an anomalistic, etc.

13. ~ **stelar** [année stellaire; Sternjahr; star year; tropusi év; звездный год]. V. An sideral.

14. ~ **tropic** [année tropique; tropisches Jahr; tropical year; tropusi év; тропический год]: Intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale Soarelui prin punctul vernal, adică prin punctul în care ecliptica intersectează planul ecuatorului (la echinoxul de primăvară); acest punct are o mișcare retrogradă, descriind anual un arc de cerc de 50,2", fapt care determină — pentru anul tropic — un interval de timp mai mic decât al anului sideral, și anume, actualmente, de 365 de zile, 5 ore, 48 minute și 46,04 secunde.

15. **An platonice** [année platonique; platonisches Jahr; platonice year; platonikus év; платонический год]: Durata de aproximativ 26 000 ani siderali, în care axa de rotație a pământului efectuează o rotație completă în jurul polului eclipticei. Sin. An mare.

16. **An lumină** [année lumière; Lichtjahr; light year; fény év; год-свет]. **Astr.**: 1. Distanța străbătută de lumină într'un an, egală cu a 3,25-a parte dintr'un parsec. Anul lumină este unitatea de măsură în care se exprimă depărtarea dela pământ la o stea; exprimată în km, e: $300\,000\text{ km/s} \times N = 9460$ miliarde kilometri, N fiind numărul secundelor dintr'un an.

17. **Ana** [corde supérieure des filets de pêche; Obersaumleine; upper cord of fishing nets; horog elosztó és tartózsínor; верхняя верёвка рыболовной сети]: 1. Frânghia de care sunt suspendate, la distanțe egale, undițele sau cârligele carmacelor. — 2. Frânghia cu plute dela marginea superioară a mrejelor și a altor rețele pescărești.

18. **Anabazină** [anabasine; Anabasin; anabasine; ánábazin; Анабазин]. **Chim.**: Alcaloid isomer cu nicotina, alături de care se găsește în Anabasis aphylla, plantă toxică asiatică. Se găsește și în tutun.

19. **Anabitu** [anabitu; Anabitu; anabitu; ánábitum; анабитум]. **Ind. petr.**: Bitum în faza de formație. Ex.: ceară sapropelică, ceară de alge, ceară montană, adipocire, etc. E constituit din acizi organici liberi, din esteri cerși și hidrocarburi.

20. **Anabolism** [anabolisme; Anabolism; anabolism; ánábolizmus; анаболизм]. **Chim. biol.**: Totalitatea proceselor biochimice cari au loc în organismele vii, și prin cari se sintetizează substanțele necesare vieții.

1. **Anaerob** [anaérobie; Anaerobe; anaerobe; *ánaerob bakteriumok; анаэробные бактерии*]. Chim. biol.: Bacteriile care pot trăi fără să consume oxigenul din atmosferă se numesc anaerobe. Oxigenul le este furnizat, în cele mai multe cazuri, prin descompunerea fermentativă a zaharurilor, iar uneori prin descompunerea apei în elemente.

2. **Anafor** [remole; Nehrstrom; vortex; parti őrvény; водоворот]: Vârtej de apă care se formează în lungul țărmurilor unui curs de apă. Anafoarele puternice sunt periculoase pentru vasele care navighează, deoarece acestea pot fi deviate din mers și chiar rotite pe loc, riscând astfel să atingă fundurile puțin adânci. La anafoare se pescuește, în Dunăre, somnul.

3. **Anafereză** [anaphorése; Anaphorese; anaphoresis; *ánáforézis; движение коллоидальных частиц к аноду*]. Chim. fiz.: Transportul particulelor coloidale spre anod, sub acțiunea unui curent electric. V. sub Electrofereză.

4. **Anaglifelor**, procedeul ~ [méthode des anaglyphes; Anaglyphenverfahren; anaglyphic method; *ánáglif eljárás; метод анаглифов*]. Fotgrm.: Procedeul întrebunțat în măsurătorile fotogrammetrice, pe baza căruia se obține imaginea în relief a unui obiect fotografiat în două clișee corespondente, proiectate prin intermediul aparatelor aeroproietoare multiple, în imagini colorate, respectiv roșu-albastru (colori complementare), imagini care, suprapuse și examinate cu ochelari colorați (colori conjugate cu filtrele proiectoarelor), duc la obținerea modelului optic, adică la vederea stereoscopică sau în relief.

5. **Anagon**. Exploziv întrebunțat în mine, format dintr'un amestec de azotat de amoniu, azotat de potasiu, ulei de în și pulbere de aluminiu (N. D.).

6. **Analagmatică**, curbă ~. V. sub Curbă.

7. **Analagmatică**, suprafață ~. V. sub Suprafață.

8. **Analatic**, punct ~ [point anallatique; analaktischer Punkt; anallatic point; *ánálláktikus pont; оптический дальномерный пункт, точка*]. Topog.: Punctul focal anterior al unei lunete. Sin. Punct analatic.

9. **Analatică**, lentilă ~ [verre anallatiseur; anallaktische Linse; anallatic lens; *ánálláktikus lencse; дальномерный объектив, линза*]. Topog.: Lentilă suplimentară așezată între obiectiv și reticul — cu scopul de a aduce vârful noului unghi stadimetric în centrul de stație al aparatului, respectiv cu scopul de a corecta distanța citită pe stadie, interceptată de firele stadimetric, cu distanța adițională cuprinsă între focalul anterior al obiectivului lunetei și centrul de stație al aparatului. Sin. Lentilă analatică.

10. ~, lunetă ~. Topog. V. sub Lunetă.

11. **Analcid**. Insctacid dintre cele mai puternice. Se obține prin dizolvarea gamexanului (hexaclorciclohexan) în white-spirit sau sub formă de praf, prin amestecarea acestuia cu talc (95%). Gamexanul se prepară prin cloru-

rarea benzenului pe cale fotochimică și izolarea isomerului γ ; de aici și numele de Gamexan. Țesăturile stropite cu o soluție de 5% analcid fac să moară insectele care vin în contact cu ele. Durata de eficacitate, după o stropire, este de cca 3 luni. Analcidul este întrebunțat pentru a combate tifosul exantematic, paludismul, rava-giile puricilor și ale insectelor care atacă pomii și plantele. Omoară, prin contact, purcii, păduchii, ploșnițele, gândacii, moliile, etc. Sin. Nitroxan.

12. **Analcim** [analcime; Analcim; analcime; *ánálcim; анальцим*]. Mineral.: Mineral din grupul zeoliților, cu formula chimică $\text{Na}[\text{AlSi}_2\text{O}_6]\cdot\text{H}_2\text{O}$. Cristalizează în sistemul cubic holocedric, în trapezoedri (cari pot atinge $7\cdot\cdot\cdot 8$ cm), sau se găsește în agregate granuloase și pământoase. E incolor, alb sau roșcat, cu luciu sticlos, spărtură neregulată, duritatea 5 și gr. sp. 2,2. Se găsește în cavi-tățile rocilor efuzive cavernoase (diabaze, melafire) și pe crăpăturile lor.

13. **Anale** [annales; Annalen; annals; *évkönyvek; анналы*]: 1. Scriere istorică în care evenimamentele sunt raportate an cu an. — 2. Publicație periodică, cu apariție la intervale de un an.

14. **Analgezie** [analgesie; Analgesie; analgesia; analgezia; *нечувствительность (к боли)*]: 1. Pierdere de sensibilității la durere a unui organism sau a unei părți din el, cu păstrarea sensibilității tactile. Această păstrare deosebește analgezia de anestezie. — 2. Provocarea analgeziei în înțelesul de mai sus.

15. **Analitică**, curbă ~. V. sub Curbă.

16. **Analitică**, funcțiune ~ [fonction analytique; analytische Funktion; analytic function; *analitikus függvény; аналитическая функция*]: 1. Intr'un punct x_0 : Funcțiune $f(x)$ de o variabilă reală x , care în jurul unei valori $x=x_0$ se dezvoltă în serie Taylor, convergentă într'un interval cu centrul în x_0 . — 2. Intr'un interval (a, b) : Funcțiune analitică în orice punct x din intervalul $(a < x < b)$. — 3. O funcțiune de mai multe variabile: $f(x, y, z)$ este analitică în punctul $P_0(x_0, y_0, z_0)$, dacă se dezvoltă în serie Taylor de $x-x_0, y-y_0, z-z_0$, convergentă într'un interval tridimensional cu centrul în P_0 . — 4. În domeniul complex: Funcțiunea obținută prin prelungirea analitică a unui element taylorian. În acest scop, se consideră inițial o serie întreagă $f(z)$, convergentă într'un cerc cu centrul într'un punct z_0 ; apoi se dezvoltă $f(z)$ în serie Taylor în jurul unui punct z_1 din cercul de convergență z_0 . Dacă cercul de convergență z_1 are o porțiune exterioară lui z_0 , domeniul de existență al lui $f(z)$ se mărește prin această porțiune. Repetând operațiunea, se poate defini $f(z)$ ca mulțimea tuturor elementelor tayloriene, obținute din unul dat, prin prelungire analitică. Această definiție precizează punctul de vedere al lui Weierstraß. — Uneori se numesc analitice funcțiunile monogene în sensul lui Cauchy-Riemann. O funcțiune monogenă nu este olo-morfă în tot domeniul ei de existență, adică nu admite o dezvoltare în serie Taylor. Teoriile lui

Cauchy, Weierstraß și Riemann se completează mutual. — Funcțiunile uzuale sunt toate analitice în afara punctelor singulare. Astfel: polinoamele, funcțiunile raționale, funcțiunile circulare directe și inverse, exponențiala și logaritmul, funcțiunile eliptice, etc. sunt analitice, considerate atât în domeniul complex, cât și în cel real. — 5. În cazul funcțiunilor de mai multe variabile complexe, definirea funcțiunilor analitice prin prelungirea unui element taylorian, adică a unei serii întregi, poate da naștere la dificultăți. De aceea, funcțiunea analitică este definită în analogie cu funcțiunea monogenă de o variabilă complexă.

1. ~, **geometrie** ~ [géométrie analytique; analytische Geometrie; analytic geometry; analitikus geometria; аналитическая геометрия]. V. sub Geometrie.

2. **Analitică**, suprafață ~. V. sub Suprafață.

3. **Analiză** [analyse; Analyse; Analysis; analysis; analizis; elemzés; анализ]: 1. Desfacerea unui complex în elementele lui. — 2. Descompunerea unei evoluții în fazele ei. — Deosebim:

4. ~ **cauzală** [analyse causale; kausale Analyse; causal analysis; okozati analizis; причинный анализ]: Analiză în care complexul e desfăcut în elementele sale, ținând seamă de relațiile cauzale dintre ele;

5. ~ **elementară** [analyse élémentaire; elementare Analyse; elementary analysis; elemi analizis; элементарный анализ]: Analiză în care complexul e desfăcut în elementele sale fără a ținea seamă de relațiile dintre ele;

6. ~ **logică** [analyse logique; logische Analyse; logical analysis; logikus elemzés; логичный анализ]: Analiză în care complexul e desfăcut în elementele sale, ținând seamă de relațiile logice dintre ele.

7. **Analiză** [balayage; Abtastung; scanning; letapintás; разложение изображения]. Eft.: În televiziune, operațiunea de explorare a unei imagini, porțiune cu porțiune, în vederea transformării intensităților luminoase în impulsuri electrice. Analiza poate fi executată prin linii alăturate sau alternate.

8. **Analiză bacteriologică** [analyse bactériologique; bakteriologische Untersuchung; bacteriological analysis; bakteriologiai vizsgálat; бактериологический анализ]. Chim. biol.: Analiză care determină numărul și felul microbilor dintr-o anumită cantitate de substanță.

9. ~ **biochimică** [analyse biochimique; biochemische Analyse; biochemical analysis; biokémiai analizis; биохимический анализ]. Chim. biol.: Capitol din chimia analitică, având drept scop recunoașterea și determinarea elementelor și substanțelor chimice cari joacă un rol fiziologic în organismul ființelor vii.

10. ~ **calitativă** [analyse qualitative; qualitative Analyse; qualitative analysis; minőségi elemzés; качественный анализ]. Chim.: Opera-

țiune de identificare și separare a constituenților unei substanțe chimice cu ajutorul reacțiilor caracteristice. În analiza calitativă, substanța cercetată este mai întâi dizolvată în solvenți convenabili. Din soluția obținută se precipită, după o schemă generală, elementele (compoziții substanței care se analizează) sub forma de precipitate greu solubile, caracteristice, sau cari se comportă specific la adăugirea de acizi, baze sau săruri. Uneori, în loc de precipitate, sunt folosite reacțiuni de colorare cari apar la adăugirea reactivului.

11. ~ **cantitativă** [analyse quantitative; quantitative Analyse; quantitative analysis; mennyiségi elemzés; количественный анализ]. Chim.: Analiză chimică prin care se determină cu precizie cantitatea de substanță dintr'un amestec, o anumită cantitate de ioni dintr'o combinație, sau cantitatea unui element din compoziția unei substanțe chimice. Din punctul de vedere al metodelor de lucru, analiza cantitativă se împarte în analiză gravimetrică, volumetrică, a gazelor și fizico-chimică.

12. ~ **chimică** [analyse chimique; chemische Analyse; chemical analysis; vegyelemzés, vegyvizsgálat; химический анализ]. Chim.: Operațiune de identificare sau determinare a compoziției chimice a unei substanțe, prin intermediul diferitelor reacțiuni.

13. **Analiză combinatorie**. V. Combinatorie, analiză ~.

14. **Analiză de arbore** [analyse d'arbre; Stamm-analyse; tree analysis; fanövés elemzés, fanövés vizsgálat; анализ дерева]. Silv.: Metodă pentru determinarea creșterii arboretului (în diametru, în înălțime, în suprafața de bază, în volum) în decursul întregii sale vieți.

15. **Analiză în picătură** [analyse à la goutte, analyse à la touche; Tüpfelanalyse; drop analysis; csepp vizsgálat, csepp elemzés; капельный анализ]. Microchim.: Microreacții calitative executate cu ajutorul unei tehnice speciale, pe cantități extrem de mici din substanța de cercetat. Reacțiile în picătură sunt reacții de colorare cu o mare sensibilitate, datorite atât tehnicii întrebuințate la executarea lor, cât și specificității reactivilor.

16. ~ **elementară** [analyse élémentaire; Elementaranalyse; elementary analysis; elemi analizis; элементарный анализ]. Chim.: 1. Determinarea cantitativă, prin ardere (combustiune), a elementelor constitutive dintr'o combinație organică. Sin. Analiză elementară organică. — 2. Determinarea procentului de carbon, de hidrogen, oxigen, sulf combustibil și azot din constituția unui cărbune.

17. **Analiză granulometrică** [analyse granulométrique; Kornprüfung; granulometric analysis; szemcseszerkezeti elemzés; гранулометрический анализ]. Rez. mat.: Determinarea și clasificarea după mărime, a granulelor sau pietricelelor cari alcătuiesc un material compus din gra-

nule de diferite mărimi. În construcții, analiza granulometrică se aplică în special la nisipuri și la pietrișuri. V. și Analiză mecanică.

1. **Analiză gravimetrică** [analyse gravimétrique; gravimetrische Analyse; gravimetric analysis; gravimetrikus elemzés; гравиметрический, весовой анализ]. Chim.: Determinarea, prin cântărire, a unui corp care e transformat, cu ajutorul unui reactiv, într-o combinație stabilă și cu o compoziție bine cunoscută. Sin. Analiză ponderală.

2. **Analiză imediată** [analyse immédiate; Immediate-analyse; immediate analysis; pillanatnyi állapot elemzés; непосредственный анализ]. Ind. cb.: Determinarea procentului de umiditate, cenușă (cărbune fix) și materii volatile din cărbuni.

3. **Analiză matematică** [analyse mathématique; mathematische Analyse; mathematical analysis; matematikai analisis; математический анализ]. Disciplină matematică având ca obiect studiul funcțiilor și al relațiilor dintre ele, cu ajutorul conceptelor de număr, de variabilă și de limită. Printr-o generalizare a operațiunilor efectuate în Algebră și prin introducerea conceptului de limită, Leibniz și Newton au fondat Calculul infinitesimal, punând astfel bazele Analizei matematice. Definite prin expresiunile lor analitice, funcțiile se împart în funcțiuni algebrice și transcendente, ultimele cuprinzând exponențiala și logaritmul, ca și expresiunile obținute din ele prin integrare, funcțiunile circulare și hiperbolice, inversele lor, etc. În conceptul modern de funcțiune, datorii lui Dirichlet, corespondența dintre două variabile x și $y = f(x)$ sau dintre două mulțimi de numere x și y , înlocuiește definiția mai veche, dată de expresiunea analitică. Studiul proprietăților generale ale funcțiilor clasificate, după anumite caractere specifice (continuitate, derivabilitate, nedeterminări, etc.), iar nu după înfrișarea lor algoritmică, a dat naștere unei a doua ramuri a Analizei: Teoria funcțiilor de variabile reale. Desvoltarea acesteia e sprijinită pe teoria mulțimilor, a lui Cantor, care are azi o existență autonomă și sprijine evoluția multor domenii ale matematicelor. În secolul trecut, Cauchy și Weierstraß au emis teoria funcțiilor de variabile complexe, care introduce noi instrumente de cercetare și reprezentare a funcțiilor (integrala lui Cauchy, produsele infinite, etc.) și dă metode generale de investigație a funcțiilor și integralelor eliptice, a funcțiilor automorfe, algebrice, etc. În unele probleme intervin relații în cari anumite funcțiuni sunt date, iar altele necunoscute. În teoria acestor relații, numită teoria ecuațiilor funcționale, prezintă importanță ecuațiile diferențiale, cu derivate parțiale, ecuațiile integrale, cele cu diferențe finite, integro-diferențiale, etc. Delimitarea domeniului Analizei matematice are o valoare convențională și temporară. Ca urmare a fecundității unor idei, anumite capitole se desvoltă și se desprind de corpul principal. Acesta este cazul Calculului

variațiunilor, care a condus la Analiza funcțională, al Calculului probabilităților, al Teoriei grupurilor continue, al Teoriei mulțimilor, al Topologiei, etc. Creată din necesitatea de a rezolva probleme puse de Geometrie și Fizică, Analiza matematică a devenit un instrument indispensabil de reprezentare pentru toate Științele, pe măsură ce ele se apropie de caracterul de științe exacte.

4. **Analiză mecanică** [tamisage, analyse mécanique; Siebversuch, mechanische Analyse; sifting mechanical analysis; mekánikai analisis; механический анализ]. Geot.: Determinarea proporțiilor diferitelor mărimi de granule cari compun un amestec mineral, sau un material pământos cu granulație mare ($> 0,06$ mm), prin cernere printr-o anumită serie de site și ciururi. Pe baza datelor obținute, se întocmește diagrama de ciuruire sau curba granulometrică a amestecului. Pentru materiale cu granulație fină ($< 0,06$ mm) se face analiza prin decantare. Pentru materialele cu granulație variată se face o analiză combinată, prin cernere și decantare. Sin. Analiză granulometrică.

5. **Analiză mecanică a solului** [analyse mécanique du sol; mechanische Bodenanalyse; mechanical soil analysis; mekánikai talajelemzés, ~ vizsgálat; механический анализ почвы]. Agr.: Stabilirea stării de dispersiune a solului prin determinarea procentului cu care particulele de diferite mărimi intervin în alcătuirea masei minerale a solului sau a oricărei sediment clastic. Dacă se referă la particulele obținute prin dispersare completă a masei minerale (particulele primare), se numește analiză mecanică granulometrică sau granulometrie; dacă se referă la stabilirea procentelor cu cari agregatele (particulele secundare) de diferite mărimi intervin în alcătuirea solului, astfel cum se găsește în stare naturală, se numește analiza agregatelor. Se consideră un număr restrâns de fracțiuni, fiecare fracțiune fiind caracterizată prin două valori limite ale diametrului particulelor considerate sferice. Asociația Internațională pentru Știința Solului a adoptat — pentru valorile limite ale diferitelor fracțiuni — sistemul zecimal al lui Atterberg și anume $0,002$ mm: argilă; $0,002 \dots 0,02$ mm: praf (măl); $0,02 \dots 0,2$ mm: nisip fin; $0,2 \dots 2$ mm: nisip grosier; $2 \dots 20$ mm: pietriș; ≥ 2 cm: pietre și bolovani. Fracțiunile cu particule mai mari de 2 mm (scheletul solului) sunt separate direct — cu ajutorul sitelor — prin cernere umedă sau uscată; cele sub 2 mm (pământul fin) se separă după ce — printr'un tratament prealabil — s'a obținut dispersarea completă în particule primare. Pentru separarea fracțiunilor fine se folosește fie o metodă de levigare (Kepecky, Krause, etc.), fie o metodă de sedimentare (cilindrul Wiegner-Gessner, metoda pipetei, cilindrul de decantare Atterberg, balanța Sven Odén) sau centrifugarea cu ajutorul supercentrifugei Sharples.

1. **Analiză microchimică** [analyse microchimique; mikrochemische Analyse; microchemical analysis; mikrokémiai elemzés; микрохимический анализ]. *Microchim.*: 1. Capitol al Chimiei analitice calitative și cantitative având ca obiect studiul metodelor de lucru cari întrebunțează cantități de substanță de ordinul miligramului. Analiza microchimică cuprinde: Microanaliza neorganică, organică, biochimică și a gazelor. Ceea ce caracterizează analiza microchimică, exceptând cantitățile mici de substanță cu cari se lucrează, este aplicarea pe o scară mare a legilor și a fenomenelor fizico-chimice în metodele ei de lucru, aplicare neobișnuită în Chimia analitică clasică. — 2. Termen impropriu pentru reacțiunile microchimice calitative executate la microscop, pentru cari s'a convenit să se întrebunțeze termenul de recunoaștere microchimică sau microcristalografie.

2. **Analiză nedeterminată** [analyse indéterminée; diophantische Analyse; indéterminée analysis; határozatlan elemzés; неопределенный анализ]. *Mat.*: Studiul rezolvării prin rădăcini întregi a sistemelor de ecuații în număr inferior numărului de necunoscute. *Sin.* Analiză diofantiană.

3. **Analiză oficială** [analyse officielle; offizielle Analyse; official analysis; hivatalos elemzés; anyagvizsgálat; официальный анализ]. *Determinarea compoziției și a caracteristicilor unui material sau ale unui produs, făcută de un laborator al Statului sau recunoscut de Stat.*

4. **Analiză ponderală**. *Chim. V.* Analiză gravimetrică.

5. **Analiză potențiometrică**. *Chim. V.* Titrare potențiometrică. *Sin.* Potențiometrie.

6. **Analiza prețurilor** [analyse des prix; Preisberechnung; price analysis; árelemzés; анализ цен]. *Totalitatea calculelor făcute la întocmirea unui proiect, în vederea stabilirii prețurilor unitare pe fiecare articol din deviz, ținând seamă de cantitățile de materiale, de timpul de lucru, utilaj, transporturi, cheltuieli de regie, sarcini sociale și fiscale, pierderi, beneficii, etc., pe baza prețurilor curente sau oficiale.*

7. **Analiză prin absorbție** [analyse par absorption; Absorptionsanalyse; analysis by absorption; abszorpciós analizis; абсорбтивный анализ]. *Analiza unei substanțe sau a unei radiații bazată pe studiul curbei de absorbție corespunzătoare.*

8. **Analiză rațională** [analyse rationnelle; rationelle Analyse; rational analysis; racionális elemzés; рациональный анализ, разбор]. *Chim., Ind. st. c.*: Dozarea și separarea materiilor prime ceramice de substanța argilaoasă care este complet solubilă la cald în acid sulfuric. Se realizează în prealabil o separare a impurităților accesorii (cuarț, feldspați, mică, etc.).

9. **Analiza solului** [analyse du sol; Bodenanalyse; soil analysis; talaj elemzés (vizsgálat); анализ почвы]. *Agr.*: Cercetarea solului la

diferite adâncimi, din punctul de vedere fizico-chimic, agrogeologic, biologic, etc. pentru a se cunoaște compoziția și proprietățile.

10. **Analiză spectrală**. *V.* Spectrală, analiză ~.

11. **Analiza structurii cristaline** [analyse de la structure cristalline; Kristallstrukturuntersuchung; crystal structure analysis; kristályszerkezet vizsgálata, ~elemzés; анализ структуры кристаллов]. *Fiz.*: Studiul structurii cristalelor și în particular al dispoziției atomilor în cristale, cu ajutorul razelor X.

12. **Analiză titrimetrică**. *Chim. V.* Analiză volumetrică.

13. **Analiza trenului** [analyse du train; Anweisungstelegramm für Züge; advertisement of the composition of the train; vasúti közlekedést irányzó távirat; телеграфное наставление по отправке поезда]. *C. f.*: Telegramă pe care o stație de cale ferată o dă altei stații cu privire la îndrumarea unui tren și în care se arată ora plecării, compunerea trenului (locomotive, vagoane), tonajul și stațiile în cari lasă și ia vagoane.

14. **Analiză volumetrică** [analyse volumétrique; volumetrische Analyse, titrimetrische Analyse; volumetric analysis; volumétrikus elemzés, térfogat elemzés; объемный анализ]. *Chim.*: Determinarea concentrației unei substanțe chimice sau a unui element prin măsurarea precisă a volumului consumat din soluția unui reactiv de concentrație cunoscută cu precizie. *Sin.* Analiză titrimetrică, Titrimetrie.

15. **Analizor** [analyseur; Analysator; analyser; fénypolarizátor; анализатор]. *Fiz.*: Nicol sau alt aparat de polarizare, cu ajutorul căruia se studiază starea de polarizație a unui fascicul de raze de lumină.

16. **Analizor armonic** [analyseur harmonique; harmonischer Analysator; harmonic analyser; harmonikus analizátor; гармонический анализатор]. *Fiz.*: Aparat pentru determinarea mecanică a amplitudinilor armonice cari intervin în dezvoltarea în serie Fourier a funcțiunii reprezentate printr-o curbă periodică. Folosește de obicei principiul de a transforma rotația proporțională cu timpul a unei roți într-o mișcare alternativă, spre a obține astfel — pe cale mecanică — proiecția suprafeței limitate de curbă, din care se obțin apoi constantele seriei Fourier prin integrare mecanică efectuată cu ajutorul unui planimetru. Pentru diferitele armonice se întrebunțează roți de diametri diferiți. Tipuri de analizoare armonice: Lord Kelvin, Yule și Le Conte, Mader, Stratton și Michelson.

17. **Analizor de bioxid de carbon** [analyseur pour bioxyde de carbone; Kohlendioxyd-Analysator; carbon dioxide analyser; szénsavelemző műszer; анализатор углекислого газа]. *Chim.*: Aparat automat cu ajutorul căruia se face, în industrie, analiza procentului de bioxid de carbon. Construcția lui se bazează pe variația de temperatură a unui ter-

mocuplu, provocată de procentul variabil de CO_2 din gazul de analizat, deoarece bioxidul de carbon e mai rău conducător de căldură decât aerul. Variațiile de temperatură înregistrate de termocuplu sunt indicate pe un cadran, în procente de CO_2 .

1. ~ de gaze arse [analyseur des gaz d'échappement; Abgasprüfer; exhaust gas tester; gázlemező műszer; анализатор отработанных газов]. Aparat pentru determinarea proporției de aer necesar unui combustibil pentru arderea completă într'un focar, prin analiza fizică sau chimică a gazelor de evacuare (fig. 91).

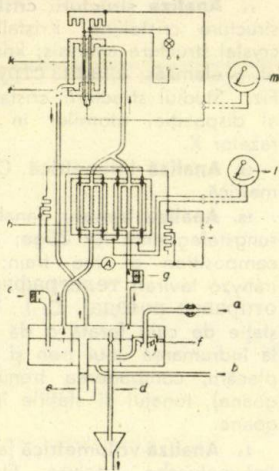

Fig. 91. Analizor de gaze arse. a) intrarea gazelor arse; b) intrarea apei; c) intrarea aerului; d) tub de scurgere; e) preaplin; f) dispozitiv de spălare; g) filtru de protecție; h) transmițător de CO_2 ; i) transmițător de $\text{CO}_2 + \text{H}_2$; k) catalizator; l) indicator de CO_2 ; m) indicator de $\text{CO}_2 + \text{H}_2$.

relațiile dintre anumite perechi, respectiv dintre toate perechile de concepte omologe, sunt egale (analogie parțială, respectiv totală). — 2. Termen pentru proporțiune (egalitatea a două rapoarte), în terminologia matematicienilor eleni.

3. **Analogiile lui Neper** [analogies de N.; N.-sche Analogien; analogies of N.; N.-féle analógiák; аналогии Непера]. Mat.: Proporțiuni privitoare la sinusurile, respectiv cosinusurile și tangentele trigonometrice ale semisumelor, semidiferențelor, respectiv jumătăților unghiurilor și laturilor unui triunghi sferic, stabilite de Neper.

4. **Analysis situs** [analysis situs; Analysis situs; analysis situs; анализ situs; аналитический метод situs]. Mat.: Topologia. Termen introdus de Leibniz și reintrodus de Riemann.

5. **Anamorfază** [anamorphose; Anamorphose; anamorphosis; ânâmorfozis; анаморфоз]. Mat.: Transformarea unei abace cu isoplete curbe în una cu isoplete drepte (în nomografie). — Fiz.: Desen deformat, care dă o imagine justă, dacă e privit fie dintr'un anumit punct, fie într'o oglindă specială (anamorfază catoptrică) sau printr'o lentilă specială (anamorfază dioptrică).

6. **Ananchytes** [Ananchytes; Ananchytes; Ananchytes; Ананхиты]. Paleont.: Echinid exociclic, de formă conică, comprimată lateral, cu fața inferioară plană, apex alungit, gura și anusul excentrice. Sunt forme cari se găsesc în special în faciesul de „crețea”.

Fig. 92. Ananchytes.

Speciile acestui gen se repartizează din Turonian până în Danian (fig. 92).

7. **Anaptychus** [anaptychus; Anaptychus; anaptychus; anaptychus; анаптих]. Paleont.: Piesă ovală sau subtriunghiulară servind de opercul amoniților. V. Aptychus.

8. **Anarmonic**, raport ~ [rapport anharmonique; Doppelverhältnis; cross-ratio; kettős viszony; ангармоническое или двойное отношение]. An. mat.: 1. Raportul anarmonic al unui sistem ordonat de 4 numere x_1, x_2, x_3, x_4 este expresiunea

$$(1) \quad (x_1 x_2 x_3 x_4) = \frac{x_3 - x_1}{x_3 - x_2} : \frac{x_4 - x_1}{x_4 - x_2},$$

numită și biraport. Dacă sistemul dat este supus unei transformări de forma:

$$(2) \quad x' = \frac{ax + b}{cx + d}; \quad (ad - bc \neq 0),$$

biraportul numerelor transformate are aceeași valoare

$$(x'_1 x'_2 x'_3 x'_4) = (x_1 x_2 x_3 x_4).$$

Este un invariant al familiei de transformări cu 3 parametri esențiali, definită (2), familie care formează grupul proiectiv al multiplicităților cu o dimensiune. În cazul particular $(x_1 x_2 x_3 x_4) = -1$, biraportul se numește armonic. Formele geometrice de prima speță (dreapta punctuală, fasciculul de drepte, fasciculul de plane) constituie un exemplu de astfel de multiplicități, cu elemente de ale lor putându-se forma birapoarte cu semnificație geometrică. În particular, raportul anarmonic a patru puncte A, B, C, D , pe o dreaptă, este câtul rapoartelor în cari C și D împart pe AB . Tăind un fascicul de patru drepte concurente cu o secantă, raportul anarmonic al celor patru puncte de intersecțiune este același, oricare ar fi secanta. Acest raport se numește raportul anarmonic al fasciculului. — 2. Raportul anarmonic a patru numere complexe z_1, z_2, z_3, z_4 sau al punctelor din plan cari au aceste afixe, este numărul:

$$\frac{z_3 - z_1}{z_3 - z_2} : \frac{z_4 - z_1}{z_4 - z_2}.$$

9. **Anason** [anis, anis vert; Anis; anise; âniz; анис]. Ind. alim.: Plantă erbacee aromatică (Pimpinella anisum L.) din familia umbeliferelor. Fructele ei au o aromă foarte pătrunzătoare și caracteristică. Macerate în alcool, sau în forma de infuziuni, se întrebuințează pentru fabricarea bomboanelor și a lichiorurilor (anisette).

1. **Anastigmatic**, obiectiv fotografic ~ [anastigmat; Anastigmat; anastigmat objective; aná-sztigmát lencse; ОБЪЕКТИВ АНАСТИГМАТ]. Fiz.: Obiectiv fotografic de tip modern, construit din sticle speciale, pentru întrebuintare universală. La aceste obiective, toate aberațiile sunt bine corectate. Pot fi dublele (simetrice și asimetrice) și triplete.

2. **Anatas** [anatașe; Anatas; anatașe, octahe-drite; anátász; АНАТАЗ]. Mineral.: Varietate de rutil, cristalizat în sistemul pătratic sub forma de cristale bipiramidale sau tabulare față de bază. Are culoarea brună-roșie sau neagră, cu luciu adamantin. Se găsește în zăcămintele alpine din roce gneisice, asociat cu adular și cuarț.

3. **Analexie** [anaféxie; Analexis; anatexis; anatexis; АНАТЕКСИС]. Geol.: Fenomen prin care, în zonele adânci ale scoarței, rocele se transformă în mase uniforme de gneise și de granite.

4. **Anauxit** [anaxite; Anauxit; anauxite; ánauxit; АНАУКСИТ]. Mineral.: $Al_2O_3 \cdot 3SiO_2 \cdot 2H_2O$. Mineral din grupul caolinitului; cristalizat în sistemul monoclinic. Duritatea 2,5; gr. sp. 2,524. Culoare albă; luciu sidefos.

5. **Ancabură** [encablure; Kabellänge; cable's length; kötélhossz; кабельтов (морская мера длины)]. Nav.: Unitate de lungime egală cu a 10-a parte dintr-o milă marină, întrebuintată pentru aprecierea distanțelor pe mare.

6. **Ancadrament** [encadrement; Rahmen; framing; keret; обрамление]. V. sub Chenar.

7. **Ancastament** [encastrement; Einschnitt; embedding; bemélyedés; гнездо, подпятник]. Nav.: Locaș amenajat în zidăria unui pereu sau a unui cheu, în care se montează paserela unui ponton, o schelă sau un scodru.

8. **Anchilostom** [ankylostome; Palissadenwurm, Haarwürmer; ankylostoma; kapcsos bélféreg; анкилостом]. Mic vierme intestinal (Ankylostoma duodenale, Dubini), care se prinde cu ajutorul mandibulelor de mucoasa intestinului, unde se închistează mai mult sau mai puțin adânc, găurește micile vase sanguine — și provoacă adesea adevărate emoragii, secretând, în același timp o substanță toxică și iritantă, care determină inflamarea generală a mucoasei intestinale și distruge hemoglobina sângelui cu care s'a amestecat.

9. **Anchilostomiă** [ankylostomiase, chlorose d'Egypte; Hakenwurmkrankheit; hookworm disease; ankilosztomiázis, kapcsos bélféreg okozta betegség; анкилостомияз]. Boală cauzată de prezența în organism a viermilor nematozi: Ankylostoma duodenale (Strongylus duodenale) în Europa, Africa și Asia; Necator americanus în America de Nord și Ankylostoma braziliense în America de Sud.

10. **Anchusa** italica, Retzius. Agr.: Limba boului.

11. **Analavă**. V. Enclavă.

12. **Ancolaj** [encollage; Schlichten; starching; retgézés; проклейка]. V. Incleire.

13. **Anconbrament** [encumbrance; Raumbedarf; required space, encumbrance; ürszelvény,

térszükséglet; потребный интервал, промежуток]: Spațiul necesar pentru așezarea, montarea, etc. a unui lucru sau dispozitiv anconbrant (v.).

14. **Anconbrant** [enconbrant; sperrig; bulky; torlasz; громоздкий, загромождающий]: Calitatea unor lucruri de a îngreuna sau împiedeca o trecere, ori a lua din spațiul necesar altor lucruri.

15. **Ancoră** [ancre; Anker; anchor; horgony; анкер, якорь]. Nav.: Piesă turnată sau forjată din oțel, etc., legată de navă printr'un lanț și care se lasă pe fund pentru a ținea nava pe loc. În trecut, ancorele constau din blocuri de piatră sau din cutii încărcate cu piatră. O ancoră se compune din următoarele părți: Inelul sau veriga (v.), adică partea de care se leagă lanțul ancorei, fixat pe un troliu de pe coarta navei; fusul sau tija (v.), partea de care se fixează, la capătul de sus, inelul, și din care se despart, la partea de jos, brațele; diamantul (v.) care este locul de întâlnire al brațelor cu fusul; brațele (v.), părțile cari se înfig în pământ prin ghiare (v.) și palma (v.), care formează partea plată a fiecărui braț. Ancorele de fluvii sunt cu câte 2...5 ghiare, iar cele de mare numai cu două. Ancorele de mare au avut, la început, brațele ghiarelor fixe, iar pentru înfigerea în pământ aveau o traversă (v.). Deosebim:

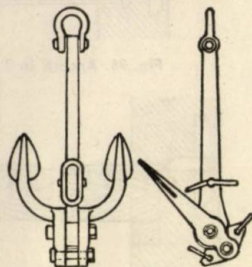

Fig. 93. Ancoră patent.

16. ~ patent [ancre articulées; Patent-anker; stockless anchor; szabadalmazott horgony; сочлененный якорь]: Ancoră cu brațele oscilante și fără traversă (fig. 93).

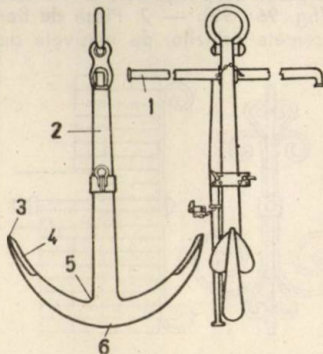

Fig. 94. Ancoră de amiralitate.

1) traversă; 2) fus; 3) ghiară; 4) palmă; 5) braț; 6) diamant.

Fig. 95. Ancoră ghiară de piscă.

17. ~ de amiralitate [ancre de l'amirauté; Admiralitäts-Anker; Admiralty anchor; tengernagyi

horgony; адмиралтейский якорь]: Ancoră cu brațe fixe și cu traversă mobilă. Se întrebuințează în marina franceză, iar la noi numai pe canoniere (fig. 94).

1. ~ de derivă [ancre flottante; Treibanker; drag, sea anchor; viharhorgony; влеченный, буксирный, пловучий якорь]: Dispozitiv constând dintr'un con de pânză remorcat la pupa navei sau a imbarcațiunii, și care, prin rezistența pe care o opune, împiedecă nava sau imbarcațiunea de a cădea între valuri. Sin. Ancoră de furtună.

2. ~ ghiară de pispică [grappin; Dreg; grappling hook, grapnel; macskaköröm; малый якорь, дрек, кошка]: Ancoră mică cu mai multe ghiare, care se întrebuințează pentru căutarea lanțurilor sau a altor obiecte căzute pe fundul apei (fig. 95).

3. **Ancoră** [ancre; Anker; anchor; falkötővas; анкер, анкерный болт]. Cs.: Piesă de

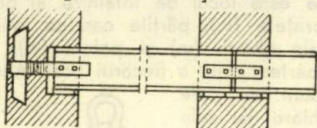

Fig. 96. Ancoră în T pentru ziduri.

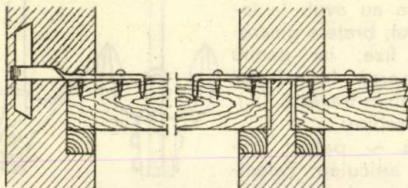

Fig. 97. Ancoră la grinzile unui planșeu de lemn.

fier în formă de S, T, C sau X, fixată de capătul unui tirant servind la legarea zidurilor între ele, a coșurilor de șarpanta acoperișurilor, a fermelor de ziduri, etc. (fig. 96...99). — 2. Piesă de fier care prinde reazemele grinzilor de masivele de

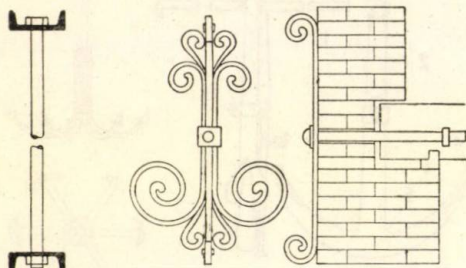

Fig. 98.

Ancoră de tirant.

Fig. 99. Ancoră exterioară pentru ziduri.

zidărie pe cari sunt așezate, când există tendința de deplasare sau de smulgere (fig. 100). — 3. Drum.: La îmbrăcămintele rutiere din beton de

ciment, ancorele sunt vergele de fier rotund, fără ciocuri, cu diametrul de 14...18 mm, lungi de 1,00...1,20 m, așezate la distanța de 0,70...1,50 m unele de altele, normal pe rosturile verticale și la jumătatea grosimii planșelor îmbrăcămintei, pentru a transmite forțele dela o planșă la alta și a opri denivelarea planșelor adiacente. La rosturile de dilatare se așază

ancore speciale, numite gujoane, pentru a permite deplasarea planșelor în plan orizontal.

4. **Ancoră** [boulon, ancre de fondation; Fundamentanker; anchor bolt; alapcsavar; фундаментальный анкерный болт]. Mș.: Bulon special care servește pentru a fixa (consolida) două corpuri între ele, în particular batiul unei mașini de fundația ei.

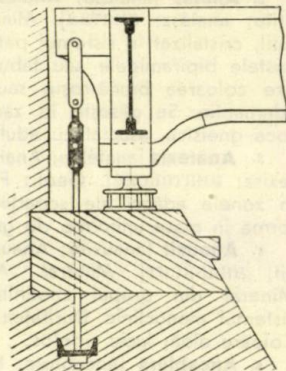

Fig. 100. Ancoră mobilă pentru grinzile podurilor.

5. **Ancoră de căldare** [tirant de chaudière; Dampfkesselanker; boiler stay; gőzkazánmerevítő; котельная связь, котельный анкер]. Mș.: Piesă de consolidare servind la legarea între ei a pereților focarului și ai căldării verticale de locomotivă și locomobilă, pentru a împiedeca deformarea lor în serviciu. — După destinație, o ancoră poate fi:

6. ~ de dilatație [tirant de dilatation; Bügelanker, nachgiebiger Anker; crown bar yoke, adjustable yoke, dilatation yoke; dilatációs merevítő; балка свода огневой коробки]: Ancoră mobilă, între cerul focarului și placa tubulară a cutiei de foc, sau între cerul focarului și plafonul căldării verticale. Permite o deplasare ușoară a cerului de focar, când placa tubulară se dilată neuniform față de ceilalți pereți ai cutiei de foc. V. sub Cerul focarului.

7. ~ la placa portală a căldării verticale [tôle de protection; Blechanker; gusset stay; lemez-tartó; анкерная связь в виде железного листа]: Ancoră de legătură între placa portală și pereții laterali ai căldării verticale la locomotive. Este formată dintr'o tablă prinsă de pereți prin corniere nituite;

8. ~ la placa tubulară [tirant de plaque tubulaire, bride de renfort; Bodenanker; palm stay; csőfalmerevítő; лапчатая связь, днищевая связь]: Ancoră de legătură din tablă, între placa tubulară și burta căldării orizontale a locomotivei. Prinderea de placa tubulară se face prin șuruburi cu cap nituit, iar prinderea de burta căldării, prin nituire;

1. ~ longitudinală [tirant longitudinal; Längsanker; longitudinal stay; hosszmerévitő; продольная анкерная балка]: Ancoră de legătură din bare rotunde, între placa portală a căldării verticale la locomotive și căldarea orizontală. Legarea se face prin înșurubare, fie direct, fie prin intermediul unei piese nituite;

2. ~ transversală [tirant transversal; Queranker; cross stay; keresztmerévitő; поперечная связь, раскос]: Ancoră de legătură din bare rotunde, între pereții laterali ai căldării verticale, în spațiul deasupra cerului de focar. Legarea se face prin înșurubarea ei în piese nituite de pereții căldării;

3. ~ verticală de plafon [tirant vertical du ciel du foyer; Deckenstehbolzen; crown stay bolt; menyezettartó; анкерная связь для крепления неба котла]. V. sub Șurub de plafon;

4. **Ancoră** de turlă [hauban; Ankerseil; anchoring cable of a derrick; kihorgonyzó kötél; анкераж, анкерный кабель буровой вышки]. *Ind. petr.*: Cablu cu care se asigură turnul sondei contra răsturnării pe care ar cauza-o vântul. Ancorele sunt dispuse în diagonală și pe două rânduri. Capetele superioare sunt legate de montanții turlei, iar capetele inferioare sunt legate la o fundație prin intermediul unui manșon de întindere.

5. **Ancoraj** [ancrage; Verankerung; anchoring; kihorgonyzás; анкераж, укрепление, закрепление]. *Cs.*: 1. Fixarea unei piese sau construcții metalice ori de lemn pe o zidărie, cu ajutorul unor baloane, vergele, cabluri, etc., astfel ca să reziste la răsturnare sau deplasare sub acțiunea forțelor verticale, înclinate sau orizontale. — 2. Legătura făcută la un zid de sprijin, la o construcție de lemn, respectiv la o boltă, ca să reziste la împingerea pământului sau la acțiunea unor sarcini înclinate (fig. 101 și 102). — 3. Vergea metalică având un capăt îndoit, înecată în zidărie și celălalt capăt ieșit din planul zidăriei constituind un punct fix pentru a lega o piesă metalică sau de lemn. — 4. Dispozitiv format din fiare rotunde (ancore) cari se pun, după anumite reguli, la rosturile pavajelor de beton de ciment și, uneori, la fundațiile de beton ale pavajelor definitive, pentru a transmite forțele dela o planșă

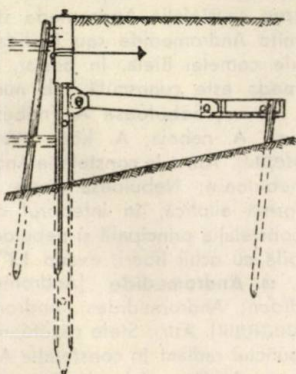

Fig. 101. Ancoraj la palplanșe.

la alta, în dreptul rosturilor și a opri deplasarea sau denivelarea lor. V. sub Ancoră.

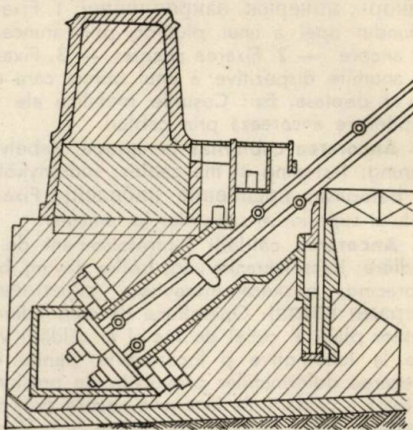

Fig. 102. Ancorajul cablurilor podurilor suspendate.

6. **Ancoraj** [ancrage, mouillage; Ankergrund; anchorage; horgonyhely; якорное место]. *Nav.*: Spațiu sau loc pentru ancorare. (Pe malul apelor sau pe hărțile cari indică locurile bune de ancoraj se pune ca semn o ancoră cu brațele în partea de jos; când locul nu este bun de ancoraj, semnul de pe malul apelor sau de pe hărți este o ancoră cu brațele în sus).

7. **Ancoraj inferior** [ancrage inférieur; Unterriegel; anchor hold down; kanadai szivattyúk alsó lerögzítése; нижнее крепление, обхват]. *Ind. petr.*: Dispozitiv pentru fixarea și etanșarea părții inferioare a pompei canadiene insert în locașul respectiv, cu posibilități de extragere.

8. ~ **superior** [ancrage supérieur; Oberriegel; top lock; kanadai szivattyúk felső lerögzítése; верхнее крепление, обхват]. *Ind. petr.*: Dispozitiv la pompele canadiene insert pentru fixarea și etanșarea părții superioare a pompei în locașul respectiv, cu posibilitatea de extragere.

9. **Ancorajul stâlpului** [hauban de poteau; Mastanker; guy for hoisting poles; oszlop horgony; анкераж столба]. *Elt.*: Dispozitiv de fixare a stâlpului, prins de el la o anumită înălțime dela pământ format din cabluri metalice, în general de oțel zincat, ancorate în pământ (fig. 103).

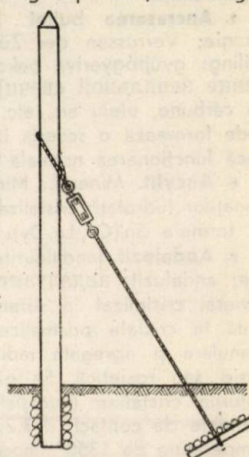

Fig. 103. Ancorajul stâlpilor conductelor electrice aeriene.

1. **Ancorare** [ancrage; Ankerung; Verankerung; anchoring; kihorgonyzás; постанoвка на якорь, анкераж, закрепление]: 1. Fixarea de fundul apei a unui plutitor, prin aruncarea unei ancore. — 2. Fixarea ancorei. — 3. Fixarea prin anumite dispozitive a unui obiect care altfel s'ar deplasa. Ex.: Coșurile metalice ale instalațiilor se ancorează prin cabluri.

2. **Ancorarea cablurilor** [amarrage; Kabelverankerung; fastening of the cables; sodronykötél-vég befogása; крепление кабелей]: Fixarea capătului superior al cablurilor la funicular.

3. **Ancorarea căldării** [entretoisement de la chaudière; Kesselverankerung; boiler staying, boiler bracing; gözkazán-merevítés; укрепление анкерами котла]: Operațiune de consolidare a pereților plani ai cutiei de foc și ai căldării verticale la locomotive și locomobile, pentru împiedecarea deformațiilor provocate de presiunea interioară a căldării. Se face prin ancore (v.), prin antretoaze (v.) și șuruburi de plafon (v.). V. sub Cutii de foc.

4. **Ancorot** [grappin; Enterhaken; kedge anchor; kishorgony; заводной, малый якорь, верт]: Ancoră de dimensiuni mici, întrebuințată pentru ancorarea imbarcațiunilor ușoare.

5. **Ancoșă** [encoche; Nut; notch; vâjat; паз, щель]. V. Crestătură de mașină electrică.

6. **Ancoșeză** [encocheuse; Tonspurstanze, Filmschablonenstanze; film perforating machine; film-sablonpres; фильмовый перфорационный штамп]. Cinem.: Perforator de negativ, cu profil adecvat, întrebuințat în cinematografie, fie pentru a elimina (la reproducere) frecvența nedorită pe care ar cauza-o porțiunea lipită a unei piste sonore, fie pentru a provoca o acționare automată a variatorului de lumină în mașinile de copiat filme.

7. **Ancrasarea bujiei** [encrasement de la bougie; Verrussen der Zündkerze; spark plug soiling; gyújtógyertya bekormózódása; загрязнение запальной свечи]: Depunerea de praf de cărbune, ulei ars, etc. pe electrozii bujiei, unde formează o scoarță izolatoare care împiedecă funcționarea normală a bujiei.

8. **Ancylit**. Mineral.: Mineral din grupul carbonaților hidratați; cristalizat în sistemul rhombic; cu formula $Sr_3(Сe, La, Dy)_4[(OH)(CO_3)_7] \cdot 3 H_2O$.

9. **Andaluzit** [andalousite; Andaluzit; andalusite; andaluzit; андалузит]. Mineral.: Al_2SiO_5 . Mineral cristalizat în sistemul rhombic. Se prezintă în cristale prismatice mari, sau în mase granulare și agregate radiare, de culoare cenușie sau roșietică. Se găsește metamorfic în șisturile cristaline (micașisturi și gneise) și în corneele de contact; d. 3,2; duritatea 7-7,5. La temperatura de 1350° începe să se descompună în mulți și silice. Se întrebuințează în ceramică.

10. **Andezin** [andesine; Andesin; andesine; andezin (földpát); андизин]. Mineral.: Feldspat calcosodic (amestec de 3 părți albit și 2 părți

anorit); cristalizează în sistemul triclinic; duritatea 5-6; gr. sp. 2,60-2,75. Caracteristic pentru rocele eruptive cu conținut mediu de siliciu.

11. **Andezit** [andésite; Andesit; andesite; andezit; андезит]. Petr.: Rocă vulcanică cu fenocristale de plagioclaz, andezin, amfibol și uneori biotit sau piroxen. Este corespondentul efuziv al dioritelor. Servește ca piatră de pavaj și de construcții.

12. **Andocare**. V. Indocare.

13. **Andorit** [andorite; Andorit; andorite; andorit; андорит]. Mineral.: $2 PbS \cdot Ag_2S \cdot Sb_2S_3$; cristalizează în sistemul rhombic; duritatea 3-3,5; gr. sp. 5,5. Coloarea cenușie de plumb; luciu metalic.

14. **Andradit** [andradite; Andradit; andradit; andradit; андрадит]. Mineral.: $Ca_3Fe^{+++}(SiO_4)_3$. Mineral din grupul granaților; cristalizează în sistemul cubic, clasa holodrică. Numit astfel după numele mineralogului d'Andrada.

15. **Andrews, curbe** ~ [courbes d'A.; A.-sche Kurven; A.'s curves; A.-féle görbék; кривые А.]. Fiz.: Sistem de isoterme ale unui fluid real, reprezentate în sistemul de coordonate p, v , p fiind presiunea și v volumul specific al fluidului.

16. **Andrewsit** [andrewsite; Andrewsit; andrewsite; andrevzit; андревсит]. Mineral.: $[Al_2(CuFe^{++})_3](OH_3 PO_4)$. Mineral din grupul fosfaților anhidri.

17. **Andromeda** [Andromède; Andromeda; Andromeda; Androméda; Андромеда]. Astr.: Constelație din emisfera boreală, formată din trei stele de mărimea a doua, o stea de mărimea a treia și numeroase corpuri astrale constituind frumoasa nebuloasă spirală Andromeda (M 31) și alte mici grupări; mărimea constelației este de cca 20°. La sfârșitul lunii Noemvrie apar din spre constelația Andromeda stele căzătoare numite Andromedide sau Bielide, cari sunt resturi ale cometei Biela. În popor, constelația Andromeda este cunoscută sub numele de Jghiabul.

18. ~, **nebuloasa** ~ [nébuleuse d'A.; A.-Nebel; A. nebula; A. köd; туманность андромеды]. Astr.: În constelația Andromeda sunt două nebuloase: Nebuloasa mare, planetară, având formă eliptică, în interiorul căreia este situată constelația principală și nebuloasa în spirală, vizibilă cu ochii liberi, având 12" mărime, albastră.

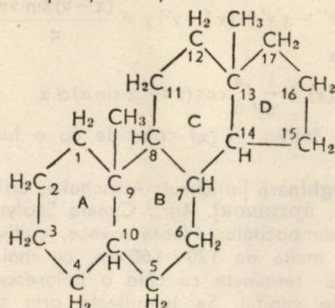
19. **Andromedide** [Andromédides; Andromediden; Andromedides; Andromédidák; Андромедиды]. Astr.: Stele căzătoare periodice, având punctul radiant în constelația Andromeda.

20. **Andron**. Arh.: În bisericile creștine, nume dat navei laterale din dreapta, rezervată bărbatilor.

21. **Andropogon saccharum**. V. Zaharoză.

22. **Androstan** [androstan; Androstan; androstan; androztán; андростан]. Chim. biol.: Hidrocarbură cu schelet steroic din care, teoretic, derivă hormonii sexuali masculini. Androstanul

are formula de structură după cum se vede constituită dintr'un ciclu pentanic lipit de unul fenantrenic și anume de inelul C și doi metili angulari în pozițiile 9 și 13:

1. **Androstadiol** [androstadiol; Androstandiol; androstandiol; androstadiol; андростандиол]. *Chim. biol.*: Substanță hormonal-activă cu schelet steric, având două grupări oxidril în pozițiile 3 și 17 (v. sub Androstan). Se obține prin reducerea Androsteronei și are o activitate hormonală mai mare decât aceasta.

2. **Androsteronă** [androsterone; Androsteron; androsterone; androsteron; андростерон]. *Chim. biol.*: $C_{19}H_{26}O_2$, (3 oxi 17 oxo androstan). Hormon sexual masculin, izolat din urină; androsterona este un steroid cu ciclurile saturate (v. sub Androstan). Produs hormonal de eliminare; injectat la animale castrate, produce dezvoltarea organelor genitale și apariția caracterelor sexuale masculine secundare. Prin injecții la claponi și măsurarea dezvoltării creștei, se poate aprecia activitatea produsului hormonal. Unitatea internațională este egală cu activitatea dezvoltată de 0,1 mg androsteronă cristalizată.

3. **Anelectrotonus** [anélectrotonus; Anelectrotonus; anelectrotonus; ánelektrotonus; АНЭЛЕКТРОТОН]. *El.*: Modificările dintr'un organism viu, situate în apropierea anodului, caracterizate prin scăderea excitabilității și conductibilității fiziologice, ca urmare a pătrunderii curentului electric în acel organism.

4. **Anemocinograf**. Meteor. V. sub Vânt, instrumente de măsură.

5. **Anemograf**. V. sub Vânt, instrumente de măsură.

6. **Anemogramă**. Meteor. V. sub Diagramă.

7. **Anemolite**. Mineral.: Numele vechiu și părăsit azi, pentru stalactitele de calcit.

8. **Anemometru** 1. [anémomètre; Anemometer; anemometer; ánemométer, gázsebességmérő; анемометр, анемораф]. *Fiz.*: Instrument constituit dintr'o mică roată cu palete sau cu emisfere și dintr'un mecanism cu roți dințate care indică numărul de rotații. Servește pentru măsurarea vitezei gazelor (fig. 104). V. și sub Vânt, instrumente de măsură. — 2. [anémomètre; Fahrtmesser; airspeed head, airspeed indicator head;

anemometer, repülési sebességmérő; анемометр]. *Av.*: Instrument care indică viteza relativă a avionului în raport cu aerul. E construit, de obicei, pe principiul tubului Pitot sau al tubului Venturi, legat la un manometru. Dă indicațiuni proporționale cu pătratul vitezei și cu densitatea aerului la altitudinea zborului. Coeficientul de proporționalitate depinde de poziția antenei pe care sunt fixate prizele de presiune ale anemometrului.

9. **Anemona**. Agr. V. Deditei.

10. **Anemostat** [anémostat; Anemostat; anemostat; ánémosztát, légosztókészülék; анемостат].

Inst. san.: Aparat întrebuințat în încălzirea centrală cu aer cald, pentru difuzarea aerului în încăperi, fără a produce curenți supărători.

11. **Aneroid** 1. [anéroid; Aneroid; aneroid; áneroid; анероид]: Capsulă barometrică plată, cu ondulațiuni circulare concentrice pe capace. E mai puțin inertă decât capsula barometrică normală și are o istereză mai mică. E indicată pentru barografele avioanelor rapide moderne (fig. 105 și 106). — 2. Barometru înzestrat cu o capsulă aneroidă. V. și sub Presiunea atmosferică, instrumente de măsură.

12. **Anestezie** [anesthésie; Anesthesia; anaesthesia; érzéketlenítés; аНЕСТЕЗИЯ]: 1. Pierderea sensibilității

conștientă a unui organism întreg sau a unei părți din el. — 2. Provocarea anesteziei în înțelesul de mai sus.

13. ~ electrică [anesthésie électrique; elektrische Betäubung; electrical anaesthesia; vilamos érzéketlenítés; электро-анестезия]. *El.*: Suspendarea mai mult sau mai puțin accentuată a sensibilității unui organism viu, prin curenți electrici.

14. **Anestezină** [anesthésine; Anesthesin; anaesthesin; anesztézín, érzéketlenítő szer; анестезин;]

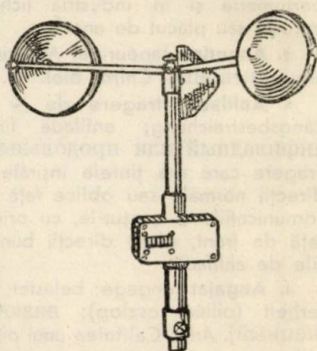

Fig. 104. Anemometru cu emisfere.

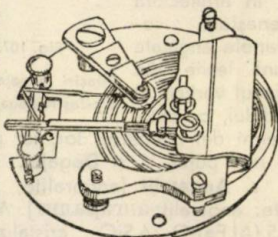

Fig. 105. Barometru aneroid.

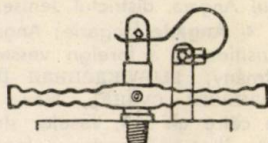

Fig. 106. Capsulă barometrică aneroidă (secțiune).

зин]. Chim.: Esterul etilic al acidului p-amino benzoic: $H_2N-C_6H_4-COOC_2H_5$. Are slabe însușiri anestezice. Se întrebuințează în medicină pentru anestezia locală.

1. **Anetol** [anéthol; Anethol; anethole; anétol; анетол]. Chim.: $H_3C-O-C_6H_4-CH=CH-CH_3$, p-metoxi-propenil-benzen. Se găsește în uleiul de anason și de mălură. Se întrebuințează în parfumerie și în industria lichiorurilor pentru mirosul său plăcut de anason.

2. **Aneurină** [anéurine; Aneurin; aneurin; áneurin; аневрин]. Chim. biol. V. Vitamina B₁.

3. **Anfiladă**, tragere de ~ [tir d'enfilade; Längsbestreichung; enfilade fire; sorbalóvės; анфиладный или продольный огонь]. Art.: Tragere care are țintele înșirate în lungul unei direcții normale sau oblice față de front. Văile, comunicațiile și șanțurile, cu orientarea normală față de front, oferă direcții bune pentru tragerile de anfiladă.

4. **Angajat** [engagé; belastet; engaged; megterhelt (pillér, oszlop); включенный, вложенный]. Arh.: Calitatea unui pilastru sau a unei coloane de a face fiecare corp comun cu un zid (fig. 107). În arhitectura clasică (greco-romană) și în arhitectura Renașterii, coloanele angajate sunt ieșite din planul vertical al zidului, cu două treimi din diametrul lor, iar pilaștrii, în general, și mai puțin. V. și Degajat.

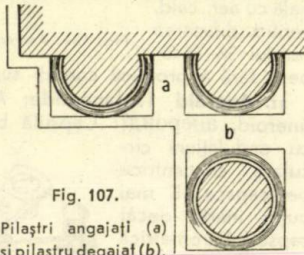

Fig. 107.

Pilaștri angajați (a) și pilaștru degajat (b).

5. **Angaralit** [angaralite; Angaralite; angaralite; angaralit; ангаралит]. Mineral.: $2(Ca Mg)O \cdot 5(Al Fe)_2O_3 \cdot 6SiO_2$, cristalizat în sistemul hexagonal(?). Colorat în negru prin impurități carbunoase. Se găsește la contactul calcarelor, lângă râul Angara, districtul Jenisei (Siberia).

6. **Angarie** [angarie; Angarie; compulsory requisition of a foreign vessel; szállítás szolgálatmánya; вынужденная реквизиция иностранного судна]. Nav.: Obligația impusă de către un Stat, vaselor străine, de a-și întrerupe itinerarul pentru a face un serviciu în interesul aceluia Stat, în cazuri de forță majoră.

7. **Angelardit**. Mineral.: Mineral neprecis definit chimic, asemănător cu ludlamitul, un fosfat de fier hidratat.

8. **Angeli-Rimini**, reacția lui ~ [réaction d'A.-R.; A.-R.'sche Reaktion; A.-R. reaction; A.-R.-féle reakció; реакция A.-P.]. Chim.: Reacție specifică pentru recunoașterea aldehydelor. Acizii hidroxamici ($R-CONHOH$) obținuiți la tratarea aldehydelor cu benzen sulfonil hidroxilamina $C_6H_5-SO_2NHOH$ dau o colorație roșie intensă cu clorura ferică, indicând prin aceasta prezența aldehydelor.

9. **Anger**, funcțiune ~ [fonction d'A.; A.'sche Funktion; function of A.; A.-féle függvény; функция A.]. An. mat.: Soluția ecuației neomogene a lui Bessel:

$$x^2 y'' + xy' + (x^2 - \nu^2)y = \frac{(x-\nu) \sin \nu \pi}{\pi},$$

de forma

$$J_\nu(x) = \frac{1}{\pi} \int_0^\pi \cos(\nu \alpha - x \sin \alpha) d\alpha$$

Pentru ν întreg, $J_\nu(x)$ coincide cu o funcțiune Bessel.

10. **Anginară** [artichaut; Artischoke; artichoke; árticsóka; артишок]. Agr.: Cynara Scolymus — familia compozitelor. Plantă vivace, cultivată ca legumă, înălță de 120...160 cm, cu mai multe ramificații terminate cu câte o inflorescență în formă de capitul. Se înmulțește prin semințe și puieți. Baza bracteelor și receptaculii floralii sunt comestibili.

11. **Anglarit**. Mineral. FeS·Sb₂S₃. Numele vechiu părăsit, pentru berthierit.

12. **Anglezit** [anglésite; Anglesit, Bleivitriol; anglesite, lead-vitriol; anglezit, ólomvitriol; англезит]. Mineral.: Minereu de plumb PbSO₄ cu 68,3% Pb; luciu adamantin; coloare albă-cenușie, galbenă, cafenie, verde sau albastră; urma fără coloare; duritatea 3; gr. sp. 6,12...6,30; cristalizează în sistemul rombic holodric. Se prezintă în mase compacte, cu spărtură concoidală. Se găsește în zona de oxidare a zăcămintelor de galenă.

13. **Angobă**. V. Engobă.

14. **Angola**, copal de ~ [copal d'A.; A.-Kopal; A. copal; A.-kopál; копал A. (название группы смол)]; Copal fosil, exportat de pe coastă vestică a Africei. Se prezintă în două varietăți: Copalul roșu, sub forma de bucăți mici, rotunde, neregulate, cu stratul superior alterat, cu spărtura sticloasă. Copalul de Angola alb se prezintă în bucăți rotunde, albe până la gălbui, străvezii, cu miros de balsam. Sunt aproape complet solubile în acetat de amil. Se întrebuințează la fabricarea lacurilor.

15. **Angora** [angora; Angora; angora; angora; ször; ангорский пух]. Ind. text.: Cei mai buni peri folosiți în industria textilă, provenind de la capra, pisică sau iepurele de Angora.

16. **Angot**, formula lui ~, Meteor. V. sub Atmosferă.

17. **Angrenaj** [engrenage; Verzahnung; gearing; fogaskerék áttétel; зацепление]. Mș.: Ansamblu de roți dințate dispuse astfel, încât dinții lor să calce unii în golurile celorlalți, servind pentru transmiterea fără alunecare a mișcării dela un arbore la altul. Clasificarea lor se face după forma fundamentală a angrenajului, care e determinată de poziția relativă a arborilor. — Deosebim:

18. ~ cilindric frontal [engrenage cylindrique frontal; Stirnrad; spur gear; homlokkerék áttétel; цилиндрическая зубчатая передача], cu roțile cu o suprafață cilindrică dințată și cu

axele arborilor paralele. Dinții pot fi drepecți, oblici sau în unghiu. Un angrenaj poate fi:

1. ~ cilindric frontal exterior

[engrenage cylindrique frontal extérieur; äusserer Stirrad; external spur gear; külső homlokkerék áttétel; внешняя цилиндрическая зубчатая передача], când cercurile primitive ale roților sunt tangente exterior (fig. 108);

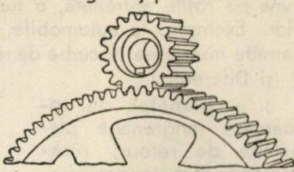

Fig. 108. Angrenaj cilindric frontal exterior.

2. ~ cilindric frontal interior

[engrenage cylindrique frontal intérieur; innerer Stirrad; internal spur gear; belső homlokkerék áttétel; внутренняя цилиндрическая зубчатая передача], când cercurile primitive ale roților sunt tangente interior (fig. 109).

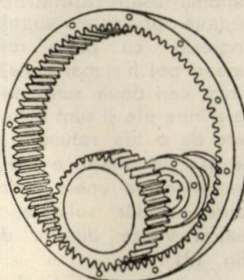

Fig. 109. Angrenaj cilindric frontal interior.

3. ~ eliptic

[engrenage elliptique; elliptische Verzahnung; elliptical gear; elliptikus áttétel; эллиптическая зубчатая передача], cu axele arborilor paralele și roțile având drept curbe primitive câte o elipsă (fig. 110), ceea ce dă un raport de transmisie periodic.

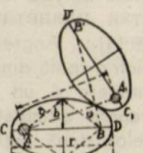

Fig. 110. Angrenaj eliptic.

4. ~ conic

[engrenage conique; Kegelradgetriebe; bevel gear system; kupkerék - áttétel; коническая зубчатая передача], cu roțile cu o suprafață conică dințată și cu axele arborilor concurente. Dinții pot fi drepecți, oblici sau în spirală (fig. 111).

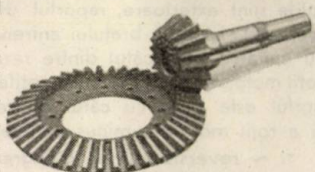

Fig. 111. Angrenaj conic.

5. ~ cilindric elicoidal

[engrenage cylindrique hélicoïdal; Schraubenstirradgetriebe; helicoidal spur gear system; csavarkerék áttétel; цилиндрическая геликоидальная зубчатая передача], cu roțile având o suprafață cilindrică cu dinții în elice, folosit când axele arborilor nu se găsesc în același plan, putând fi ortogonale sau nu (fig. 112).

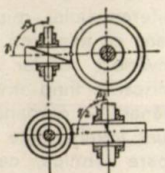

Fig. 112. Angrenaj cilindric elicoidal.

6. ~ elicoidal hiperbolic [engrenage hélicoïdal hyperbolique; Schraubenhyperboloidgetriebe; hyperbolical helicoidal gear system; hiperbolikus áttétel; геликоидальная гиперболическая зубчатая передача], cu roțile cu o suprafață cilindrică cu dinții în elice hiperbolică (în desfășurare, muchiile dinților fiind hiperbole în loc de drepte), când axele arborilor nu se găsesc în același plan, putând fi ortogonale sau oricum.

7. ~ cu șurub fără fine

[engrenage à vis sans fin; Schneckengetriebe; worm gear; végnélküli csavar áttétel; червячная передача]. Angrenaj folosit când axele arborilor sunt ortogonale, când cele două corpuri sunt un cilindru și un tor; cilindru este de diametru foarte mic în raport cu cealaltă roată dințată (fig. 113).

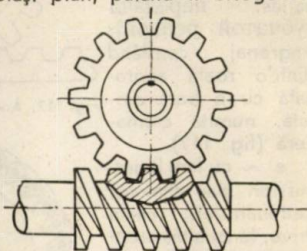

Fig. 113. Angrenaj cu șurub fără fine.

8. ~ cu șurub fără fine globic [engrenage à vis sans fin globique; globisches Schneckengetriebe; globical worm gear; csigamenetes áttétel; кольцеобразная червячная передача], când cele două corpuri dințate sunt două toruri, dintre cari unul este de diametru foarte mic (fig. 114). Se întrebuintează când axele celor doi arbori sunt ortogonale.

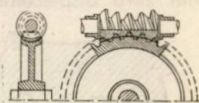

Fig. 114. Angrenaj fără fine globic.

9. ~ cu buloane

[engrenage par boulons; Triebstockverzahnung; pin wheel, mangle gear; pácás fogazás; цевочная болтовая передача]. Angrenaj în care dinții uneia dintre roți sunt formați din buloane cilindrice sau (pentru a micșora frecarea) din rulouri al căror centru se găsește în general pe cercul primitiv (fig. 115).

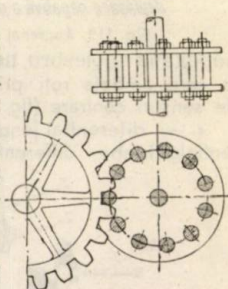

Fig. 115. Angrenaj cu buloane.

10. ~ cu caneluri

[engrenage par cannelures; Nutenverzahnung; internal toothmuff coupling; karmantyús kapcsolás; передача с канелюрами]. Angrenarea cu ajutorul unui man-

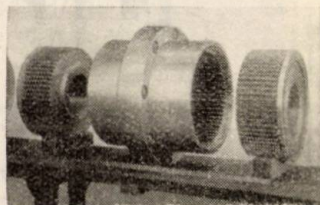

Fig. 116. Angrenaj cu caneluri.

șon cu caneluri interioare, a doi arbori în prelungire și provăzuți la capete cu caneluri longitudinale exterioare (fig. 116).

1. ~ cu cremalieră [engrenage à crémaillère; Zahnstangengetriebe; rack and pinion; togasrúdmeghajtás; передача зубчатой рейкой]; Angrenaj constând dintr-o roată angrenată cu o bară dințată, numită cremalieră (fig. 117).

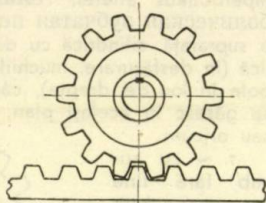

Fig. 117. Angrenaj cu cremalieră.

2. ~ cu lanț [transmission par chaînes; Kettenantrieb; chain drive; lánchajtás; цепная передача]; Transmisie cu roți dințate, la distanță mare între arbori; angrenarea nu se face direct, ci prin intermediul unui lanț trecut peste roți (fig. 118).

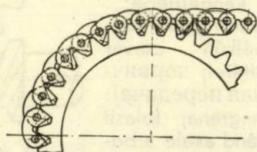
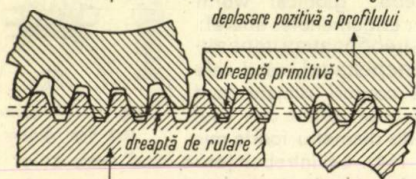

Fig. 118. Angrenaj cu lanț.

3. ~ de deplasare zero [engrenage à déplacement nul; V-Null-Getriebe; gear system with zero displacement; null-áttétel; зубчатая

deplasare negativă a profilului

Fig. 119. Angrenaj de deplasare zero.

передача нулевого перемещения]; Angrenaj la care ambele roți primesc deplasări egale și de sensuri contrare (fig. 119).

4. ~ diferențial [engrenage différentiel; Differentialgetriebe; differential gear; differenciál-át-

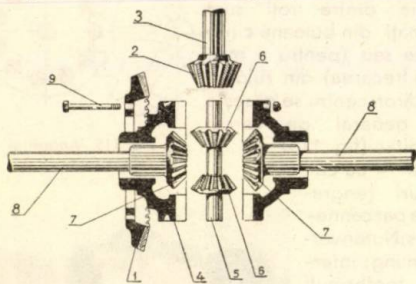

Fig. 120. Angrenaj diferențial.

1) coroană dințată; 2) pinion de atac; 3) arborele pinioului de atac; 4) caseta sateliților; 5) arborele sateliților (crucea sateliților); 6) satelit; 7) planetar; 8) ax planetar (antrenat); 9) bulon de prindere.

tétel; дифференциал]; Angrenaj conic de antrenare simultană a două axe sau arbori, care

realizează la o repartitie egală a forței de tracțiune pe roțile antrenate, o turație diferită a roților. Exemplu: la automobile, unde diferențialul permite înscrierea în curbe de rază mică (fig. 120). V. și Diferențial.

5. ~ planetar de întoarcere [engrenage planétaire de retour; rückkehrende Planetengetriebe; planetary gear for return motion; visszatérő bolygó hajtómű; планетарная передача обратного хода]; Angrenaj cu patru roți (uneori pot fi și mai multe), dintre care două sunt solidare între ele și sunt antrenate de o tijă rotundă, iar două, având centrul pe axa de rotație a tijei, sunt libere între ele. Prin blocarea uneia dintre cele două roți libere și rotirea roților solidare, brațul antrenat poate realiza viteze diferite de ale roților solidare (fig. 121).

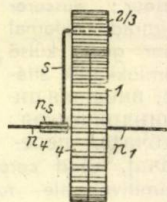

Fig. 121. Angrenaj planetar de întoarcere.

6. ~ planetar simplu [engrenage planétaire simple; einfache Planetenräder; planetary gear; egyszerű bolygó hajtómű; простая планетарная передача]; Angrenaj compus dintr-o roată dințată fixă, una motoare și un braț de antrenare articulat pe arborii celor două roți, care, prin rostogolirea roții motoare, imprimă brațului antrenat o mișcare de rotație diferită de a roții motoare. Dacă roțile sunt exterioare, raportul dintre turația motoare (2) și turația brațului antrenat (S), este egal cu unitatea plus câtul dintre raza roții fixe și a roții motoare (fig. 122). Dacă roțile sunt interne, raportul este egal cu câtul dintre raza roții fixe și a roții motoare, minus unitatea.

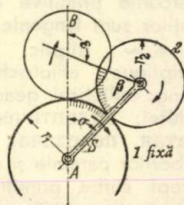

Fig. 122. Angrenaj planetar simplu.

7. ~ reversibil [train d'engrenage réversible; Vor- und Rückwärtsgetriebe; reversing gear system; reverzibilis áttétel; реверсивный передаточный механизм]. Ind. petr.: Transmisie intermediară care permite inversarea sensului de rotație al troliului, menținând neschimbat sensul de rotație al motorului. Se bazează pe principiul diferențialului, mișcarea transmisă fiind de același sens cu mișcarea motorului, când planetarele se învârtesc solidar cu sateliții (cuplaj direct), sau mișcările fiind inverse, când se fixează — prin frânare — coroana de sateliți. Aceste dispozitive sunt întrebuințate în instalațiile de foraj cu motoare termice, cari nu-și pot inversa mișcarea așa de ușor ca mașinile cu abur.

8. **Angrenare** [faire engrener, mettre en prise; die Räder zum Eingriff bringen; to engage, to

throw into gear; fogaskerekék működésbehozása; зацеплять, зацепить]. *Ms.*: Operațiunea prin care roțile dințate sunt aduse în poziția în care dinții îmbucă unii în golul altora.

1. ~, arc de ~ [arc d'engrènement; Eingriffsbogen; arc of action; kapcsoló-ív; дуга зацепления]: Arcul comun cercurilor parțiale a două roți dințate cari angrenează împreună și pe care cele două roți vin în contact în timpul angrenării a doi dinți.

2. ~, distanță de ~ [étendue de l'engrènement; Eingriffsstrecke; path of contact; kapcsolási hossz; зацепляющий отрезок (длина зацепления)]: Porțiunea din linia de angrenare cuprinsă între cele două cercuri exterioare a două roți dințate.

3. ~, durată de ~ [durée d'engrènement; Eingriffsdauer; period of contact; kapcsolási tartam; длительность зацепления]. *V.* Grad de acoperire.

4. ~, linie de ~ [ligne d'engrènement; Eingrifflinie; line of contact; kapcsoló-vonal; линия зацепления]: Linia de-a-lungul căreia vin în contact două roți dințate (cari lucrează împreună) în timpul rotației lor. Este diferită, după felul profilului de dinți.

5. Ångström [ångström; Ångström; ångström; angström; АНГСТРЕМ]. *Fiz.*: Unitate de lungime întrebuințată în spectroscopie: $1 \text{ Å} = 10^{-8} \text{ cm}$.

6. ~, piranometrul lui ~. *Meteor.* *V.* sub Radiație atmosferică, instrumente de măsură.

7. ~, pirgeometrul lui ~. *Meteor.* *V.* sub Radiație terestră, instrumente de măsură.

8. ~, pirheliometrul lui ~. *Meteor.* *V.* sub Radiație solară, instrumente de măsură.

9. Anguillulina tritici *S. Agr.* *V.* Viermele grâului.

10. Anhidridă [anhydride; Anhydrid; anhydride, anhydrid; ánhidrid; ангидрид]. *Chim.*: Combinație organică sau neorganică, a cărei formare se datorește, în principiu, deshidratării unui acid. Anhidridele neorganice se obțin prin oxidarea elementului. *Ex.*: Dela C, CO₂; dela S, SO₂; dela P, P₂O₅; dela Cr, Cr₂O₃; dela Mn, Mn₂O₇, etc. Anhidridele dau cu ușurință reacții de adiție cu apa și formează acidul respectiv.

11. Anhidride acide organice [anhydrides acids; Carbonsäure Anhydride; organic acid anhydrides; szénsavas anhidrid; кислые органические ангидриды]. *Chim.*: Combinațiuni rezultând prin eliminarea unei molecule de apă între două molecule ale unui același acid sau a doi acizi diferiți. Formula generală:

$R-C-O-C-R_1$, R și R₁ fiind radicali hidrocarbonați identici sau nu, alifatici sau aromatici. *Ex.*: Anhidrida benzoică (C₆H₅CO)₂O. Anhidridele acizilor inferiori sunt lichide, cu miros neplăcut și înepător; ale acizilor superiori sunt substanțe cristalizate, inodore. Au puncte de fierbere mai ridicate decât ale acizilor corespunzători. Sunt substanțe puțin solubile în apă.

12. Anhidrit [anhydrite; Anhydrit; anhydrite; anhidrit; ангидрит]. *Mineral.*: Sulfat de calciu anhidru CaSO₄, care se găsește ca atare în natură sau e obținut prin încălzirea gipsului (sulfat de calciu hidratat) la peste 180°. E un mineral cristalizat în sistemul rhombic, fără apă de cristalizare; duritatea 3; gr. sp. 2,9; incolor; prin hidratare se transformă în gips. Se găsește în depozitele de precipitare marină, asociat cu gips, sare gemă, săruri de potasiu, etc.

13. Anhidroformaldehidanilină [anhydroformaldéhydeaniline; Anhydroformaldehyd-anilin; anhydroformaldehid-anilin; анги́дроформальдегид-ани́лин]. *Ind. cc.*: Masă cristalină albă, cu p. t. 135°, care se îngălbenește la lumină; e întrebuințată ca accelerator de vulcanizare în industria cauciucului.

14. Anhidroformaldehidparatoluidină [anhydroformaldéhydeparatoluidine; Anhydroformaldehyd-paratoluidin; anhydroformaldehid-páratoluidin; анги́дро-формальдегид-паратолуидин]. *Ind. cc.*: Pulbere galbenă-cenușie, întrebuințată în industria cauciucului ca accelerator.

15. Anhidronă [anhydron; Anhydron; anhydron; anhidron; анги́дрон]. *Microchim.*: Denumire comercială pentru percloratul de magneziu trihidratat. Excelent absorbant de apă; din această cauză are o largă întrebuințare în microanaliza organică, la determinarea hidrogenului (sub forma de apă) din substanțele organice.

16. Anihilare [annihilation; Vernichtung; annihilation; megsemmisítés; уничтожение, разрушение]. *Fiz.*: Procesul prin care un electron pozitiv și unul negativ dispar simultan și își transformă în radiație electromagnetică întreaga energie (incluziv cea de repaus, egală pentru fiecare cu mc^2 , m fiind masa fiecăruia și c viteza luminii în vid).

17. Anilină [aniline; Anilin; aniline; anilin; ани́лин]. *Chim.*: C₆H₅NH₂. Lichid incolor cu p. f. 184°, care în aer se colorează în galben și apoi în brun. Inhalată în cantități mari, anilina este toxică. Sărurile ei sunt ușor solubile în apă; singur sulfatul e mai greu solubil. Soluția apoasă dă, cu hipocloritul de calciu, o colorație violetă trecătoare. Această reacție e folosită pentru recunoașterea ei. Anilina este unul din produsele de bază ale industriei chimice organice și în special ale industriei materiilor colorante. Se fabrică prin reducerea nitrobenzenului cu fier și acid clorhidric, în vase de fontă, cu agitație. Pentru a obține 100 părți anilină, se întrebuințează cca 91 părți benzen. În alte procedee se reduce catalitic nitrobenzenul (catalizatori de cupru). Anilina servește, în mare parte, la fabricarea negrului de anilină și a metil- și etilanilinelor, tiocarbanilidei, parafenilendiaminei, chinolinei, etc. În comerț, anilina se găsește sub diferite forme, dintre cari sarea de anilină (clorhidratul de anilină C₆H₅-NH₂HCl) este cea mai cunoscută.

1. **Anilină**, intoxicație cu ~ [intoxication par l'aniline; Anilinvergiftung; aniline poisoning; anilin-mérgezés; отравление анилином]: Anilina și substanțele înrudite (benzidina, azoderivații, acetanilida, diazobenzenul, dimetilaniolina, difenilamina, para-nitroanilina, etc.) provoacă intoxicații cu caractere comune. Pătrunderea toxicului se poate face prin piele, pe căile respiratorii și prin tubul digestiv. Intoxicațiile se ivesc în diferitele ramuri ale industriei care prelucrează gudronul de cărbune, împreună cu cele datorite altor compuși derivați din gudron și — în mai mică măsură — în industriile cari folosesc aceste produse (vopsitorii, laboratoare farmaceutice, etc.). Intoxicația acută (accidentală, prin respirarea de vapori concentrați sau inundarea cu lichid) dă somnolență, dureri de cap, respirație scurtă; în cazurile grave urmează pierderea cunoștinței, convulsii și cianoză (colorația în vântă a pielii) uneori foarte intensă, datorită formării de methemoglobină în sânge. În intoxicația cronică, bolnavii prezintă anemie, puls rar, crampe musculare și mai ales erupții eczematoase. Eliminarea prin urină a toxicului absorbit continuu produce o iritație cronică a căilor urinare, urmată de apariția unor tumori: papilomul și cancerul de anilină, localizate în special în vezică. Papilomul este o tumoră benignă, fără tendințe distructive, dar se poate transforma adesea în cancer.

2. ~, punct de ~ [point d'aniline; Anilin-punkt; aniline point; anilinpont; анилиновая точка]. *Ind. petr.*: Temperatura minimă la care o fracțiune distilată dintr'un petrol brut se disolvă complet într-o cantitate egală de anilină anhidră. Punctul de anilină servește la determinarea conținutului de hidrocarburi aromatice și naftenice în benzine, ca și la calculul indicelui Diesel al motorinelor. Punctul de anilină este în legătură cu parafinitatea combustibilului, adică cu raportul carbon/hidrogen. Din această cauză, hidrocarburile parafinice au cel mai înalt punct de anilină; urmează apoi hidrocarburile naftenice, olefinice și aromatice. Calitatea de aprindere crește odată cu punctul de anilină.

3. **Animalizare** [animalisation; Animalisation; animalization; animalizáció; анимализация]. *Ind. text.*: Tratament aplicat unor articole textile vegetale, pentru a le da o serie de proprietăți specifice fibrelor de natură animală.

4. **Anime** [anime; Anime; anime resin; animé gyanták; анимы (копалы)]. *Chim.*: Nume dat unei serii de copaluri, mai ales copalurilor moi din Hymenaea și unor rășini de proveniență nesigură, numite și rășini de Tacamahac. Se cunosc: anime din India de Apus și din India de Răsărit.

5. **Animikî** [animikite; Animikî; animikite; animikî; анимикит]. *Mineral.*: Mineral constituit dintr'un amestec de Ag cu galenă și nichelină.

6. **Anin alb** [aune, aune de montagne; Grauer Erle; hoary alder; mézgás éger; белая ольха]. *Silv.*: *Alnus incana* Willd. Arbore din familia

betulaceelor; crește pe malurile râurilor de munte, înalt de 10...15 m. Lemnul este folosit în tâmplărie, imitând, după anumite tratamente, lemnul de mahon, palisandru, abanos. E cultivat uneori pentru ornament și pentru corectarea torenților. Sin. Arin alb.

7. ~ de munte [aune vert; grüne Erle; green alder; hamvas éger; зеленая ольха]: *Alnus viridis* DC. Arbust din familia betulaceelor. Crește în regiunea alpină, înalt de 2...4 m; lemnul, alb-roz. Scoarța și conurile conțin tanin. Sin. Aninaș, Liliac de munte.

8. ~ negru [aune commun; Erle, Eller, Schwarzerle; alder; feketé éger; черная ольха (клеякая)]: *Alnus glutinosa* Gaertn. Arbore din familia betulaceelor. Crește pe malurile râurilor, înalt până la 22 m. Lemnul — roșu deschis — este folosit în tâmplărie, pentru placaj, cutii de tutun, mosoare. Scoarța conține tanin 16,5%; lemnul este foarte durabil sub apă.

9. **Aninaș**, *Silv.* V. Anin de munte.

10. **Anion** [anion; Anion; anion; anion; анион]. *Chim.*: Ionul cu sarcină electrică negativă. Ionii metaloizilor (Cl^- , Br^- , etc.) și ai radicalilor acizi SO_3^- , NO_3^- , etc. sunt anioni.

11. **Anisian** [anisien; anisische Stufe; anisian; ánsizsán réteg; анисиан]. *Geol.*: Etajul inferior al Triasicului mediu de tip alpin, având ca formă caracteristică fosila *Ceratites trinodosus*.

12. **Anisidină**, *Chim.* V. Ortoanisidină.

13. **Anisol** [anisol; Anisol; anisole; ánszol; анизол]. *Chim.*: Eterul metilic al fenolului, cu formula: $\text{C}_6\text{H}_5-\text{O}-\text{CH}_3$. Lichid cu p. f. 154°, cu miros plăcut, întrebuințat ca solvent și ca materie primă în industria chimică.

14. **Anisobară**, mișcare ~. *Meteor.* V. Aer, mișcări de ~.

15. **Anison**, V. Anason și sub Uleiuri eterice.

16. **Anisotrop** [anisotrope; anisotrop; anisotropic; ánizotrop; анизотропный]: Calitatea substanțelor de a prezenta anisotropie în raport cu o anumită proprietate a lor.

17. **Anisotropie** [anisotropie; Anisotropie; anisotropy; ánizotropia; анизотропия]: O substanță e anisotropă în raport cu o proprietate fizico-chimică a ei, caracterizabilă prin mărimi locale dacă, pentru un punct dat, aceste mărimi variază, după o anumită lege, cu direcția la care se referă. Ex.: Monocristalele, în general. Cristalele din sistemul cubic nu prezintă anisotropie optică, dar o prezintă din alte puncte de vedere. Substanțele cari prezintă anisotropie din punctul de vedere al uneia sau mai multor proprietăți ale lor, se găsesc în stare cristalizată. Cazul anisotropiei anumitor lichide, v. sub Cristal lichid.

18. **Ankaramit** [ankaramite; Ankaramit; ankaramite; ánkáramit; анкарамит]. *Petr.*: Rocă extruzivă bazaltică, melanocrată, bogată în fenocristale de piroxeni și puțină olivină; se găsește într'o pastă compactă formată din microlite de augit și titanomagnetit, cu puțin biotit și labrador.

1. **Ankaratrit** [ankaratrite; Ankaratrit; ankara-trite; ánkárátrit; анкаратрит]. Petr.: Varietate de bazalt nefelinic, cu fenocristale de olivină, într-o pastă formată din augit titanifer, nefelin, biotit, ilmenit, perowskit și, uneori, melilit.

2. **Ankerit** [ankérite; Ankerit; ankerit; ankerite; анкерит]. Mineral.: Carbonat dublu de Ca și Fe; cristalizează în sistemul hexagonal. Se găsește asociat cu siderita în minereurile de fier carbonatate și este adesea magnezian.

3. **Ankilostom**. V. Anchilostom.

4. **Annabergit** [annabergite; Annabergit; annabergite; annabergit; аннабергит]. Mineral.: $\text{Ni}_3\text{As}_2\text{O}_8 \cdot 8\text{H}_2\text{O}$. Mineral cristalizat în sistemul monoclinic, fie sub forma de cristale capilare, fie masiv sau diseminat. Clivaj perfect (010); duritatea 2,5...3; gr. sp. 3. Colorat în verzuiu. Mineral de origine secundară, la suprafața zăcăminților de nichel. S'a găsit la Annaberg (Saxonia).

5. **Anna Späth**. Agr.: Varietate de prune. Fructul mare și foarte mare, de formă sferică, uneori scurt, invers ovoid, cu jumătățile despărțite spre vârf prin adâncirea brazei dorsale. Coloarea peliței e roșie-vântă închisă, brumată în albastru deschis. Miez galben-verzuiu, gras, însă mălăieț și lipsit de dulceață și aromă; sâmburele, neaderent. Se coace târziu, în Octombrie; și ține până la începutul lui Noemvrie.

6. **Annerodit**. Mineral.: Samarskit concrescut cu niobit (nume vechiu). Mineral din grupul oxizilor de niobiu și tantal.

7. **Anod** [anode; Anode; anode; anód; анод]. Chim. fiz., El.: Electrocul pozitiv al unei pile electrolitice, al unei băi electrolitice, sau al unei descărcări prin gaze sau în vid.

8. ~ de poliodă [anode de tube polyodique; Anode einer Mehrpolröhre; anode of a polyode; többpólusú cső anódja; анод электронной трубки]. Elt.: Electrocul prin care curentul electric pozitiv intră în interiorul tubului poliodic.

9. **Anodic**, efect ~ [effet anodique; Anoden-effekt; anodic effect; anódikus hatás; анодный эффект]. Electrochim.: Fenomenul care are loc la anod în electroliza halogenurilor topite, cu ridicare de tensiune și scădere a curentului, cu sgomot însoțit de scânteii electrice, timp în care toapora se îndepărtează de anod.

10. **Anodic**, raze ~ [rayons anodiques; Anodenstrahlen; anode rays; anód sugarak; анодные лучи]. Fiz.: Radiația corpusculară, formată din ioni pozitivi emiși, într-un tub de descărcare, de un anod acoperit cu o sare metalică.

11. **Anolit** [anolyte; Anolyte; anolyte; anolit; анолит]. Electrochim.: Soluția din spațiul anodic sau din jurul anodului, când acesta este despărțit de catod printr-o diafragmă.

12. **Anomală**, dispersiune ~. Fiz. V. sub Dispersiune.

13. **Anomalie** [anomalie; Anomalie; anomaly; anomália; аномалия]: Abatere dela o regulă, dela o normă sau o (pretinsă) lege.

14. ~ adevărată [vraie anomalie; wahre Anomalie; true anomaly; tényleges anomália; подлинная аномалия]. Astr.: Unghiul format de razele vectoare care unesc centrul Soarelui cu periheliul și cu o planetă.

15. ~ Bouguer [anomalie de B.; B'.-sche Anomalie; B.'s anomaly; B.-anomáliája; аномалия Бугрэ]: Diferența dintre valoarea experimentală a accelerației g a gravitației, după ce i s'a aplicat corecțiunea totală Bouguer, și valoarea normală a lui g la latitudinea stației considerate.

16. ~ excentrică [anomalie excentrique; exzentrische Anomalie; eccentric anomaly; excentrikus anomália; эксцентрическая аномалия]. Astr.: Unghiul format de razele vectoare care unesc centrul orbitei unei planete cu periheliul și cu un punct de pe cercul de rază cât semi-axa mare a orbitei și concentric cu ea, punct care se obține prin intersecțiunea cercului cu prelungirea înapoi a perpendicularei coborâte din centrul planetei pe axa mare a orbitei ei.

17. ~ medie [anomalie moyenne; mittlere Anomalie; mean anomaly; középso anomália; средняя аномалия]. Astr.: Unghiul format de razele vectoare care unesc centrul orbitei unei planete cu periheliul și cu o planetă fictivă care ar descrie o orbită circulară cu viteză unghiulară constantă, având aceeași perioadă ca și planeta și trecând prin periheliu odată cu ea.

18. ~ termică. Meteor. V. sub Temperatura aerului.

19. **Anomit** [anomite; Anomit; anomite; anomit; аномит]. Mineral.: Specie rară de mică verde magneziană.

20. **Anorganic** [anorganique; anorganisch; anorganic, mineral; szervetlen; анорганический]. Chim.: Calitatea unor substanțe constituite din elemente minerale, în opoziție cu substanțele organice formate din elemente cari intră în compoziția plantelor și animalelor. Substanțele anorganice sunt considerate ca făcând parte din lumea neorganizată (moartă). Sin. Neorganic.

21. **Anormală**, dispoziție ~ [disposition anormale; anormale Lage; unconformable disposition; rendelles helyzet; аномальное расположение]. Geol.: Suprapunerea unui strat geologic mai vechiu peste un strat mai nou. V. Pânză de șariaj.

22. **Anorlit** [anorthite; Anorlit; anorthite; anorit; анорит]. Mineral.: Varietate de plagioclaz cristalizat în sistemul triclinic, cu formula chimică $2\text{SiO}_2 \cdot \text{Al}_2\text{O}_3 \cdot \text{CaO}$, care se găsește ca produs de metamorfism de contact în bombe vulcanice ale Vezuviului, ca și în roce eruptive puternic alcaline, gabrouri cu olivin, norite, etc.

23. **Anortozit** [anorthosite; Anorthosit; anorthosite; anortozit; анортозит]. Geol.: Rocă eruptivă în care principalul mineral constitutiv este un fel de feldspat calcosodic din varietățile în cari predomină anoritul.

1. **Anotimp** [saison; Jahreszeit; season; évszak; сезон, время года]. Astr.: Fiecare din cele patru părți ale anului în cari Soarele parcurge pe ecliptică arcele dintre echinoxul de primăvară (γ) și solstițiul de vară (ε); solstițiul de vară (ε) și echinoxul de toamnă (Q); echinoxul de toamnă (Q) și solstițiul de iarnă (ε); solstițiul de iarnă (ε) și echinoxul de primăvară (γ) (v. Punctele principale ale eclipticei), cărora le corespund: primăvara, vara, toamna și iarna. Contrastul cel mai pronunțat al anotimpurilor se observă în zona temperată și, mai puțin pronunțat, în zonele polare și în zona ecuatorială. Când în emisfera boreală este vară, în cea australă este iarnă — și invers.

2. **Anotimpuri meteorologice** [saisons météorologiques; meteorologische Jahreszeiten; meteorological seasons; meteorologiai évszakok; метеорологические времена года]. Meteor.: Pentru motive de ordin practic, fiecare anotimp e format din câte 3 luni întregi consecutive: Martie—Aprilie—Mai (primăvara), Iunie—Iulie—August (vara), Septembrie—Octombrie—Noembrie (toamna), Decembrie—Ianuarie—Februarie (iarna).

3. **Anrobat, material** ~. V. Invelit, material ~.

4. **Anrocament** [enrochement; Steinwurf, Steinschüttung; loose stone embankment; kőhányás, kőrakás; каменная кладка, насыпь]. Hidrot.: Ingrădire de bolovani de râu sau de blocuri de piatră ori de beton, așezate neregulat, pentru a forma platforme, pereuri, diguri, etc. (fig. 123 și 124). V. Pereu.

5. **Anrulment electric**. V. Înăsurare electrică.

6. **Ansă barometrică**. Meteor. Sin. Ansă isobară. V. Forme isobare.

7. ~ isobară. Meteor. V. Forme isobare.

8. **Anserină** [ansérine; Anserin; anserine; анзерин; ансерин]. Chim.: Dipeptidă naturală, izolată din extractul de carne și din mușchi. Este derivatul carnozinei (v.), metilat la atomul de azot din nucleul histidinic.

9. **Ansol**. Chim.: Solvent al nitrocelulozei, format dintr-un amestec de alcool și acetat de etil (N. D.).

10. **Antă** [ante; Ante; ante; anté; АНТА]. Arh.: Pilastru de secțiune pătrată, așezat în prelungirea unui zid cu care face corp comun. Anta decorează, de obicei, capătul unui zid care se continuă cu un șir de coloane.

În arhitectura elenă, anta nu are niciodată caneluri, iar baza și capitelul, când există, au

forme și decorații cu totul deosebite de ale coloanelor cărora le face față. În schimb, în arhitectura romană, anta are adesea aceleași profile și aceeași decorație ca și coloanele din al căror stil face parte.

11. **Antablament** [entablement; Hauptgesims; entablature; főpárkány; антаблемент]. Arh.: Element de arhitectură, așezat la partea superioară a unui zid sau deasupra unui șir de coloane. Antablamentul, format în întregul lui, din arhitravă, friză și cornișă, susține acoperișul și formează coronamentul unui edificiu (fig. 125).

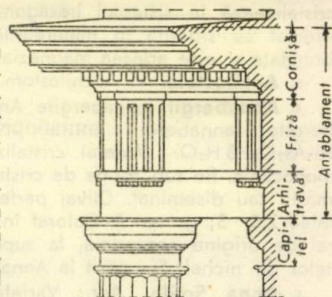

Fig. 125. Antablamentul ordinului doric.

12. **Antagonism ionic** [antagonisme ionique; antagonistische Ionenwirkung; ionic antagonism; antagonizistikus ionhatás; ионный антагонизм]. Chim. fiz.: Micșorarea acțiunii coagulante a unor ioni de către alții de aceeași polaritate, la coagularea coloizilor cu amestecuri de electroliți. Acțiunea antagonistă a ionilor depinde, în mare măsură, de natura coloidului coagulat. Fenomenul se observă, în deosebi, la coloizii hidrofili (v.).

13. **Antagonist** [antagoniste; Rückwirkungs-, Gegen-, counter-action; antagonizistikus visszahatás, antagonizistikus ellenhatás; противодействующий]. Elt.: 1. Acțiunea antagonistă (de ex. a unui resort) e o acțiune care se opune acțiunii active, oricare ar fi sensul acesteia (în afară de acțiunile de amortizare). — 2. Spire antagoniste sunt spirele indusului, respectiv ale inductorului unei mașini electrice de curent continuu, cari stabilesc, în funcționarea ei în sarcină, tensiuni magnetomotoare opuse tensiunii magnetomotoare principale a inductorilor. Spirele antagoniste ale indusului sunt localizate pe el în unghiul de calaj al periilor și în simetricul lui în raport cu zona neutră a mașinii.

14. **Antal**. Ind. țăr.: Bute mare de aproximativ 100 de vedre (odinioară, 50 de vedre).

15. **Antal, strate de** ~ [couches d'A.; A-Schichten; A. strata; A.-vidéki rétegképződések; формация Антала]. Geol.: Orizont stratigrafic, reprezentat prin conglomerate mărunte, gresii și marne verzi, cenușii sau cărămizii, situat la partea inferioară a Miocenului din zona colinelor subcarpatice ale Moldovei. Se găsește dezvoltat, între altele, pe teritoriul comunei Antal.

16. **Antarctic, cerc** ~ [cerce antarctique; antarktischer Kreis; antarctic circle; antartikus kör; антарктический круг]. Geod. V. Polar, cerc ~.